

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN).

Sugestie de citare a arhivei:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

This novel was digitized for the project **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration (AFCN).

Citation suggestion:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

MUZEUL ASTRA
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL ASTRA

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU

PROIECT CO-FINANȚAT DE:
Administrația Fondului Cultural Național

ULBS
Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

1984

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

DINU MILIAN

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

DE ACELAȘI:

VERSURI (1878—1883) *Din Cactul Roșiŭ—Din Cactul Dragosteĭ.* — *Traducerĭ.* — Un volum în 8 . . . . . Leĭ 3

DOCUMENTE OMENEȘTI. *Nuvele* și *Schițe.* Un volum (în preparație)

VERSURI NOUI. Un volum (în preparație).

Toate drepturile rezervate.—Orĭ-ce reproducțiune se urmărește conform legeĭ.

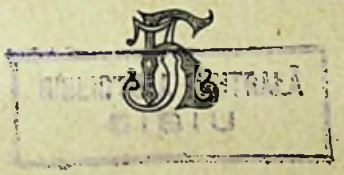
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

CONST. MILLE

DINU MILIAN

ROMAN

Nemica sfânt.

BUCUREȘCI
IG. HAIMANN, LIBRAR-EDITOR
74, Calea Victoriei, 74
1887

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

91

1964

SEP 2012

7127

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

DINU MILIAN

Nemica sfânt.

I

DIN NOAPTEA AMINTIREI

In fund e noapte, întuneric, beznă. Ochiĭ minţeĭ zadarnic într'acolo cată. Intunericul acopere totul, fapte şi gânduri. Numaĭ încetul, cu încetul, ochiul cu greŭ deosăbeşte, nehotărâte lucruri, fapte cari pe jumĕtate sunt în lumea visurilor. Le-am trăit saŭ le-am visat? Nu ştiŭ. In această nesiguranţă de amintiri, viaţa nu mi se arată de cât ca nişte bucăţi împrăştiate pe ici pe colo, petici desperechiate din haina neagră a vieţeĭ.

Când însă caut într'acolo, pare că vĕd un cer senin, o mare albastră şi limpede, o lume vĕzută prin stiela de topaz a închipuireĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Pare-că am trăit într'o lume fericită.

Şi în mintea-mi se imfăţoşează căsuţa părintească. Din cerdacul care este de-alungul caseĭ întregĭ, Iaşul în cadrul verde al dealurilor ce 'l înconjoară, se arată ca într'o panoramă. Colinele urmează unele după altele, schimbându-şĭ tonul culorilor cu depărtarea: o gradaţiune întreagă de culorĭ care merge de la verdele închis al dealurilor Cetăţuieĭ şi ale Galatei, la albastrul deschis care se uneşte cu cerul, al Bordeĭ. Şi aicĭ orizontul sĕ închide, lumea mea se sfârşeşte. Dincolo de aceste marginĭ este necunoscutul, un necunoscut albastru ca cerul şi care mĕ face să 'l doresc.

Această impresiune albastră, această lumină fericită, înconjoară întâile mele amintirĭ.

Şi ca amănunţimĭ lucrurĭ neînsemnate. Cu naivitatea copilărească prind din zbor acestĭ fluturĭ, fixându-'ĭ pe pluta albă a hârtieĭ.

Maĭ întâiŭ o amintire care se amestecă cu lumea visurilor.

E noapte. Trăsura urcă cu greŭ un deal. In lăuntru e mama, tata, surorile, toată gospodăria, tot calabalâcul. Drumul e greŭ, noaptea e adâncă. Trasura în sfârşit sĕ opreşte. Tata bate într'o poartă uriaşă. Un fel de castel, o casă boerească. Cu greŭ se deschide poarta.

Şi când mĕ întorc spre această amintire, pare că 'mĭ vine în minte cărţile citite maĭ târziŭ, ro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

manurile din veacul de mijloc, cetățuile de pe creasta munților, cuibul nobililor ripareți.

Și apoĭ din noŭ mĕ întorc întrebându-mĕ de nu este un vis făcut cu mult maĭ târziŭ.

Cu toate acestea dealul Pașcanilor, unde am fost de maĭ multe orĭ în copilăria mea — mama 'mĭ spunea aceasta — seamănă cu acela vĕzut în noaptea amintirilor.....

Această aducere aminte 'mĭ deschide poarta vieței.... Zic că o deschide, pentru cuvântul că 'mĭ este cea maĭ vaporoasă, cea maĭ îndepărtată pentru mine.

O fi în adevĕr cea maĭ îndepărtată? Nu știŭ.

Și iarăși o icoană cu cer albastru.

E primăvară. Ne mutăm. Toată gospodăria noastră este în curte. Carele staŭ pline. In această neorânduială noĭ, copiiĭ stăm cu dădaca la fereastră. Toate ne fac să petrecem. Și de atunci mi-a rămas un cântec în urechĭ, cântec pe care ni 'l cânta. doica, privind la mutarea calabalâculuĭ:

Cucurigu gaga
Se mărită Sanda
Cucurigu gagu
S'a 'nsurat moșneagu.

Și apoĭ iarăși nemic. Un gol în cadrul vieței.

1866 Aprilie 3.

In Iași e revoluție.

Suntem în casa nașuluĭ Leghi. De acolo împușcăturile se aud, când unite toate la un loc în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mănuchiul grozav al focului de salvă, când despărțite unele de altele, când puternice, când slabe, când depărtate, când apropiate.

Mama 'mĭ spunea că în târg e revoluție. Dar ce e revoluțiea nu mĕ deslușise. Știam că se ucid oamenii, că soldații împușcă, știam că curge sânge, dar pentru ce și pentru cine, mama nu 'mĭ-a spus.

Tata era la *cazarmă*. Mama deznădăjduită. Fratele eĭ, moșul Ionică, e ofițer și regimentul lui în luptă. A plecat, a venit iar și din noŭ a plecat căutându-și fratele în focul lupteĭ. Apoĭ, scoțându-ne în cerdac ne-a pus în genunchĭ în tocmaĭ cum ne punea când se întâmpla vre-o furtună cu trăsnete, cu grindină. Cu glas tare spuneam după mama rugăciunea, printre sgomotul împușcăturilor care ne înghețа sângele în vine, în sgomotul trăsurilor care în goana cailor treceaŭ desperate pe la poartă.

Cu încetul împușcăturile se potoliră și noaptea începu să se coboare. Pe d'asupra porțeĭ închise, vedem regimentele care dupe măcel, se întorceaŭ victorioase acasa, la cazarmă.

Cât despre moșul Ionică nu 'i sĕ întâmplase nemic. Căpătase câte-va pietre, câte-va ciomege, dar nunaĭ atâta.

Și lunĭ întregĭ mergea vorba revoluțieĭ, spăimântându-mĕ cu povestirea, cu grozăviile eĭ, cu tabloul măcelurilor prilejite atuncea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Familiea!

Ah! o uitasem. S'alcătuește din mama, tata, două surori mai mari și țițaia Dodo. De tata mĕ temeam tare. Era bătrân și mĕ bătea. Nu 'i plăcea sgomotul și eŭ făceam un sgomot nebun, bătându-mĕ cu surorile, stricându-le jucăriile, furându-le cofeturile saŭ alte lucruri bune de mâncare. Iĭ plăcea băeții cuminți și eŭ eram un spânzurat. Când se supăra mĕ bătea. Când stricam un lucru mĕ bătea. Când nu 'l ascultam mĕ bătea.

Mama era mai bună. Alt-fel însă iĭ era bătaea. Mĕ mustra. Dar ocara iĭ era așa de amară, așa de jalnică, învinuirile așa de sângeroase că preferam bătaea tatei.

— Dinule aĭ să mĕ omorĭ!...

Aceasta veșnic iĭ era refrenul jalnic și plângător, când Dinu nu se astâmpăra, când Dinu alerga prin curte, când strica câte ceva. Atunci plângeam, mĕ aruncam în brațele eĭ, o rugam să nu spună *așa*.

Când însă mĕ întreceam cu gluma alt-fel de mijloc se întrebuința.

Chema pe Tudorachi ca să mĕ ducă la bucătărie, unde mĕ aștepta ștersul tingirilor. Atunci țipam, zbieram, mĕ zbuciumam în brațele lui Tudorachi, Aneta începea să plângă, să roage pe mama și, în plânsetele Anetei, în ocările *mamaci* eram ertat.

— Nu mai facĭ Dinule?

— N'o mai face mamae!

Tot-d'a-una vorbiam în persoana treia. Pare că nu voiam să'mĭ iaŭ un angajament. Și în adevĕr

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tot-d'a-una făgăduința îmi era călcată, întovărășită de sosirea lui Tudorachi, de sbieretele meie, de plânsetele Aneteĭ, de dialogul cu mamaea:

— Numaĭ facĭ Dinule?

— N'o maĭ face mamae!

In minte mi se arată acuma când închid ochiĭ chipul blând al țițaeĭ Dodo. Oh! ce dulce zile am petrecut cu dânsa, povestindu-ne poveștele saŭ istoriele pe care ni le spunea veșnic. O iubeam foarte mult. Pe mine tot-d'a-una mĕ scotea de la bătae. Intre chipul serios și aspru al tateĭ și acela trist și plângĕtor al mameĭ, țițaia Dodo era singura ființă care îmĭ înțelegea copilăria. Seara cu toțiĭ ne așezeam pe patul larg și moale din fundul odăeĭ certându-ne de la brațele țițaeĭ; fie-care vroea să țină în mână, mâna caldă a mătușeĭ.

Noĭ însă eram treĭ și țițaia Dodo, avea numaĭ două brațe. De aicea certe care se sfârșeaŭ foarte adesea cu pumnĭ și cu ocărĭ!

Cu resemnațiunea fetelor bătrâne, pentru care măritișul devine din ce în ce maĭ mult o speranță zadarnică, dînsa îșĭ punea toată dragostea care nu o putuse da altuia, în dragostea noastră.

Oh! cât de dulce și senină este în mintea mea amintirea țițaeĭ Dodo!.....

Oh! cum mi se arată de frumoasă în amintire

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

poveștile copilărești ce mi le spunea la lumina focului, în lungile seri de iarnă.

Cadrul albastru al amintirilor să posomorăște. In el se arată chipul țițaei Luța. Ochiul negru și pătrunzător, privirea reutăcioasă, trupul înalt și mlădios, în hainele ei sărace dar pe care știa să le poarte ca o avută dupe cum fusese odată, pe când trăia moșul Dumitrache, care o culcase pe aur, o îmbrăcase în aur, îi făcuse din viață un lanț de mulțumiri și de fericiri....

Moșul Dumitrache însă nu se gândise și pentru timpul când numai era să fie. Odată mort, toată avuția pieri cu dânsul ca un palat din poveștele arabe. Mama și tata voiseră să scape din vasfrângerea acestei stări, măcar aceia ce ar opri pe sora și nepoții lor să cerșească pe la casele oamenilor. Amar însă plătiră acest lucru. Falimentul unui bancher înghiți aproape totul ce scăpase din mânele creditorilor. De aci o ură neîmpăcată între tata și țițaia Luța. Dânsa îl învinuia că îi mâncase starea...

Și în minte îmi revin scene grozave!.... Jenică copilul țițaei Luța, *Ver-Naki* cum îi ziceam, pare că'l văd și acuma, sosind în fie-care zi, ca să ceară galbenul, irmirlicul, sfanțul chiar. Scrisorile grozave care făceaŭ pe mama să plângă, pe tata să se înfurie!.... Apoi vizitele mătușei, certele murdare cu ai mei!.... Eram copil, nu prea înțelegeam multe, dar știam atâta că ceva grozav se petrecea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ear cercul sărăcieĭ se strângea din ce în jurul ţiţaeĭ. Acasă mi se spunea că se dăduse la băutură. Şi din ce în ce cerinţele eĭ se făceaŭ maĭ grozave, învinovăţirile maĭ amare.

Când în minte mi se arată icoana chipuluĭ eĭ, tot trecutul 'mĭ revine: mama roasă de viermele ofticeĭ, tata pornit spre drumul nebunieĭ şi în fund, departe de tot, în mijlocul besericeĭ Buneĭ-Vestirĭ, un sicriŭ în care stă galbenă, tăcută înconjurată de făcliĭ, în tăcerea lugubră a domnuluĭ, trupul mort al ţiţaeĭ Luţa... Şi când îmĭ reamintesc icoana acestuĭ chip galben, pare că văd chipul galben al mameĭ, tot în acea beserică, tot pe acelaşĭ catafalc, tot în mijlocul tăcereĭ lugubre a templuluĭ!.... Surorile semănaŭ aşa de bine şi cu toate aceste, o mare de ură le despărţea.

Apoĭ iarăşĭ un gol, saŭ nemicurĭ de care se maĭ ţine amintirea, rămăşiţe despărechiate din văsfrângerile vieţeĭ trecute, povestirĭ ale faptelor mele, pe care eŭ însă nu le ştiŭ, trecute în lumea inconscientuluĭ.

Desigur viaţa curge uniformă între sculare şi culcare. Nemica însemnat, nemica noŭ nu a lovit pentru a se întipări, în creerul meŭ....

O întâmplare însă mĭ limpezeşte mintea. De aicĭ pare că trec în lumea adevărată, de aicĭ începe viaţa mea.

Aceasta e *şcoala*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II

LA SCOALA

In luna Noembre a anului 1869 eram de șeapte anĭ fără o lună. Mă făcusem nesuferit mameĭ, tateĭ țițaei Dodo. Cu toțiĭ—chiar și mătușa Dodo—sĕ plihtisiseră, strigaŭ că de ar scăpa de mine, înfundându-mĕ într'o școală. Aici le era scăparea. Cu toțiĭ se săturaseră să 'mi facă *morală*. Morala d-lor se prindea de mine, tot așa de mult cât se prindeaŭ ocările de capul luĭ Tudoraki vizitiul.

Și fiind că e vorba încă o dată de Tudoraki, să mĕ opresc și lângă amintirea acestuĭ om.

Acest Tudoraki (D-zeŭ să'l odihnească în locașul drepților, căcĭ a murit, sĕrmanul) făcea zile fripte tată-meŭ. Vizitiul purta barba și mustățile întocmaĭ ca și stăpânu-sĕŭ.

Acest fapt era socotit de tata ca cea maĭ mare obrăznicie! Tudoracki din potrivă socotea că prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

această îșĭ arată și mai mult iubirea către casa luĭ Costake Milian!

Nostimă ființă și Tudoraki. Omul cel mai de treabă de pe fața pământuluĭ. Singurul luĭ beteșug era că se îmbăta cam des—mama pretindea că era tot-d'a-una beat—și că făcea după capul luĭ, întocmaĭ ca și mine. Ne potriviserăm în aceasta și eram prietinĭ la cataramă. Aceasta maĭ ales de când tutunul din casă trecea in luleaua luĭ Tudoraki.

Punctele de acuzațiune în potriva mea și care faceaŭ ca școala să fie singurul mijloc al liniștei familieĭ, eraŭ douĕ:

Maĭ întâiŭ, că 'mĭ plăcea să mĕ joc cu zmeul și acest lucru nu plăcea de loc mameĭ. Dênsa zicea că alerg, că asud și că după aceia beaŭ apă ceia ce 'mĭ da friguri; al douilea, că în loc să șez sus, cum fac *coconașiĭ*, cu boeriĭ, mergeam cu *țigănașiĭ*, cu Tudoraki de pe patul căruia luam, dimpreună cu mirosul grajduluĭ, averea luĭ mișcătoare și mâncătoare.

Din mijlocul social al luĭ Tudoraki, al țigănașilor, al slugilor către care eram atras ca de o patimă bolnăvicioasa, de a le asculta sfaturile și dragostele, voia mama să mĕ scoată.

Osânda tuturor după ce s'aŭ sfătuit cu toate rudele, cu moșul Mihalache, cu nașul Leghi a fost aceasta:

La școală!

La școală! Acest nume nu mĕ îngrozea așa de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tare. Mama învețându-mĕ buchele, îmĭ arătase un abecedar franțuzesc zugrăvit cu băeți care se jucaŭ de a valma, cu profesorĭ carĭ împart daruri elevilor.

Eŭ eram singur și daruri mai nimenĭ nu 'mĭ dădea.

La școală! Dar acolo eram să am tovarășĭ cu care să alerg în pace, profesorĭ carĭ să nu mĕ bată saŭ să mĕ dojenească că am alergat cu zmeul! A casă eram cuc singur. Nu aveam voe să es din ogradă saŭ să merg la bucătărie ca să mĕ joc cu băiatul spălătoreseĭ. Când în potriva tuturor poruncilor, străbăteam în culmie, cu toată spaima ce 'mĭ-o făcea mama că are să mĕ pună să *șterg tingirile*, mĕ repezeam la dulapurĭ: mămăliga rece îmĭ plăcea maĭ bine de cât franzela din casă.

Când eram prins în „flagrant delict“ de mâncare de mămăligă cu ceapă (aceasta maĭ cu seamă supĕra pe mama căcĭ puteam) cu toțĭ mĕ ocărau, cu toțiĭ 'mĭ spuneaŭ că nu's *fecior de boer*, dar că m'a cumpĕrat mama de la un țigan pe un căuș de făină. De ce pe un căuș?

Țițaia Dodo, ca orĭ-ce domnișoară ce se respectă (de și era o domnișoară de patru-zecĭ de anĭ) îmĭ spunea alte bazaconiĭ și maĭ gogonate asupra venireĭ mele pe lume. Berzile m'aŭ adus în cioc, îmĭ zicea ea, și ca dovadă îmĭ arată o figurină de porcelan pe a cărei capac să vedea o barză purtând în cioc un copil înfășat.

Când am aflat la scoală, adevĕrul asupra naștereĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mele am tras o palmă tovarășului „care îmi bat-ocorea neamurile."

— *Se leagă de părinți*, am spus d-lui Birzoiu care se pregătea să mă pedepsească.

Odată sigur de adevăr, aveam despret pentru părinții mei. Berzele erau așa de poetice! Tata, mama, să facă asemenea lucruri!... Cu neputință...

La școală! Dar unde? La ce școală? Aici era greul. Mama, care voiea ca Dinu ei să easă *om de treabă*, în ruptul capului nu m'ar fi lăsat să merg la o școală publică.

— Dar unde se poate! Dinu să învețe acolo toate relele. Să învețe Dinu meu și să fie împreună cu băeatul spălătoresei Casandra!... Nu!

Și Dinu nu a mers la școala publică!...

Tata era funcționar și prisosul, de și fusese odată în casa noastră, perise de mult acuma. Datoria către țițaia Luța făcea ca să ne fie și mai strîmtorită viața. Eram foarte mărginiții în mijloace. Și aceasta cu atât mai mult cu cât trăiam în societatea oamenilor bogați. Viața cea mai ticăloasă cu putință. Muncești pentru a părea, nu pentru a mânca! Pe lângă acestea surorile, mai marî ca mine, cereau plata pensionatului, căci și ele nu puteau să stea în aceiași bancă cu fata jupâneseî sau cu acea a bucătăreseî. Totuși Dinu nu putea merge alături cu băeatul Casandreî. Asta era hotărît. Tata și mama aŭ voit mai bine să se înjosească, de cât ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fiul lor—odorul lor de Dinu—să nu fie alături de copiii *oamenilor cum se cade!*

Prin multe stăruințe și rugăminte am căpătat un loc de semi-bursier estern în *Institutul privat al Academiilor*. Acolo învață toți copiii prietenilor și cunoștințelor noastre. Acolo învață băeții lui Guluță, feciorul lui Banu, nepoții lui Gulescu.

A fi bursier într'o școală publică nu e ceva rușinos. Alături de tine nu vezi de cât tovarăși de sărăcie. Nimenĭ nu te poate batjocori amintindu-ți lipsa familiei tale, haina-ți cărpăcită. Sărăcia 'ți găsește surorĭ în sărăcia celor alți.

Nu tot ast-fel este într'o școală privată. Acolo toți plătesc, toți sunt bine îmbrăcați, cu pungile tot-d'a-una pline, acolo ești primit ca o ființă cu totul alt-fel, sărăcia îmbrăcămintei tale e văzută cu un ochiŭ rizĕtor, muștcător, desprețuitor.

In școala publică cu toții sunt de o potrivă în ochiĭ dascălilor. In școala privată săracul, bursierul este la buna-voie a întâiului venit. Orĭ-ce profesor, orĭ-ce pedagog îți poate striga:

— Fă așa, îți poruncesc. Orĭ de unde nu te daŭ afară. Nu știi că ești primit degeaba, că mănânci degeaba și că trebue să te supuĭ?

Pentru o singură greșală suferi fără dreptul de a murmura pedepsele cele maĭ grele căcĭ drept respuns ți se arată poarta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Nu 'i costă nemic aceste locuri, căci unde învaţă o sută nouă-zeci şi nouă de inşi, poate învăţa şi al douĕ sutelea. Unde mănâncă atâţia, mai poate mânca şi un altul. Nu 'i costă nemic, dar să folosesc de bursier pentru a da exemple celor-alţi, pentru aşi face reclamă de oameni binefăcători. Se spune că Spartanii îmbătaŭ pe robi pentru a da pilde tinerilor în potriva beţiei. Bursierul e pedepsit pentru a da pilde celor-alţi şi a suferi pedeapsa cuvenită lor. Ceĭ-alţi ar putea să ţipe, să facă gura, bursierul însă trebue să tacă şi să sufere. Aceasta e partea luĭ. Dacă toată clasa a făcut ceva, bursierul e acela care este maĭ întâiŭ pedepsit. Câte o-dată, profesoriĭ se folosesc de starea luĭ pentru ca să facă dintr'ênsul spionul claseĭ.

Aceasta este starea cea maĭ de plâns: înjosirea şi stricarea fireĭ copiluluĭ, prin sărăcie.

Şi căţi nu aŭ trebuit să plece fruntea şi să ajungă trădătoriĭ tovarăşilor lor, slugi aĭ acelora carĭ 'i necinsteaŭ!

Aşa de jos nu m'am scoborit eŭ însă.

Pentru gustul de a nu fi alături de băiatul Casandreĭ şi pentru ca sa es *om de treabă*, nouă anĭ de zile am suferit şi am scrîşnit dinţiĭ sub greutatea stăreĭ mele înjositoare: sărac între bogaţi, la buna-voie a tuturor. Am plecat de atâtea orĭ fruntea, pe când aşi fi trebuit să o ridic cât maĭ sus, în cât mĕ mir cum 'mĭ-a rĕmas spetele drepte, cum am maĭ putut ridica fruntea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cel puțin azi sunt răzbunat. Nu am eșit *om de treabă* și tot băiatul Casandrei și prietenii lui, ceĭ micĭ și ceĭ săracĭ, nenorociții și nedreptățiții, îmĭ sunt tovarășĭ și ceĭ maĭ bunĭ prietenĭ.

Luni dimineața.

De cu seară am fost lăut, spălat, pieptănat și îmbrăcat cu hainele cele nouĭ.

Inainte de plecare, mama foarte mișcată și cu solemnitate, îmĭ ține un discurs:

— Dinule, să ieaĭ seama, să fiĭ cuminte, poartă-te bine cu profesoriĭ, nu 'ĭ supăra căcĭ sunt părinți teĭ de al doilea.

Nu înțeleg de loc acest lucru, dar ascult.

Apoĭ mama îmĭ înșiră cum trebue să șez, să nu pun mâna în gură, să nu mă scobesc în nas, să nu casc, să nu șez cu coatele pe masă, să nu fac pipi în pantaloni, la masă să spun „Merçi Monsieur!“ Eraŭ atâtea de multe că la sfârșitul discursului, uitasem începutul și mijlocul.

Opt ceasurĭ și un sfert.

Tata 'și-a luat cafeaua după *tabiet*. Mie îmĭ dă cafea cu lapte. Plecarăm. El cu aerul lui posomorît și eŭ cu inima înghețată. Pentru întâiași dată eram să fiŭ față cu o lume streină. Imĭ închipuiam profesoriĭ maĭ alt-fel de cât ceĭ-alți oamenĭ. Apoĭ băeții... alte case, alte odăĭ. Mi se părea că porțile uneĭ lumĭ necunoscute se deschid pentru mine.

Și apoĭ cine nu a fost și cine nu este, mișcat față cu necunoscutul?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Eram mai mult mort de cât viŭ, când, după ce am străbătut noroiul ulițeĭ sf. Haralambie, am intrat în curtea institutului.

Băeții eraŭ în clasă. Curtea, acum deșartă, foarte mare, e înconjurată de un zid, de care sĕ razimă patru saŭ cinci părechĭ de heiurĭ. Clădirĭ mai însemnate sunt douĕ, una în mijlocul curțeĭ alta la stînga, amândouĕ cu douĕ caturĭ. Ne-am îndreptat în spre clădirea din mijloc, ne-am urcat pe o scară cu covor și tată-meŭ, bătând la ușa din dreapta, am intrat, împins de dênsul.

Odaia directorului. *Cancelaria!*

La masa din fund stă un *boier* cu barba mare, neagră și mătăsoasă. Uitându-mĕ pe furiș la dênsul, îl vĕd că seamănă cu sfinții din Bibliea țițaeĭ, Dodo. Chipul blînd de apostol, vorba de miere, foarte politicos. Ne priimi bine, ne strînse mîna și ne pofti de mai multe orĭ ca să ședem.

Căzuiŭ pe un scaun.

Moșul Culeĭ e directorul școaleĭ și e profesor la Universitate.

Mi să cercetează actul de naștere, sunt scris pe o condică, tăta numĕra câți-va napoleoni și iată-'s școlar.

Nu 'mĭ venea a crede că asemenea lucru sĕ poate face atât de ușor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Aicĭ începu solemnitatea.

Tata după ce mulțumi încetișor directorului (de sigur pentru „mila“ ce'mĭ făcea) întorcêndu-se spre mine cu aer solemn, spuse din noŭ discursul mameĭ:

— Să fiĭ cuminte, să te sileștĭ, să asculțĭ profesoriĭ și pe domnul director; d-luĭ îțĭ este ca și al douilea părinte !...

O mică paranteză acum.

Suntem în cinci-spre-zece Martie 1880. Pe zidul Universității din Iași se citea următorul anunciŭ:

„D. Dinu Milian este eliminat dintre numĕrul „studenților universitarĭ ca propoveduitor de ideĭ „subversive pentru ordinea stabilită.“

(ss) Rector, *Papa Culeĭ.*

Era el, al douilea părinte din cancelaria directorului.

Tocmaĭ acum, după un-spre-zece anĭ, putuĭ să înțeleg discursul tateĭ.

Acum însă nicĭ tata, nicĭ mama nu maĭ trăiaŭ ca să vadă. Tata murise nebun, cu desnădejdea de a maĭ face din mine om de treabă, mama se stinsese cu parerea de rĕŭ, că moare înainte de a mĕ vedea „om“.

Sărmaniĭ ! Maĭ bine pentru dânșiĭ că aŭ murit. Le-așĭ fi fost de necaz și durere !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Acuma ar fi putut și eĭ pricepe ce va să zică acești aĭ doilea părinți, de care vorbeaŭ luĭ Dinu.

Sunt școlar.

Tata îmbracă paltonul seŭ cafeniŭ și tustreĭ, tata directorul și eŭ, ne scoborăm pe scară. Directorul luându-mĕ de mână, apucă spre casele din stânga, pe când tata o lua la dreapta, spre poartă.

Clasa.

O sală mare, joasă, întunecoasă. Patru saŭ cinci rânduri de bănci. Aproape de cinci-zeci de școlari în lăuntru. Aerul greŭ, tavanul jos. In fața băncilor, între douĕ ferestre, catedra cu *profesorul* un franțuz care vorbea românește! Alături de catedră patru saŭ cinci băeți puși în genunchiĭ. Pare că nu sunt prea supărați de această pedeapsă de vreme ce se strâmbaŭ unii la alții, scoțând limba celor din bănci cari rîdeaŭ în pumuĭ. Pe lângă aceasta se maĭ îndeletniceaŭ cu prinderea muștelor cari maĭ putuserá trăi, căci vremea era cam căldicică. Unul maĭ ales era foarte dibaciŭ: într'o clipă musca era prinsă, apoĭ în locul știut îĭ punea o bucată de hârtie care o atârna în sbor. Ceĭ din bancă priveaŭ această operațiune, ghiontuindu-se și rîzând. Cădeaŭ însă mulți jerfă hazuluĭ lor, căci la intrarea noastră, auzeam pe franțuz strigând:

— Iți pun zero la purtare!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Tu, de acolo ești *postit* la dejun!
— Codescule ești prea obraznic!
— Mă-ga-ru-le verde!....
Aceasta era clasa!

La intrarea directorului, începu să se facă tăcere. Privirile numai din când în când să îndreptau, către nenorocitele muște, carile de abea mai puteau sbura îngreunate de penașul lor.

Directorul intră, spuse franțuzului ceva încet la ureche, și apoi, străbătând clasa cu mine de mână, mĕ așeză în banca cea mai din fund.

Cinci-zeci de priviri fură ațintite asupra mea. Venisem eŭ în locul nenorocitelor muște.

Plec ochii și mĕ înroșesc. Băeții înțeleg că mi-e rușine și vor să-și arate puterea lor. Unii șoptesc arătându-mă cu degetul ca pe o dihanie, alții râd de hainele mele facute de mama, în sfârșit de la tălpi până la creștet sunt de cinci-zeci de ori cercetat. Sunt mai rĕu decît câinile în ¡car¡; nu pot să ridic ochii, dar știŭ că cu toții să uită la mine, aud numai răcnetul franțuzului care face spume ocărând și scoate în genunchi la fie-care minut.

In sală eraŭ adunate trei clase: I-a și a II-a primară și I-a de liceŭ. Era lecțiunea de franțuzește.

Pe lângă toate nenorocirile mele îmi aduc aminte de discursul mameĭ: mĕ îndrept băț, țin resuflarea de teamă să nu fac vuet, las mâinile în jos. Sunt țeapăn și stângaciŭ. Orĭ și ce mișcare mi să pare că nu e *cum se cade*. Nu știam în sfârșit cŭm să staŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Trebue însă să rĕsuflu. Imĭ ținusem prea mult rĕsuflarea. Trebuie să respir și rĕsuflaiŭ atât de puternic că suflarea trecênd printre dinți mĕ făcu să *fluer*. Un șuer de locomotivă.

Scandal!

— Cine a fluerat? întrebă franțuzul. Tac mĕ roșesc, apoĭ îngălbinesc, fac ochiĭ marĭ ca două cepe, dar tot păstrez tăcerea. O tăcere plină de spaimă. Un vecin însă mĕ vinde, fiind el învinovățit....

— Așa, așa, imĭ sirigă profesorul, într'o românească grozavă, așa mă-ga-ru-le verde!.... De abia aĭ venit și te *trezești la oĭ!* Vorbește! Cum te chiamă!

Și apoĭ iarăși un grozav și silabisit Mă-ga-ru-le verde. Amuțisem cu desăvârșire. Așĭ fi voit maĭ bine ca să mĕ înghită iadul.

Răeții rîd...

Un rîs nervos mĕ apucă și pe mine. Rîd cu hohot ținêndu-mĕ de pântece.

In rîsul și zgomotul tuturor se aude glasul franțuzuluĭ:

— Ce porcărie e aceasta? Ce? Rîzĭ acuma? In genuchĭ! afară! „petit polisson," afară! zbiera dascălul. Și apoĭ un alt „mă-ga-ru-le verde!..."

Nicĭ acuma nu'mĭ pot da seama ce trebuia să fi fost acest măgar verde. Eŭ însă stăteam pironit loculuĭ pe bancă.

Toți rîd, zbiară, un zgomot nebunesc. Profeso-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rul furios să scoală, mĕ înșfacă de după ceafă și-de-o *aripă* mĕ scoate afară din rîndul băncilor, lîngă cel cu mustele.

— In genunchĭ!

Eŭ staŭ în picioare îndobitocit. Profesorul mĕ apasă de umere la pămînt. Sub greutatea mîneĭ franțuzuluĭ genunchiĭ vor să se îndoaie. Pantalonii însă strimți și prinși cu calțavete pe pulpe, nu mĕ lasa. Din noŭ apăsare. Din noŭ ocărĭ. De astă dată cad la pămînt. Pantalonii crăpaseră și prin spărtura făcută prin partea cea maĭ *puțin exprimabilă* a trupuluĭ, cămașa eșise, întocmaĭ ca și apa din stîncă, sub toiagul luĭ Moise. Hohotul devine grozav. Unii țipă, alții latră, alții miorlăesc, toți ca nebunii. Ride și profesorul de *crima* luĭ.

Pun mîna zăpăcit, neștiind de ce să rîde și îmĭ pot da seama de grozavul adevĕr!

Imĭ ascund fața cu amîndouă mânele și de astă dată hohotesc de plîns. Lacrimile însă mi se pierd în furtuna de rîsete care domnește în sală.

Imĭ venea să fug în lumea toată. Dar pe unde? Pentru aceasta ar fi trebuit să trec printre rîndurile băeților și tot maĭ bine eram acolo, cu obrazul între mâinĭ. Deprins cu alintarea și viața caseĭ, mĕ credeam în mijlocul iaduluĭ. Apoĭ ca un fulger trecu prin gândul meŭ ocara mameĭ pentru pantalonĭ, ocara tuturor din casă „că pentru ce am fost obraznic și tocmaĭ de la început — ceea ce e semn rĕŭ?“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Nu ţinu însă mult chinul meŭ. Sunetul clopotuluĭ îmĭ sfîrşi pedeapsa.

Acum însă e şi maĭ rĕŭ. Băeţiĭ aveaŭ *recreaţie*. Sunt înconjurat de toată clasa ca o dihanie, ca un arap, ca o comedie. Uniĭ rîd, altora li-e milă, alţiĭ îmĭ trag cămaşa din închisoarea eĭ. Sunt întîmplarea de căpetenie a zileĭ, sunt băiatul cel maĭ mic, cel maĭ neprotegiat, cel maĭ necunoscător de ale şcoaleĭ şi, peste toate, intrasem în lumea lor printr'un scandal aşa de ridicol. Asta mĕ perduse. Mĕ compromisesem de la început, mĕ *luaseră înainte* băeţiĭ, căcĭ nu putusem să le impun respect. Sunt pierdut şi poreclele curg droaie; în curînd vor curge şi bătăile ale cărora *gazdă* voiŭ fi.

Mama nu voise ca Dinul să fie alăturĭ cu feciorul Casandreĭ!...

— *Potcovarul!* strigă unul din băeţi şi cu toţi ceĭ-alţi în cor, începură să sbiere: Pot-co-va-rul! Pot-co-va-rul! Mĕ botezaseră! Maĭ în urmă fuĭ poreclit *găină*. Găină şi potcovar, iată numele mele de şcoală.

Şi acestea toate din pricina pantalonilor, din pricina discursurilor mameĭ asupra *ţinuteĭ* şi purtăreĭ mele! In loc să fi scris vestitele versurĭ ale luĭ Şerbănescu, aveam dreptul să spun:

„In durerea mea păgâna
„De-aşĭ avea putere eŭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

„Așĭ lua pantaloniĭ 'n mâna
„Și-așĭ zvârli în Dumnezeŭ!

In sfârșit seara sosi.

Când am eșit din clasa, găsiĭ pe Zoița, care venise să mĕ ea acasă, în mijlocul băeților *celor mariĭ*. Nu era tocmaĭ urîtă Zoița și *superioriĭ* găsiseră de cuviință să glumească cu dênsa.

Scăpărăm cu mare nevoie pe poartă; ea urmărită de *superiorĭ*, eŭ de *colegiĭ* meĭ.

Și în urma noastră venea ca un alaiŭ uriaș, un uragan, de glasurĭ între care se auzea numele meŭ de al doilea:

— Potcovarul! Potcovarul!...

— Da obraznicĭ maĭ sunt coconașiĭ ăștia zăŭ așa!..

— Dar ce ți-aŭ spus?

— Ia! sunt obraznicĭ. Nu trebue să știĭ ma-ta toate!...

Trecând din noŭ în brațele Zoiței, noroiul uliței Sf. Haralambie, am ajuns a casă.

Să spuĭ toate câte le pățisem, 'mĭ era rușine și frică; rușine pentru că ar fi trebuit să mărturisesc că sunt râsul băeților și mândria mea ar fi suferit, frică pentru pantaloniĭ care eraŭ nouĭ, nouți făcuți de mama, dintr'un palton vechiŭ al tateĭ. Zoița m'a scăpat dinpreună cu Tudorachi. Lor numaĭ le-am spus întâmplările mele. Zoița mi-a cusut, fără să știe mama, pantaloniĭ, Tudorachi m'a mângâeat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Toată poezia școaleĭ din abecedarul zugrăvit, pierise. Nu raiul, dar iadul era acum „focarul luminei“, franțuzul Scaraoschi, băeții-dracii !

Noaptea am avut-o neliniștită. Visam pe superiorĭ *legându-se* de Zoița, spunându-ĭ cuvinte pe care nu le înțelegeam bine și mie trăgându'mĭ colegiĭ cămașa din pantaloni. Mă băteam și apărându-mĕ îmĭ însângerasem pumnul lovind în părete, cu disperare.

Așa a intrat Dinu Milian în școală !...

Odată intrat în horă, trebuia să joc. Am jucat. Anul cel maĭ necăjit a fost acesta, căcĭ îmĭ mâncasem lefteria de la început. Eram maĭ slab, maĭ nemernic de cât toțĭ ; prin urmare cu toțiĭ îșĭ arătaŭ puterea asupra mea. Mi se descoperise partea cea slabă și atât a trebuit. Nu aveam dreptul să tac, nu aveam dreptul să vorbesc, nicĭ să părăsc, nicĭ să sufăr bătaia. Mĕ numeaŭ prost pentru că nu le puteam face nimic.

Dar lucrurile se schimbară.

Intre prigonitoriĭ meĭ, cel maĭ grozav era unul, Mașotă, nepotul celuĭ maĭ bogat boer din târgul Iașilor. Nu era zi, nu era ceas, nu era minut ca să nu'mĭ facă ceva. La început am suferit, până când am înțeles pricina nemerniciei mele. Trebuia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

să le impun. Dar tot ce 'mĭ lipsea era curagiul. Eram mișel. Mișelia însĕ mĕ părăsi într'o zi, fără voința mea chiar.

— Măĭ calicule! îmĭ strigă el odată așa de tare în urechĭ că mĕ amețise.

Era acum prea mult. Nu maĭ vĕd nemica înaintea ochilor. Ca prin fulger îmĭ trecu prin minte ideea că Mașotă trebue să fie ucis. Mort saŭ el saŭ eŭ. Mĕ întorseĭ și pocnindu'l în ochiŭ îl trântiĭ leșinat la pământ. Când 'l-aŭ sculat i se umflase ochiul cât o ceapă și era vĕnăt de te îngrozea.

Scandal!

Sunt chemat sus în *cancelaria* [directoruluĭ, mĕ cheamă profesoriĭ, pedagogiĭ. Un interogatoriŭ care ținu două ceasurĭ și care avu ca urmare că mĕ puseră la *carceră*.

Și morala tuturora stătea în aceasta:

— D-ta să baț un băeat bogat?

Bogat? Tocmaĭ de aceea îl bătusem pentru că mĕ numise calic, par-că'ĭ *calicisem* la ușa tătâne-sĕŭ!...

Am fost închis într'o odaie unde drept tovarășĭ aveam o întreagă movilă de ciobote rupte și colonica de șoarecĭ care să statornicise în ele.

Aceasta era carcera!

Oficial am numaĭ apă și pâine.

Colegiĭ meĭ însă, plinĭ de respect acuma pentru actul săvârșit de mine, mi-aŭ svârlit tot ce putuseră fura de la masă. In schimb și eŭ le arunc jumĕtate din ciobote cu șoarecĭ cu tot.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Seara mi s'a dat drumul. Inainte de-a pleca acasă — (acum plecam singur) am vizitat pe dușmanul meŭ și i-am strâns mâna. Așa cereaŭ legile duelului în scoală. Cavalerismul înainte de toate!.

O lună de zile Mașotă a avut înfățișarea Ciclopului luĭ Ulyse.

Mașotă e acum însă blând ca mielul și toți băeții mĕ iaŭ în cercul lor. Sunt de acum scăpat, sunt de o potrivă cu toți ceĭ-l'alți. Impusesem.

Adio bătăĭ, insulte, necazurĭ, înjosirĭ!

Cu aceasta s'a sfârșit și anul.

Am petrecut vacanția liniștit judecând asupra nestatorniciei lucrurilor omenești. Mă odihneam pe laurii meĭ. Ochiul luĭ Mașotă mĕ scăpase!.....

Nu trebue să maĭ spun că rămăsesem repetent!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III

DIN ISPRAVILE MELE.

Anul al doilea.

Scoala își schimbase localul. Asociații institutului cumpăraseră casa cea mai mare din târg: o închisoare grozavă și amerințătoare care stăpînește orașul. Așezate între două uliți, casele să arătaŭ ca o zidire tăcută și plină de tăinicie. De tăinicie? Numaĭ din tainele a nouă anĭ de zile ce i-am suferit acolo s'ar scrie un volum.... Și câți nu a fost ca mine!

Maĭ aveaŭ încă și istoricul lor. Fuseseră la început case domnești și aice, la 1848, fuseseră prinși capiĭ revoluțiuneĭ.

Acolo se stinsese focul revolteĭ și tot acolo a fost menit să se stingă focul atâtor caractere independente.

Când trec pe acolo un fior mĕ apucă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Acum sunt intern.

Pe când petreceam vacanția culcat pe laurii căpătați prin pumnul dat lui Mașotă, mama și țițaia Dodo o perduseră cosind cămași și toate bulendrele mele, cerute de regulament.

In ziua de opt Septembre fui trimes la scoală. De astă dată am fost scutit de solemnitatea și discursurile tatei. Tudorachi m'a dus la scoală. Acolo am fost de față la sfințirea apei de popa Alexandru, popa casei noastre și unul din actorii tragi-comediei vieții mele. — Aici m'aŭ întâlnit colegii, le-am strâns mâna și ast-fel am inceput să repetuesc al doilea an. Despre învățat nu prea 'mi era greŭ : nu citiam de cât foarte rar și atunci când știam că o să me ia acasă.

Acum sunt *om*, nu sunt bătut. Din potrivă bat. Soldatul pumnit, când a ajuns sergent, își rĕzbună asupra celor de mai jos, de toate înjosirile suferite. Tot așa făceam și eŭ.

Ce învĕțam ?

Catechismul. Profesor, un biet student pe care 'l poreclisem *Piperuș*. Era iute grozav și aceasta ne făcea să rîdem și să'l înciudăm și mai tare.

Ce mai învățăm ?

Morala creștinească învĕțată și *înțelcașă* de copii de 8-9 ani. Imi aduc aminte că era vorba de fecioria Maicei Domnului când a născut pe Hristos. Mai întâiŭ trebuia să fi știut ce e fecioria și ce legături este între ea și naștere. Și am știut a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cestea toate, grație câtor-va colegi mai *experimentați* și am știut acestea dinpreună cu multe ce nu ar fi trebuit să le știm și care ne aprindea mintea prin farmecul necunoscutului.

Plecați însă fruntea și tăceți. Nu se discută Morala—(cu M. mare—) creștină.

Ce mai învețam?

Nemțeasca. Adica gramatica germană știută pe de rost tot în nemțește. Noi nu știam însă această limbă. Apoi: Ich bin gut, du bist schlecht, er ist gross.

Franțuzește: *L'ami des Enfants.* Figurile îmi plăceau mai bine de cât ba-bo-bou.

Românește recitam poezii. Știam pe de rost: *Movila lui Burcel, Constantin Brâncovcanu, Banul Mărăcine.*

Mama când mĕ aducea acasă și când voia să arăte cât de deștept e Dinu, mĕ punea să recitez poezii înaintea cocoanelor.

Atunci să fi văzut pe Dinu, legănându-se și recitind:

Intr'o zi de sărbătoare
Se ivi un mândru soare.

Mai ales îmi plăcea să fac acest lucru dinaintea cocoanei Nădejdia, o cocoană care ne aducea în tot-d'a-una cofeturi și pe care o cunoșteam după mirosul ce lăsa, un parfum anume.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Eram intern.

Acolo am învețat toate viținrile internatelor, viținrile care ucid inteligența în față și care fac ca din focarul acesta de corupțiune să iasă acei tineri scofâlciți, cu ochii sticloși, ofticoși și aproape ca să se scoboare în groapă, roși de boale și viținri ascunse și solitare.

Mărturisesc fără să roșesc că am trecut prin toate, că tot ce aŭ făcut și alții am făcut și eŭ.

Precum însă din supraviețuitorii unei corăbii înecate, unii povestesc întâmplarea, tot așa și eŭ, singurul care am scăpat teafăr din vasfrângerea atâtor inteligențe, cred de datoria mea să strig și să arunc blestemul în potriva acelora care din negligență saŭ din speculă pun viținl în așa împrejurări că trebue să se desvolte și să crească.

. . . . . .

Nemica extraordinar anul acesta. L'am sfîrșit cu bine și am putut trece clasa fără să fiŭ *corigent*. Singurul an din nouă în care am *învățat bine*. Și lucru foarte curios, căci eŭ nu învățasem de loc.

Am petrecut vara pe malul Prutului, la Sorca, moșia unuia din prietenii tatei. Mamei îi trebuia aer curat, viață liniștită. Oh! ce viață necăjită pentru mine.

Ce folos că avea orizonturile largi, priveliștele frumoase, ce folos că priveam luntrașii cari scoborau Prutul cântând, ce folos că adesea mă mi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nunam când valurile erau turburi și învrăjmășite, ce folos de toate, când eram ca și stigletele în cușcă ?... Dinu nu avea voie să se scalde fără de mama sau fără de tata, Dinu nu avea voie să meargă în sat să'l mănânce câinii, sau să se joace cu baeții de țărani, Dinu nu să putea duce în livadă, nici pe malul Prutului, căci cine știe, *Doamne ferește*, să poată surpa malul, sau poate să cază în apă.

Aici îmi veniseră de hac. Apoi ocărirele mamei când nu o ascultam:

— Dinule vrei să omori pe mă-ta? O singură mamă ai și pe aceia voești să o omori; când va muri vei vedea că nu mai găsești alta.

Cât despre tata era vecinic posomărît și ades îndrepta greșelile mele, sub-liniind ocările mamei cu bastonul d-sale, pe care 'l botezase sf. Nicolae.

— Ticălosule! Iată toată morala lui întovărășită de acea mai puternică: a lui sf. Nicolae.

Raporturile mai intime cu tata erau acelea care se făceau prin mijlocirea acestui sfânt ciomăgaș.

— Dinule!

— Aud mamae!

— Gătește-te căci poimâine pleci cu tătă-tău la Iași...

In adevăr se apropia ziua de 1 Septembrie. Tata trebuia să se întoarcă la funcțiunea lui, Dinu la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

școală. Mama, țițaea Dodo și surorile eraŭ să mai rĕmână încă vre-o două sĕptĕmâni.

Am venit la Iași într'o căruță proastă, umplută cu fân d'asupra căruia mama pusese perne, saltele: o adĕverată căruță jidovească.

La Iași casa cu totul deșartă, căci slugile plecaseră cu noi. Are ceva lugubru, simțimîntul pustiătățeĭ. Tata a plecat în târg și eŭ singur în spre căderea sereĭ, rĕmăsesem acasă.

Cine-va bate la poartă. Printre ostrețe, zăresc chipul grozav al țițaeĭ Luțeĭ. Tata și mama acum se fereaŭ să o întîlnească. Îi închiseseră ușa. Sună clopoțelul. Nu deschid. Poarta însă rĕŭ închisă se deschide și de o dată mĕ găsesc în fața țițaeĭ.

— Unde'ĭ tată-tĕŭ, mă-ta?

Tremur.

— Nu'ĭ nimenĭ acasă, tata e în târg, mama a rĕmas la moșie, spun eŭ repede ca cum aș zice o lecțiune.

— Minți. Sunt aicĭ. Se cunoaște că eștĭ *puiul* luĭ coconu Costaki !..

Înghețasem... Nu maĭ pot zice nicĭ un cuvênt, picioarele mi se taie...

Când a venit tata nicĭ nu maĭ puteam vorbi.

Anul al treilea.

In locul luĭ Papa Culeiŭ, venise director *Mus-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

taţă Roşie. Acesta e profesor la Universitate şi inginer de *mine.* Multă vreme nu ştiam ce sunt *mine.* Inginer de mine? Adică numaĭ pentru dênsul, socoteam eŭ!

Tot intern.

Cum un vechiŭ soldat îşĭ spune izbândele sale, tot aşa şi eŭ, îmĭ trag surtucul, tuşesc şi cer ca toţĭ să tacă. Anul acesta este epoca mea de glorie. In acest an am săvârşit faptele cele maĭ marĭ şi am trăit viaţă de şcolar în toată slobozenia. In acest an am dat drumul năzuinţilor şi sbor liber firei mele.

Maĭ întâiŭ: acum eram dintre ceĭ *vechĭ.* Nuoĭ eraŭ o mulţime dintre care şi nenorocitul Aclas. Asupra acestuia îmĭ arătam puterea. Era cepeleag şi pentru nefericirea luĭ avea şi o *chelbe* în cap. Atâta a fost de ajuns! Maĭ avea încă şi o soră. Altă nenorocire. A avea surorĭ este un mare neajuns pentru un băeat în şcoală. Toţĭ se leagă de *onoarca* lor aşa că trebue să le-o aperĭ. Şi eŭ aveam, ba încă douĕ, dar ştiusem de la început, prin pumnul dat în ochiul luĭ Maşota, să le apăr *cinstea* şi *numele.*

Ceea ce fusesem eŭ la început, acum era bietul Aclas. Născoceam toate năzdrăvăniele pe socoteala luĭ şi a surori-sa.

Inspectorul Bîrzoiŭ era veşnic între noĭ ca să ne împace:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Domnule *Bîrzoiŭ*, numaĭ ce 'l auzeaĭ pe Aclas, spunênd plin de lacrimĭ, Milian nu'mĭ dă *pasĭ*.

— Nu'ţĭ dă pace, dar ce ţi-a făcut?

— Se *leagă* de soră-mea şi de părinţĭ.

Şi maĭ tot-d'a-una se auzea citindu-se la masă:

— Postiţĭ de un fel: Dinu Milian pentru că a spus necuviinţe luĭ Aclas.

Apoĭ după masă, ce păţea chelbea luĭ Aclas, numaĭ ea ştiea.

Apoĭ a doua zi aceiaşĭ cetire şi aceleaşĭ fel de bucate luat de dinaintea lui Dinu Milian.

In prigonirea luĭ Aclas eram tovarăş cu mulţĭ dar maĭ ales cu *Bujana cel mic*. Eraŭ duoĭ Bujanĭ, unul mare şi altul mic, *Bujană cel mare* şi *Bujană cel mic*. Cel mare, era grozav de prost şi 'mĭ-era „superior", fiind în clasa a II-a de liceŭ.

De multe orĭ totuşĭ când voeam să 'l înfuriez, din fugă îĭ strigam: *Bujano!* Să fugărea după mine, dar cădea jertfă furieĭ sale. Eŭ mă repezeam drept în *canţelarie* şi plîngînd începeam să spun că m'a bătut de geaba. De multe orĭ a fost pedepsit pentru mine şi pe cea maĭ sfîntă dreptate.

Cu Bujană cel mic eram prieten şi coleg. Ne complectam unul pe altul. El punea în asociaţiune puterea luĭ, eŭ cutezanţa. La început ne-am bătut. Credea că fiind maĭ mare ca mine, mĕ va bate. A păţit'o, însă. In loc să mĕ bat, cum credea el ca toţĭ oamenĭĭ, eŭ îĭ sărĭĭ fără multă vorbă în spete... Era singurul mijloc de a 'l bate fiind cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mult mai mic de cât el. Odată în spetele Bujanei îmi încleștăi mâinile în păr și tot trage, trage băete, până când Bujana a cerut pace. De atunci eram prieteni și tovarăși în potriva altora.

Cu Aclas eram vecinic în ceartă. Fiind că mă legam de soră-sa și el îmi plătea cu aceeași monedă. Eram poreclit potcovar. Din potcovar, făcuse potcovăriță și cum nu putea pronunța acest cuvênt îl schimbase în *poclovăriță* Veșnic clasa răsuna de strigătele noastre:

— Naștoliță!

— Poctoviriță!

Și apoi un gest libidinos la adresa luĭ Aclas pe a căruĭ soră o chema Natalia.

Natalia, Natalița, Naștolița!...

Blanqui întrebat o dată la un proces despre domiciliul sĕŭ rĕspunse cu mândrie:

— Temnița!

Și eŭ tot așa așĭ fi putut rĕspunde despre mine. In adevĕr tata sĕ speriasĕ. Iĭ era rușine să vină să mĕ vază, căcĭ era sigur să mĕ afle în închisoare saŭ să audă vorbe ca acestea:

— Domnule Miliane, băiatul d-tale, este grozav de obraznic. Nu știm ce să mai facem, ne strică și pe ceĭ-alți!

Adică cu alte cuvinte: Băiatul d-tale, pe care 'l ținem de pomană ne strică și pe ceĭ care plătesc...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Deznădăjduit tata se întorcea acasă, lepădându-se de paternitate. Copilul *dumitale*, soro îmi face rușine!... Nu mai eram acum copilul lui, eram *numai* al mamei.

Mama, cu toată rușinea, venea mai adesea ca să mă viziteze.

A întrerupt însă vizitele. Nu mai era cu putință să dea ochi cu profesorii. Venise odată să mă vază, dar a trebuit să se întoarcă fără să'mi zărească chipul. Pricina fusese că mă *spînzurasem*.

Eată cum:

Eram în *repetitoarea* de după amiază. Mașotă stătea cu săltariul lângă mine. Nu țiu bine minte pentru ce, dar ne trezirăm de o dată unul cu mâna în părul celui-alt.

— Lasă de păr, strigă Mașotă, făcând niște buze ca de arap.

— Ba, lasă tu.

— Milian, Mașotă, afară!

Era glasul pedagogului care privea cu admirațiune lupta noastră omerică.

— Iți mai trebue? strigam eŭ lui Mașotă arătîndu'i un zmoc de păr bălan printre degetele mele.

— Dar ție? răspundea încruntat Mașotă, ținând în mână, ca un trofeŭ, o șuviță din părul meŭ negru.

Suntem în *carcerä* amîndoi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Carcera se alcătuește din două chilii strîmte, cu ușele bine ferecate și de abea luminate prin o ferestruică de asupra ușei. Pereții sunt plini de inscripțiuni și injurii pentru acela care a închis pe scriitoriu.

Să ceteaŭ lucruri de aceste:

„Mama lui Musteață-Roșie care m'a închis de geaba, azi la 7 Februarie 1871.

„Hovidescu este un porc.“

Apoi nume, lângă nume. Pentru cea din urmă dată când am fost închis, mi-am cetit numele de peste două-zeci de ori. Și acuma trebue să fi rămas acolo, ca gloanțele în zidul unei case bombardate.

Aerul e greŭ și mirosul de latrină domnește în toată puterea lui.

O jumătate de ceas, nu ne-am vorbit, căci eram supărați.

La urma, urmei, aud un pumn în păretele ce ne despărțea.

— Milian, strigă Mașotă.

— Ce este?

— Ce faci tu?

— Dar tu?

Ne împrietenisem din noŭ.

Lui Mașotă îi e foame și ar voi să iasă afară, se înădușea înlăuntru. Sa iasă afară, dar cum?

Mi-e milă de dênsul și'i făgăduesc bucata de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pâine ce avusesem grijă să o fur de la dejun și deschiderea carcereĭ.

Din două, treĭ isbiturĭ, descuiŭ ușa de la chilia mea și Mașotă vede lumina zileĭ dimpreună cu felia de pâine.

Am sfătuit împreună, apoĭ 'l-am închis din noŭ pe Mașotă și acum căutam mijlocul ca să mĕ închid și pe mine, așa ca să nu înțeleagă nimenĭ că am stricat ușa.

Intrăĭ din noŭ în chilie și suindu-mĕ pe ușă caut să'mĭ trec trupul prin ferăstruia de d'asupra, ca sĕ ajung cu mâna la clampă și sĕ o închid. Scot capul prin gaură, dar trupul nu putea intra. Voiŭ să scot capul înapoĭ, dar nu pot; mĕ zmuncesc, scap piciorul și iată-mĕ's cu trupul în aer și cu capul în fereastră.

Țip, mĕ fac vênăt, spumez. Mașotă e însă închis și zadarnic se izbește în ușă. Ușa se impotrivește sforțărilor sale. Un minut maĭ mult și mĕ duceam în lumea celor morțĭ.

Providența, norocul saŭ întâmplarea sub forma uneĭ slugĭ m'a scos maĭ mult mort de cât viŭ.

Tocmaĭ atunci venise și mama, căreia i s'a rĕspuns că sunt închis.

Am plătit carcera, am fost bolnav o sĕptămână la infirmerie, sub îngrijirile Cloanțeĭ și Dumineca viitoare eram sĕ fiŭ închis. Ziua era frumoasă, cerul senin, un vînticel cald fluera un cântec dulce printre crengele copacilor și'țĭ dedea doruri nes-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

puse de a pleca, de a te pierde între cer și câmpie, de a uita de putoarea latrinelor, infecțiunea claselor, lănțuirea vieței. Era prin Maiŭ. Băeții. trebuiaŭ să se ducă la preumblare și eŭ, eŭ să staŭ singur închis, fără nicĭ o petrecere! Ca mine osândiți eraŭ și frații Guluță. Complotăm. Suntem hotărîți. Plecam la viea noastră de sub dealurile Copoului.

Am fugit din școală!

O zi întreagă am petrecut liberĭ ca vĕzduhul, veselĭ ca păsările ce ciripeaŭ prin crengĭ. Din vie în vie, din livadă în livadă, rumpându-ne hainele de garduri și spini, murdărindu-ne peste tot de noroiŭ.

Seara însă avurăm grija să ne întoarcem înapoĭ la școală prin spărtura unuĭ zaplaz stricat.

Cum sosirăm furăm chemați in *cancelaric*.

Mustață-Rosie e singur.

— Domnilor, ne spuse el liniștit și cadențat, mâncându-și mustața luĭ roșie și groasă ca o coadă de veveriță, domnilor, iar nu ați ascultat de pedeapsa ce vi s'a dat. Bi-ne.

Ve-ți fi aspru pedepsiți!

Noĭ nu rĕspundem nemic.

— *Mai cu seamă d-ta*, d-le Milian!

Mai cu seamă d-ta! Adică d-ta care eștĭ ținut de geaba și eștĭ tot *nerecunoscător*. Guluță plătea, Milian nu.

— Mai cu seamă d-ta, repetă din noŭ directorul, facêndu-ne semn că putem pleca.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

De învĕțat, lucru curios—tot învĕțam. Maĭ ales la Istorie. Aveam un profesor foarte de treabă și eŭ eram băeatul cel maĭ bun din toate clasele, la acest obiect. Știam Istoria Românilor destul de bine și declamam frumos faptele luĭ Mihaĭ Viteazul saŭ despre grădinele atârnate ale Semiramideĭ. Eraŭ poveștĭ mândre toate acestea care'mĭ mulțumea închipuirea mea setoasă de orizonturĭ noŭĭ, de fapte legendare. Singurul dascăl care a știut să'mĭ atingă coarda simțurilor mele nauntrice, care a deșteptat în mine ideĭ maĭ serioase: citind istoria saŭ povestea atâtor oamenĭ, citindu-le *tipărit* numele (aveam un respect mare pentru tot ce era tipărit), 'mĭ-a venit în gând ideea că ce voiŭ deveni eŭ, Dinu Milian, din clasa a treia primară, pe care dascălii veșnic 'l înjuraŭ, pe care care tata îl numea *un rĕŭ*, pe care mama de abea și foarte slab, 'l maĭ susținea, Dinu Milian al căruĭa nume de abea era tipărit odată în an pe prospectul institutuluĭ și atuncea pe la coadă, ca vaĭ de el, cu note proaste, cu purtarea rea !... Rĕmâne-va din numele luĭ ceva, saŭ va trece fără ca să rĕmână din el nicĭ o zdreanță pe pământ ?....

Viermele ambițiuneĭ mĕ rodea de mic.

Odată, într'o noapte neagră de insomnie, gândind că poate voiŭ trece fără de urmă pe pământ, am plâns.

Și aice nu fac lucrurĭ de-ale închipuireĭ; mĕ mărturisesc, atâta tot....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Alt-fel profesorul de Matematică, d. Lenoveanu! Era grozav de *abraș*. Metodul lui de a ne învăța știința încurcată a cifrelor, stătea în piciorul stîng. Indată ce făceam vre-o greșeală, se întâmpla cam această scenă luată de pe natură, de unul care a *trăit-o* :

— Măgarule de ce nu aĭ învățat ?

Tăcere din partea elevului.

— Vin-o încoace!

Apoĭ, apucând urechea o îndoia între degete, o mototolea până se făcea roșie, ca creasta de cocoș.—După aceasta luând cu mâna piciorul stîng îl arunca asupra părții posterioare a elevului, care adesea ajungea cu nasul de tabelă, ștergând câte-o-dată, cifra care o pusese de prisos.

Mă deprinsesem cu această îndeletnicire gimnastică.

Când eram scos la lecție, dinainte întindeam urechea, întorceam dosul și așteptam. Spre maĭ multă garanție a părților moĭ, pusesem un carton în pantaloni.

La început loviturile eraŭ maĭ puțin puternice.

La sfîrșitul anului, glonții se schimbaseră în ghiulele.

Tocmaĭ mult maĭ târziŭ am aflat pricina și taina metodului acesta, atât de ciudat. Dascălul fusese paralizat la piciorul stîng: doctorul îĭ recomandase mult exercițiŭ și acesta se făcea pe seama trupurilor noastre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

La începutul anului, piciorul era slab, la sfârșit deja se întărise. Doctorul găsise leacul.

Cu acest metod, bine-înțeles că nu am putut nicĭ-odată pricepe matematica. Și acum când aud de cifre, par-că văd piciorul luĭ Lenoveanu care se destinde și pe Dinu Milian—un noŭ fel de Icar —zburând spre partea opusă a păreteluĭ.

De Lenoveanu, ce e dreptul mĕ temeam.

Frica și loviturile priimite de la Lenoveanu le rĕzbunam pe capul altor dascălĭ: pe Guțureanu și pe Ștefanovicĭ maĭ ales. Clasul lor era maĭ rĕŭ de cât *recreațic*.

Jucam, săream, băteam pe Aclas, mĕ încălicam pe Bujană cel mic și ast-fel, ca un al doilea Alexandru, călăream pe dinaintea profesoruluĭ. Luĭ Guțureanu aveam obiceiul să mĕ urc dupe speteaza scaunuluĭ și să 'ĭ pun coarne. Odată însă 'mĭ-a tras niște palme, așa pe de-a'ndoasele, că numaĭ stele am vĕzut.

Cea maĭ obișnuită îndeletnicire era ca să descalț pe Aclas și să 'ĭ arunc ciobotele pe sobă, o sobă colosală, făcută sub pretext de experiențe chimice, care însă nu se făcuseră nicĭ odată. După aceasta băteam pe Aclas ca să ceară cisma. Eram însărcinat ca să mĕ urc pe sobă și odată acolo, începeam să bombardez clasa și pe profesor, cu pietricele, cojĭ de pâine, și alte lucruriĭ netrebuincioase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

aruncate de demult acolo. Scandalul era nedescriptibil. Mai mare de cât acela prilejit cu debutul meu la școală. Când dascălul vroia să meargă ca să cheme pe director, băeții se aruncaŭ în ușă și eŭ de pe sobă, făceam un salt mortal în mijlocul tutulor. Nicĭ clasă, nicĭ recreație. De rĕul meŭ amândoĭ-aŭ plecat înainte de sfârșitul anuluĭ.

De multe orĭ eraŭ maĭ liniștiți căcĭ nu țineam clasă de loc. Fugeam în grădină stând agățat de zaplazul care despărțea grădina celor micĭ de grădina celor marĭ. Nu ne putea prinde nimenĭ căcĭ când auzeam pașurĭ de o parte săream de cea-l'altă. Tot-d'a-una d. Bârzoiu sĕ întorcea de la aceastĕ vânătoare, fără nicĭ un rezultat.

La repetitoare nu steteam nicĭ odată căcĭ de la *apel* eram dat afară. Când venea rîndul numelui meŭ în tot-d'a-una în loc de *present* strigam altă ceva. Odată am strigat: *hațmațuki !*

Imĭ aduc aminte că pedagogul a trebuit să cheme pe director, ca să astîmpire hazul băeților. Iar Dinu Milian a mâncat la masă hațmațuki. Pe când din sofragerie sĕ auzea concertul plăcut 'al lingurilor și al farfuriilor, Dinu Milian plângea, gândind la bunătatea bucatelor când 'țĭ-e foame și ascultând cântecul stomaculuĭ care ghiorăia !...

La esamen de abia am eșit. La matematică am rĕmas firește corigent. Când am fost întrebat, 'mĭ-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

venit în minte piciorul profesorului și năzdrăvăniele ce se spunea pe socoteala lui.

Nu e vorbă că și fără aceasta nu aș fi răspuns !..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV.

A CASA

Cătră seara zileĭ de 27 Iunie, vacanța m'a scos din școală.

Nu vĕzusem orașul de treĭ, patru luniĭ poate. Totul mi se părea schimbat, soarele maĭ strălucitor, aerul maĭ liber. Dinu Milian simțea picioarele împedicate ca ale acelora care aŭ locuit mult timp în închisoare.

A casă.

Mama mĕ întoarce pe toate fețele, inspectează sipetul, bulendrile, cărțile, surorile sĕ uită la mine ca la un noŭ venit.

Slugile sĕ schimbaseră toate. Sunt străin în casa părinților meĭ. Sunt fiul regăsit și nicĭ mama, nicĭ tata nu înjunghie pentru mine vițelul cel gras.

— Dinule unde's pantaloniĭ ceĭ surĭ, mĕ întrebă mama după ce 'mĭ-a rĕscolit toată zestrea.

?!

— Pantaloniĭ? Cari pantaloniĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O pățisem. Cu trei luni înainte, tata dăduse pentru întâiași dată, lui Iancu Croitorul de pe strada Primăriei, să 'mi facă o pereche de pantaloni dintr'un rest de strux. Erau întâii pantaloni care nu eșiau din croitoria primitivă a mamei și a țițaei Dodo. Pare că 'i văd și acum. Cenușii cu puchițeĭ negri. Cu pantalonii sĕ întêmplase ceva neobișnuit: îi despicasem într'o zi de la coapsă la călcâiŭ. Apoĭ îi dăruisem feciorului din dormitor.

— Dinule, pantalonii! Ce-aĭ făcut pantalonii?

Voiŭ să istorisesc odisea pantalonilor dar mĕ încurc și nu sunt crezut. Mama socotea că trebue să fie ceva ascuns cu pantalonii.

— D'apoĭ bine, spânzuratule, ce? pare-că eștĭ fecior de *bani gata!* Și ca rĕsplată primesc o palmă. Dinu însă de și crescut în sfintele învățĕturi ale luĭ Hristos, nu a întors și cea altă față. M'am mulțumit să fac un zgomot în cât era lehamete tuturor.

Două luni de zile mama mi-a amintit istoria pantalonilor.

— Dinule, unde 's pantalonii? Aĭ să mĕ omorĭ și numaĭ o mamă aĭ!...

La masă.

Surorile staŭ înfipte pe scaun ca niște domnișoare care învață la școală. Pun în gură bucatele cu chibzuință, țin mânele în jos. Eŭ din potrivă staŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu coatele pe masă, îmbuc fără eleganță, de multe ori mĕ rĕstorn cu scaunul pe spate și aproape nu pun picioarele pe masă.

Tata, mama, țițaia Dodo, surorile, slugile sunt cu toții indignați.

O cățelușe a țițaeĭ Dodo, Streniera, se uită și ea la mine cu ochiĭ eĭ de cățea inteligentă și care cunoaște *l'usage du monde*.

— Dinule! Da bine cu porciĭ aĭ stat tu?

— Ba nu, cu băeții *mamă*.

— Da bine la școală aĭ învĕțat tu să staĭ așa la masă! înghite mai încet că aĭ să te înecĭ.

— La școală! Așa mâncăm noĭ la școală.

In sfârșit mĕ dau afară de la masă, în amenințările tateĭ care striga că ara să mĕ învețe el minte cu *jărdica*, adică cu Sf. Niculae.

Din odaia de alăturĭ aud cum mama se plângea că am eșit un *soiŭ reŭ*, că ea nu a vrut să fiŭ alăturĭ cu băeții de țĕrani și că de sigur băeatul Cásandreĭ e tot maĭ cum se cade de cât mine.

Tata însă tăcea. De mult se lepĕdase de paternitate în privința mea.

Realitatea nu este numaĭ veselă și rizătoare. Tragicul întovărășește comicul. Dacă așĭ începe să fac teoriĭ literare, așĭ spune că de aceea tragediele luĭ Shakespeare aŭ putut trăi și vor trăi încă multă vreme. Ce voiți? Dinu Milian, nu de giaba a fost

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

student în litere în vremea luĭ! Tocmaĭ acum când a uitat totul, vrea să se arate că știe carte.

— Dinule vino-'ți în simțirĭ și spune cocoanelor și boerilor carĭ ascultâ, istoria așa cum este, fără înfloriturĭ și cum se cade, întocmaĭ cum spuneaĭ *Movila luĭ Burcel* dinaintea cocoaneĭ Nădejde.

Tata se apropia de al 60-lea an al vieței. Muncise de sigur ca să ajungă din simplu copist un om de seamă. Voise însĕ se facă banĭ și se încurcase cu desăvârșire. Cu câțĭ-va anĭ înainte, cu toba îĭ vânduse moșia. Acum iarăși toba îĭ amenința casele pe care el singur le zidise, în care ne crescuse, în care gustase fericirea și încercase restriștea vieței. Casele luĭ, singura luĭ avere, singurul loc în care să se adăpostească el, căruia bătrânețele și necazurile îĭ zdrobiseră trupul și năzuințele!...

Apoĭ datoria către țițaia Luța din ce în ce se făcea maĭ grea, maĭ grozavă; scenele se înmulțeaŭ, vĕr Naki era veșnic la noĭ, cu scrisorica, cerând banĭ și iarăși banĭ!

Și în aceasta vas-frângere a uneĭ vieți de atâția anĭ de muncă, nicĭ o scăpare, nicĭ un liman, nicĭ o rază de speranță, pretutindenĭ întuneric, răceală, nepăsare!

Tata începe să'și piardă mințile.

Eram la masă. Intrase posomorât, abătut, obosit. A început să ocărască slugile, începe să spună

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

vorbe neînțelese, frase fără șir. Ne învinuește de moartea sa. Privirea îi e sălbatecă și fără țintă. Surorile, mama și eŭ începem să plângem.

Puțin câte puțin s'a liniștit.

Acesta a fost primul simptom.

Ca să putem trăi stăteam când în oraș când la vie.

Tata avea o funcțiune ticăloasă care'ĭ strica și maĭ mult mințele, dar pe care nu o putea părăsi, căcĭ era singurul nostru mijloc de traiŭ.

Imi aduc aminte cu groază de acele nopțĭ, când în odaia noastră, auzeam pașiĭ tateĭ. O candela lumina numaĭ.

Pe furiș, tata se apropia de paturile unde dormeam și cu degetele luĭ ferbințĭ, ne deschidea ochiĭ întrebându-ne dacă suntem încă viĭ. De teamă, ne făceam că dormim.

Printre pleoapele întredeschise însă zăream chipul mameĭ, galben ca ceara, în pervazul ușeĭ, păzindu'l ca să nu ne facă ceva rĕŭ, să nu ne gâtue! Ce nopțĭ pline de groază, ce deșteptărĭ speriate sub degetele ferbințĭ ale nebunuluĭ! Pe mine mĕ lăsa însă aproape în pace. Pierduse nădejdea de a mĕ face om de treabă. Maĭ cu seamă pe bietele surorĭ le băga în boală. Îl auzeam oftând, apoĭ îl vedeam depărtându-se tot în vêrful picioarelor ca o stafie spăimântătoare și sĕ culca.

E o zi senină, liniștită. Tata e puțin maĭ bine, nu stă vecinic pe gânduri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Țițaia Dodo însă ne aduce veștĭ triste! Intâlnise din noŭ pe țițaia Luța care 'i făgăduise să vină să facă din noŭ scandal. Mama tremura de frică, tremuram și noĭ în așteptarea unei scene grozave. Ne temeam mai ales de tata, ca să nu'ĭ facă mai rĕŭ. Inchidem ușile toate, poroncim slugilor ca să spună că nu *sunt boerĭĭ acasă* și așteptăm.

In sfârșit momentul temut și așteptat sosi. Țițaia Luța venea încet spre casa noastră. Slugile o opriră zicând că nu's boerĭĭ a acasă. Dânsa însă merge înainte. Iată-o la ușa din față. Bate. Nu i se deschide. Merge la fie-care fereastră, se uită în lăuntru: noĭ însă ne tupilaserăm la pământ, ascunși în coridorul despre ușa din față. Fie-care fereastră e zgâțiită. Mama nebună alergă din odaie în odaie. Reușisem înainte ca să adormim pe tata și ne era teamă că se va deștepta tocmaĭ în mijlocul bătăilor. Surorile plângând se agățaŭ de fustele mameĭ și o urmează în mersul eĭ nebun de-a lungul odăilor. Eŭ rămăsesem trântit jos în coridor. De o-dată un geam sbură în bucățĭ. Mâna țițaeĭ Luța trecu prin spărtură și ușa se deschide. Staŭ înlemnit la pământ. In același timp ușa salonuluĭ se deschise, și tata, cu ochiul sălbatic, zăpăcit, călcând ca din somn, se arată în cadrul ușeĭ. — Amândoĭ se opriră pe loc. O clipeală de timp fu grozavă. Ceĭ patru ochĭ păreaŭ că sunt de jeratic: în unĭĭ străluceaŭ ura, în ceĭ alți nebunia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Țițaia începu însă să zbiere.

— A ha! A ha! nu sunt boerii acasă! După ce lăsați oamenii pe drumuri, vĕ închideți în casă. Frumos, cocoane Costake!...

Tata începu să rîză. Un rîs grozav, uriaș, nebun!...

— A, ha Cucoana Luța. Ce nu te-ai măritat... A, ha ha! ha! L'am vĕzut aseară pe cuconul Dumitrache și pe soacră-mea. A ha, ha, ha! ha!

— Vin să te sărut, soro!

Și nebun tata să arunca asupra mătușeĭ, strângînd-o desperat în brațe, sărutând-o cu putere....

Mama, surorile, țițaia Dodo să agățaŭ desperate plângând, răcnind, care de tata, care de țițaia Luța. Ea se zbătea cu furie în brațele tateĭ. De fier însă păreaŭ că sunt brațele bĕtrânuluĭ. In plânsetele și răcnetelor tuturor, glasul țițaeĭ și al tateĭ domineză d'impreună cu rîsul luĭ grozav, nebun... înfiorător!

— A hoțule, a! calicule!...

— Te măriți... Ha! ha! ha!...

Incetul cu încetul trupurile sĕ despărțiră. Căutătura tateĭ luă o înfățoșare grozavă.

— Ce cauți aice, începu el să zbere, ce din noŭ aĭ venit sĕ mĕ necăjești?... Fugĭ, fugĭ, fugĭ...

Și ca cum ar încărca un pistol închipuit, el făcea gestul ridicăreĭ cocoșuluĭ, ochea și apoĭ din noŭ reîncepea operațiunea, strigînd:

— Fugĭ, fugĭ, fugĭ, că te împușc șerpoaico, scorpio!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Țițaia Luța de astă-dată plecă.

Și până 'n seară, nimeni nu a putut urni pe tata, din pragul ușeĭ, nicĭ plînsetele mameĭ, nicĭ rugămintele noastre. Nemic. Stătea ca cum ar apăra intrarea caseĭ sale, încărcând un pistol închipuit, ochind și strigînd mereŭ.

— Fugĭ, fugĭ, că fac moarte de om!..

Noaptea i-a fost grozavă. A aprins toate luminările, toate lămpile și până se făcu ziuă, din odaie în odaie să preumbla, torcînd în mintea lui un gând lung și încâlcit.

Din această zi nebunia luĭ deveni cronică, zilele liniștite din ce în ce maĭ rare.

Ca să ne scape de tata și de fricele ce trăgeam, mama ne-a mutat la vie cu totul. Ea ședea și acolo și în oraș, luptând cu boala tateĭ carĭ propășea și cu sărăcia care din ce în ce devenea maĭ simțită.

Odată nu am mâncat de cât un fel de bucate la masă. Mama, care nicĭ odată nu vrea să ne arate starea în care suntem, ne-a spus că trebue să te învețĭ și cu nevoia, căcĭ poate facĭ un drum și trebuie să mănâncĭ cum poțĭ.

Era dimineața uneĭ zile din August. Mama era cu noĭ la vie. Un vătășel vine și ne spune că erĭ seară a găsit printre viĭ un om care nu putea spune de unde vine și ce caută.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Era bietul tata care scăpase de sub privegherea slugilor și care o pornise din târg pe jos și în amurgul serei, la vie. Căzuse într'un șanț și'și scrintise o mână. Când ni 'l-a adus era necunoscut; fără pălărie, cu hainele rupte, plin de noroiŭ și necurățenie, în neorînduială. Mâna i'-o legaseră la primărie. La început nici nu ne cunoscuse.

Apoĭ puțin câte puțin să liniști, își veni în fire. Înțelegêndu-și starea luĭ, nu știa cum să ne esplice venirea sa la vie. Două lacrimĭ isvoriră din ochiĭ sĕĭ înroșiță.

Mama 'l-a îngrijit, 'l-a primenit, 'l-a îmbrăcat, ĭ-a pus tot ce știa că'ĭ bun pentru scrîntitură și ca să'l liniștească, ne-a strâns pe toțĭ lângă dênsul. Eram cuminți de frica și de conștiința vagă a nenorocireĭ pe care o simțeam puțin câte puțin, de și eŭ bine seama nu 'mĭ dădeam atuncĭ. Tata luă din bibliotecă o cărticică *Maria saŭ fiica orbului* și începu să ne citească. Mama culcată pe brațele luĭ, adormise fĕricită și liniștită.

Tata ostenit, de atâtea zguduirĭ, închise și el ochiĭ. Rĕmăsesem eŭ și surorile, carĭ să privim această priveliște tristă, plăcută și care, cât voiŭ trăi, va rĕmânea tipărită în mintea mea. Obloanele ferestrelor închise, muștele date afară, pe un pat tata și mama dormind cu cartea deschisă, la picioarele lor surorile împletind... In fund, Dinu Milian *junior* cetind pe *Monte-Cristo:* era tocmaĭ locul unde Dantes, dupe ce a plâns pe abatele Fa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ria, îi ia leșul și sĕ pune el singur în sacul în care era sĕ fie aruncat în mare trupul bĕtrânuluĭ. Mĕ temeam sĕ întorc fila ca sĕ nu fac zgomot și ceteam de un ceas aceleași linii. Acum, peste atâția anĭ, le-așĭ putea spune pe din afară.

Tata e nebun.

In furia luĭ numaĭ cunoaște pe nimenĭ. Intr'o seară 'și-a tăiat gâtul cu briciul. Și acum pe fierul ruginit al instrumentuluĭ, este sîngele tateĭ, negru și impunător ca sfințenia unor moaște. Mama ne-a ascuns tot-d'a-una această încercare disperată a bĕtrânuluĭ ca sĕ scape de viață. Eŭ însă aflasem totul de la slugĭ. Voia să'și curme suferințele și ceĭ din jurul luĭ au fost așa de cruzĭ ca să 'l împedice. In momentele maĭ luminoase, cu o aducere aminte minunată, întreba de cutare saŭ cutare lucru strâns saŭ perdut din casă de zecĭ de anĭ.

O zi a fost grozavă.

Voia sĕ plece pe uliță și, împedicat de poarta care îĭ era închisă, ca un câine turbat, căuta scăpare peste zidurĭ, de pe care ar fi căzut mort în stradă. Patru saŭ cincĭ oamenĭ, și în mijlocul lor mama, îĭ aținеaŭ calea, voind sĕ'l prindă.

Ascuns în bucătărie, priveam această scenă sălbatică:

Tata, cu pașĭ nesigurĭ, fugind de la un zid la altul, mușcând, spumând, înjurând, slugele după

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dânsul, mama speriată, rugându'l și plângând, câinii lătrând pe stăpânul lor. Oamenii sĕ opriseră în dreptul porței și nepăsători ca lumea, priveaŭ această vînătoare de om. Sub zidul de lângă bucătărie, două babe șopteaŭ și sĕ minunaŭ. Nu auzeam de cât vorbele aceste:

— Bietul coconul Costaki! bietul coconul Costaki!...

Era în spre asfințit, soarele înroșise orașul luminând această dramă, ca focul bengalic de la teatru.

Obosit, plin de spume, cu haincle sfâșiate, cu rana de la gât din noŭ deschisă, o grămadă de carne palpitătoare mai mult, așa ajunsese bietul moșneag când aŭ pus mână pe dânsul.

De frică înlemnisem în ușa bucătăriei. O dată chiar crezusem că s'a sfârșit cu mine. Tata fugărit, era să intre în bucătarie. Noroc că am închis repede ușa.

Copilul care închide ușa tatu-sĕŭ!...

Aț vĕdut cum picură încet primăvara sloiurile de ghiață de pe marginele coperișilor. Tot așa de încet vin și rândurile sub condeiul meŭ. Amintirile sunt jalnice, colțurile vălului ce ridic, îmi rup inima și de multe orĭ tac în loc să povestesc lucruri prea dureroase. Solemn nu am fost nicĭ o dată, dar înaintea părintelui meŭ nebun, simț un fel de res-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pect, eŭ care nu am respectat nemica în lume. Înaintea mea apare chipul șters de vreme al tateĭ și copilăriea mea necăjită.

Nebunia tateĭ merge din ce în ce maĭ rĕŭ. Prin stăruințele rudelor, un sergent păzea veșnic în odaea bolnavuluĭ. Dar căutarea în casă era cu neputință. Nicĭ banĭ, nicĭ mijloace de pază. A trebuit să 'l ducă la Golia.

Golia! Golia! Cine nu a tremurat, trecând pe lângă turnul înalt aĭ besericeĭ, gândind că și el poate fi adus aci, fără cunoștință, zidit în una din chiliile spitaluluĭ de nebunĭ. Intrând în curte și stând lângă zidul înalt al spitaluluĭ, la auzul strigătelor și zbierătelor nebunilor, de câte orĭ nu ațĭ rĕmas gânditorĭ!

Părea că moșneagul știa că nu va eși de acolo de cât ca să moară! Nu voia nicĭ în ruptul capuluĭ să se urce în trăsura ce 'l aștepta. Nu. Moșneagul striga, răcnea și numaĭ cu de-a sila 'l-a putut duce la Golia.

Odată tata dus din casă, liniștea se făcu pentru cât-va timp. Mama se ducea foarte des ca să 'l vază, zilnic 'ĭ trimetea lucrurĭ de mâncare și aștepta ceasurĭ bune. Cât despre mine nu am putut să 'l vĕd nicĭ odată acolo. Mama nu mĕ lua de fricĕ ca să nu mĕ sperĭĭ de nebunĭ.

Pe când tata era nebun, eŭ petreceam vacanția

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cetind la Aritmetică la care rămăsesem repetent.

Un ofițer, rudă a noastră de departe, mĕ pregătea. In fie-care dimineață mergeam la dênsul. Metodul luĭ Lenoveanu însă 'mĭ stricase și dosul și capul. Nu intra și pace în capul meŭ știința numerilor. Nu întra nicĭ în ruptul capuluĭ. În locul regulelor ce le citeam cu glas tare, sĕ arataŭ favoriții profesoruluĭ și piciorul luĭ gata să se destindă. De multe orĭ, instinctiv puneam mâna la partea nenorocită, întocmaĭ cum Arhimede 'șĭ o punea la frunte.

Eŭ însă nu strigam ca dênsul *Evrica*. Nu găseam nemica, căcĭ pe vacanție scosesem cartonul din fundul pantalonilor.

Mama e desnădăjduită. Dinu nu vrea să învețe, Dinu face prea multe nebuniĭ. Zmeele mele sunt rupte de mama, de multe orĭ ascunse. Nu sunt lăsat să merg la Eduard ca să mĕ urc pe casă și pe catalige. Dinu e pus vecinic, toată ziua, cu ochiĭ pe *Aritmetica* luĭ Melik. Cu ochiĭ stăteam eŭ, dar cu gândul eram departe. Ochiĭ singurĭ nu aŭ darul de-a învĕța regula de treĭ. Ca să-mĭ ațîțe maĭ mult zelul pentru carte mama rugă pe ofițer, ca să mă învețe, la nevoie, și cu metodul luĭ Lenoveanu. La început credeam că'ĭ glumă, dar ofițerul a ascultat de mama și a pus mâna pe urechile mele....

Mâna pe urechile mele! Un străin! Înțelegeam să fiŭ bătut în familie saŭ la școală, căcĭ tata îmĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

spusese că dascălii sunt al doilea părinți. Un străin însă!.. De astă dată sunt indignat. Imi iaŭ plîngând pălăria și nimenĭ nu m'a maĭ putut aduce la lecțiunile de Aritmetică.

— Dinule aĭ să mĕ omorĭ, aĭ să mĕ înebunești cum aĭ înebunit pe tată-tĕŭ.

Acum dădea vina pe mine.

Simțitor, însĕ pentru un moment, Dinu de a doua-zi chiar, reîncepea vieața luĭ de libertate. De libertate? Vaĭ! de această libertate: Nu puteam face nicĭ un pas fără de voia mameĭ. Aveam un tovarăș de zmeŭ, Eduard, care ședea lîngă noĭ. Plăcerea noastră era ca să ne urcăm pe un grajd din vîrful căruia să dăm drumul zmeilor. — Grajdul însă, pentru păcatele mele, dădea în spre curtea noastră. Când eram maĭ fără de grijă de odată auzeam țipetele mameĭ și slugile alergînd ca să mĕ culeagă de pe grajd.

Eram amenințat cu ștergerea tingirilor și adese orĭ dosul meŭ îșĭ amintea de picioarele primite de la Lenoveanu. Mama pe semne, se temea să nu mĕ dezvețe acasă.

— Dinule aĭ să mĕ omorĭ!...

Iarășĭ? Tot eŭ?..

Douĕ Septembre.

Sunt trimes la școală ca să corig la Aritmetică. De cu seară, pentru orĭ-ce întêmplare, îmĭ căuta-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sem cartonul. Luându-mĭ sipetul și un borcan cu brânză, o pornii melancolic spre școală.

Nemica schimbat. Tot zidurile triste, tot coridoarele întunecoase, latrinele mîrșave și pline de inscripțiuni puțin măgulitoare. Aceiași elevĭ, aceiași pedagogĭ, aceiași dascălĭ. Tot Mustață-Roșie director. Când 'l-am salutat s'a uitat chioriș la mine și de abia 'mĭ-a răspuns.

Semn rĕŭ!

Sunt singur cu Lenoveanu.

— Fă cel maĭ mic numitoriŭ al fracțiilor...

Tac, căcĭ în mintea mea socoteam cât de departe aș ajunge, dacă s'ar întêmpla să fiŭ „bombordat."

— Eĭ! haĭ! fă, ce tacĭ și nu lucrezĭ. Pe semne nu aĭ învĕțat nemica în vacanție, măgarule!...

La aceste cuvinte, știam că în anul trecut totd'a-una piciorul trebuia să se pună în mișcare.

Mĕ apropiŭ de scaun și întorc dosul luĭ Lenoveanu, așteptând.

— Da bine, Milian, ce te întorcĭ cu dosul la mine, doar nu aĭ tabela în spate...

— ?!!

Cum? Ce? S'a schimbat boerul, cugetam eŭ.

Mĕ întorc cu fața, dar numitoriul comun rĕmâne nedeslegat sermanul.

— Aĭ să rĕmâĭ repetent...

Și Lenoveanu 'și luă catalogul și plecă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Domnul Milian! Domnul Milian, striga portarul prin toate părțile....

— Ce e?

— Vă poftește în *cancelaria cea mare*.

Intrai. In fund la biuroŭ, stă Mustață-Roșie.

— Domnule Milian, începu cadențat directorul, te du acasă, poftim o scrisoare pentru tatul d-tale.

— Dar când să viŭ?

— Veĭ vedea... Să nu maĭ viĭ!

Să nu maĭ vin?.. Nu pricep. Eșind pe poartă deschid scrisoarea care glăsuia cam ast-fel:

Domnul meŭ,

„Fiul d-voastră ne dând semne de diligință și „bună purtare, direcțiunea vă face cunoscut că nu „'l maĭ poate primi printre *bursieriĭ*".

Primiți etc.

(Semnat) Director: *Mustață-Roșie*.

Atunci căzu ca un văl de pe ochiĭ meĭ Nimeni nu 'mĭ spusese că sunt bursier. Tata și mama nu 'mĭ destăinuiseră starea mea, de frică ca să nu mĕ umilească saŭ să se umilească eĭ în ochiĭ meĭ.

Eram bursier! Și acum sunt dat afara!

Toate câte le suferisem mi se explicaŭ acuma, vorbele neînțelese ale unora, mustrările obraznice ale altora, pe toate le înțelegeam!

Maĭ mult. Mă mustra cugetul acuma, că 'mĭ bătusem joc de aceĭ care eraŭ bursieriĭ. Mișelul ce fusesem! Insultasem pe frațiĭ meĭ de calicie.

Când i-am dat scrisoarea, mama a căzut pe un scaun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Altă nenorocire! Nu fuĭ mustrat. Nicĭ eŭ nu am mustrat'o că m'a înjosit și că a făcut din mine un băeat învĕțat de pomană.

Toate rudele, toate cunoștințele fură puse în mișcare ca să fiŭ primit din noŭ, căcĭ mama auzea cu groază, că așĭ putea să fiŭ dat la Liceŭ saŭ la Gimnaziu. Dinu cu băeții ceĭ rĕĭ!... Maĭ bine așĭ fi rĕmas pe lângă fustele eĭ, de cât să fiŭ cu băeții *rĕŭ crescuț*. Pare că bine fusesem crescut, unde am fost...

În răstimpul acestor alergărĭ, am fost trimis la vie unde sĕ culegeaŭ strugurii. Ce fericit eram printre butucii încărcați cu roduri, printre flăcăii voinicĭ și fetele tinere care șopteaŭ și rîdeaŭ când le priveam lung. Flăcăii mă luaŭ în brațe, mă treceaŭ din mână în mână și 'mĭ spuneaŭ că am să fiu *un puĭ de coconaș!*...

Apoĭ strigătul *la Ciubăr!* și ciubărariĭ care veneaŭ în fuga mare la cramă. Toate aceste staŭ tipărite în fundul minței mele, ca un tabloŭ cu colorit viŭ.

Liceul, școala publică, nu mă sperĭa de loc. Din potrivă. Auzisem la școală de vestitele revoluțiĭ care se întâmplaseră pe acolo, auzisem cu entuziasm cum băeții sĕ baricadaseră și cum pompieriĭ, cu apă se încercaseră se le stingă focul revoluționar, pe când sobele curgeaŭ în stradă, schim-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

bate în mijloace de apărare. În închipuirea mea, mă vedeam și eŭ, în focul uneĭ asemenea mișcărĭ strigând pe deasupra baricadelor școlare:

Moarte saŭ învingere!

La școala noastră nu credeam că o să am prilegiul să pot vedea așa ceva. Maĭ ales eŭ nu fusesem amestecat în nicĭ una din aceste mișcărĭ care mĕ atrăgeaŭ cu farmecul dulce al necunoscutuluĭ.

Când am aflat că m'aŭ priimit din noŭ în școală, vestea am auzit-o cu jale.

Nu aveam, pe semne noroc să fiŭ revoluționar

Iarăși câine de curte cu lanțul de gât...

Și acum îmĭ era și maĭ greŭ; știam că nu am dreptul să protestez, știam că trebue sa plec capul cu resemnare.

Și în acest timp tata își sfărâma trupul sub cămașa de forță a caseĭ de nebunĭ, sub loviturile păzitorilor!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

V

MOARTEA TATEI

Închid azi cartea. Nu mai pot scrie. Mi-e frică pare-că să încep acuma povestirea lucrurilor jalnice. Ca acela care amână un lucru neplăcut, amân și eŭ spovedania aceluĭ timp, a acelora simțiri, când, copil încă, am vĕzut veșnicia galbenă și nepăsătoare acoperind cu giulgiul eĭ, chipul sbârcit al tateĭ.

De sigur vi s'a întâmplat ca lumânarea mistuindu-se, să înceapă agonia stingereĭ. Aț vĕzut cum maĭ întâiŭ mucul cade sfârâind, cum apoĭ aruncă o flacără gălbue, alta albastră, pare că a murit și iarăș reînvie. Și tot așa, o jumĕtate de ceas, poate, între lumină și întuneric, între viață și moarte, până când, după cea din urmă sforțare și licărire, într'o aureolă albastră, cade pentru veșnicie în întuneric—s'a stins.

Tot așa și moșneagul sĕ lupta cu moartea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Inainte de a muri, prevestirĭ grozave ne făceaŭ să tremurăm. Când un lucru fatal se aşteaptă toate sunt prevestirĭ, chiar lucrurile cele maĭ nevinovate. Apoĭ în mintea superstiţioasă a mameĭ semnele aceste, lucru mare eraŭ.

Intr'o noapte sunt deşteptat din somn prin zgomotul caseĭ întregĭ: mama, ţiţaia Dodo, slugile alergaŭ prin casă resturnând scaunele, lovindu-se de mobile, căutând pe sub-paturĭ, făcându-'şĭ cruce.

Ce era?

O broască cu coadă, o lighioană necunoscută devenise musafirul caseĭ noastre. Incepuse să cânte în limba eĭ şi îndată după stingerea lumânărilor, se urca pe perdele cu iuţeala fulgeruluĭ şi fără nicĭ o ruşine. Ca lighioană inteligentă ce era, îşĭ bătea joc pe semne de toţĭ aceia care voiaŭ să o prinză. Ca prin farmec, pierea îndată ce se aprindea lumânarea. De sigur în ochiĭ tuturor nu putea să fie de cât dracul saŭ moartea, care îşĭ alesese locuinţa în casa noastră. Eŭ însă nicĭ odată nu am putut să o văd. Lucru care mĕ făcea să crez că musafirul acesta nu fusese de cât în închipuirea celor din casă. Aceasta cu atât maĭ mult cu cât, după moartea tateĭ a pierit cu desăvârşire. Acest fapt maĭ cu seamă întărise credinţa Tasieĭ că locuinţa noastră a fost vizitată de marele şi cinstitul Scaraoschi. Catinca din potrivă susţinea cu putere că fusese moartea, maĭ ales că dănsa auzise şi cucuvaiea cântând pe casa *boeruluĭ*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Nu știŭ cine din acești amândoĭ eraŭ în ochiĭ mameĭ.

Hotărât însĕ era că *lucru curat* nu'ĭ la mijloc.

Pentru ca să *curețe* casa, mama a chemat pe popa Alexandru ca să facă aghiazmă. D-eĭ credea că de frica popeĭ și a cruceĭ, diavolul va fugi. Lighioaneĭ nu știŭ dacă ĭĭ era frică de sfiștocul, patrafirul, aghiazma și barba popeĭ, mie însă 'mĭ era grozav teamă de prea sfințitul părinte Alexandru cu barba luĭ ascuțită, puțin cocoșat, cu nasul de vultur și cu obrazul găurit de vĕrsat.

Necuratuluĭ însă nu 'ĭ-a fost rușine de loc de aghiazma popeĭ, căcĭ a maĭ hălăduit mult timp pe la noĭ, mult timp încă după ce popa luase curcanul și cincĭ soroveți în schimbul *curățireĭ* caseĭ de duhurile cele rele.

Veștĭ triste vin de la Goliea. Tata merge rĕŭ, rĕŭ de tot. Mama mai toată ziua e acolo. Nu maĭ e nicĭ o nădejde de scăpare. Moartea voia să scape pe moșneag de chinurile nebunieĭ.

Pentru ca să 'l poată vîr în spital a fost greŭ. Pentru ca să 'l scoată era și maĭ greŭ. Mult nu a trebuit ca să moară acolo, unde mama nu voia, în ruptul capuluĭ, să 'l lase să moară. Ba autorizațiunea directoruluĭ, ba a doctorului, ba maĭ știŭ eŭ a cuĭ. Tot însă ce știŭ e că abia cu o zi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înainte de moarte l'a putut aduce acasă, în casa luĭ, lângă copilașiĭ și nevarta luĭ, înconjurat de ființe cunoscute și iubite, nu de chipurile selbatice ale păzitorilor, pe patul moale, nu pe crivatul și salteaua de pae a spitalului, în cămașa de forță, sub loviturile păzitorului, care se țin de vechea rețetă religioasă a gonireĭ *necuratului* din trupul bolnavuluĭ prin loviturĭ.

Rare orĭ înainte de moarte maĭ cunoaștea pe mama. De sigur eraŭ momente lucide în care bĕtrânul vedea unde este și ce sfârșit va avea. Tot-d'a-una m'a lovit gândirea ce simțirĭ trebue să aibă un nebun, când își cunoaște starea luĭ de plâns. A zugrăvi simțirile acestor clipe lucide, perdute în marea inconscientuluĭ, socot că este a întemeia un cap de operă de observare omenească, de analitică a tuturor rotițelor intelectuale care alcătuesc omul gânditor.

O trăsură sosește.

E tata. Dênsul nu maĭ simte, nu maĭ cunoaște pe nimenĭ.

Il scoboară alțiĭ din trăsură ca pe un pachet greoiŭ, grozav, care amintește scoborirea unuĭ mort. Și în adevĕr de la viață la moarte nu maĭ era de cât distanța unor clipelĭ... 'L-aŭ pus în odaia cea mare. Nu m'aŭ lăsat să 'l ved. Prin gaura cheieĭ însă zărisem chipul luĭ galben, barba luĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

crescută și nerugulată, fruntea 'i zbârcită, masca morței care sĕ întindea treptat, treptat...

Gâlbineala chipului contrastează cu albeța patului. Tata pare în fundul așternutului, ca o picătură de ceară galbenă pe o masă de marmură.

Doctorul e chemat. Dă din urmere. Ce vrați să facă? Totul s'a sfârșit. *Nihil faciendum est.* Scrie pentru mângăere o rețetă, vestește pe mama că nu trebue să spere nemic, apoi — ca toți doctorii ce 'și vĕd nimicniciea față cu moartea, se repezi în cupeaua lui cu aerul mâhnit și plecă.

Toate rudele sunt chemate, turburând cu plânsetul lor moartea moșneagului.

Seara.

Surorile sunt chemate de la pension și trustrei suntem aduși înaintea patului de moarte ca sâ ne cerem ertare de la acela care ne fusese tată și să sărutăm mâna, pentru cea din urmă dată, celuia ce nu mai avea de trăit de cât până la miezul nopței...

Am intrat în vârful degetelor, speriați, plini de respect și de groază. Oh! cât de mare mi se părea distanța de la ușă la patul tatei!... Părea că o nemărginire ne desparte... Ne-am pus cu toții în ghenunchi, și sărutându'i mâna rece, fie-care pe rând am șoptit la urechea bătrânului:

— Iartă-ne *tatuță*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ochiĭ moșneaguluĭ păreaŭ că luasera altă căutătură.

In privirea luĭ deșartă, sticloasă, fără țintă, în privirea luĭ fără viață, părea că reînvie o scânteie. Buza'ĭ pare-că se mișca puțin. Pare-că o suflare caldă venea de la el în spre noĭ. Apoĭ nemic. Neantul, căutătura fără țintă, ochiĭ tulburĭ și roșiĭ. Pe frunte o rană, la tâmplă alta, amândouĕ închise. Mama ne spunea că la spital căzuse din pat. Eŭ însă nu vedeam în ranele tatelĭ de cât mâna păzitorilor. Eĭ de sigur îl răniseră, îl băturĕ, îl schingiuiseră!

Ce gândea tata când ne-a vĕzut? Poate nemic, poate o lume întreagă de gânduri, îĭ trecea printre tâmple. Nu știŭ. Poate pierduse conștiința. Și apoĭ ce ar fi putut să maĭ gândească când știa că peste douĕ zile casa era să 'ĭ fie scoasă la mezat, copiiĭ rămașĭ pe drumurĭ, femeea cu care trăise atâția anĭ, singură și fără ajutor?

În mintea'ĭ slăbită de sigur venea ca un refren sinistru, sunetul tobeĭ și apoĭ strigarea lugubră:

— Cine dă maĭ mult?
— Haricĭ odată!
— De douĕ.
— Cine dă maĭ mult?
— Haricĭ de treĭ orĭ!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

21 Noembre 1872.

Tata a murit.

Pe când dormeam dânsul 'şi dăduse cea de pe urmă suflare. Creştineşte însă, împărtăşit şi cu lumânarea în mână, dânsul care crezuse aşa de puţin în popime şi în dogmele ei.

In odaea cea mare, pe un catafalc de mese, şedea moşneagul îmbrăcat în haine negre, cu scufa morţilor în cap, cu crucea de ceară pe piept. Parecă dormea.

Nemic nu se schimbase din ceea ce fusese cu o seară înainte. Patru lumînări ard la cele patru colţuri ale catafalculuĭ, făcênd, d'impreună cu mirosul tămâieĭ aprinse, putoarea morţilor. Ferestrele sunt deschise şi firea părea tot aşa de îngheţată ca şi trupul părinteluĭ.

Napoleon al III-lea din cadrul luĭ negru, privea liniştit acest tabloŭ cu mănuşa în mână, pe când „Ingroparea morţilor de la Valea Albă", cu tigvele eĭ urîte, amintea moartea care stăpână era şi pe pânza pictoruluĭ şi pe trupul luĭ Costaki Milian

Clopotele trag de la patru beserică. În cântecul lor nu vĕd de cât înştiinţarea corbilor că aŭ un hoit maĭ mult.

Popa Lohan de la sf. Athanasie, îngână pe nas şi mormăind cântarea morţilor, pe când din odaia de alăturĭ, mama plânge, surorile plâng, jidovii sosesc cu cele trebuincioase morţilor, iar făclierul Pirilă sĕ târgueşte pentru lumănărĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cu naivitatea copilului privesc liniștit pacea morței, ochii de abia închiși ai tatei și în mintea mea revine toată copilăria, toată scenele în care tata a avut un rol oare-care.

Imi vine în minte acele seri în care moșneagul liniștit, se punea să citească și când eŭ nebunul, îi stingeam lumînarea.

— Lasă, tâlharule, te prind eŭ, striga tata furios, și se repedea jos din pat ca să mĕ prindă.

De mult însă eram zburat în odaia de alăturĭ și trăgênd zăvorul, strigam rîzênd:

— Dacă nu 'ți daŭ drumul! Am pus *zăvoiul!*

Eram cepeleag și nu puteam zice zăvorul.

Tata sĕ mulțumea să bată în ușă și să mĕ amenințe:

— Lasă, te-oiŭ prinde eŭ, tâlharule!...

Imi amintesc lucrurĭ plăcute și neplăcute din viață.

Inaintea mortuluĭ, uitasem necazurile și bătăile ce suferisem de la dânsul, precum și neajunsurile ce 'i le făcusem. Moartea punea între mine și dânsul, părăul limpede și dulce al păcei, al iubirei, al uitărei.

Mă uit țintă la mort. Ochiĭ mi se pare că se mișcă. Pun mâna sub cadavru, pare-că simt o fierbințeală. Îl cred pe tata înviat și fug *dincolo* ca sĕ vestesc bucuria. Un rîs amar e pe buzele tutu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ror: doctorul constatase moartea. De acolo puțini se întorc.

Era acum seară...

Felinarele se aprinseseră, luna era de mult pe cer. Iașul începea să se culce.

Îmbrăcat bine mă preumblam de-a lungul ceardacului. Toate gîndurile 'mi trec prin cap. Nu aveam însă gîndul de a plînge...

Tabloul era jalnic și frumos:

La lumina lunei, dealurile Cetățuei și ale Galatei se desfășurau în depărtare. Cetățuiea în vîrful munteluĭ, ruinată și fantastică, părea că privește tăcută orașul care doarme presurat cu mii de lumini și ghiața dintre malurile Bahluiului care scânteiază sub razele lunei. Și mai departe, în fundul tablouluĭ, ca o linie albicioasă, dealurile Bordei și ale Repedei.

In „odaia cea mare" mormăitul popei, peste sală plînsete și gemete, în stradă o *flașneta* care cînta cu glasul ei răgușit, răsuflat și obosit, un cântec de mahala. Și în tăcerea nopței, întovărășind flașneta, se auzea monoton și trist, glasul muzicantului:

De te-aĭ duce,
N'aĭ mai fi,
Dragă băețete!
Cărĭ de când te-am îndrăgit
Traiul mi l'am amărît!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O convorbire 'mi întrerupse gândirea. O sfadă mai mult. Me apropiaĭ de fereastra odăeĭ mortuluĭ și priviĭ în lăuntru. Popa dormea, între foile deschise ale cărțeĭ, la capul mortuluĭ care stătea tăcut, liniștit, solemn din susul catafalculuĭ. Lângă fereastră dascălul și cu Catinca, fata din casă, sĕ certaŭ.

Nu auzeam de cât cuvinte întrerupte:

— Ibovnic....

— Eĭ!... lasă...

— Scîrnăvie. Să te prinză oameniĭ!...

Apoĭ cearta încetă. Catinca vorbea:

— Lasă, lasă, nu maĭ face gură, după ce se vor culca boeriĭ.

Apoĭ un sărutat lacom rĕsună în odae. Popa se deșteptă, își frecă ochiĭ și începu din noŭ să mormoiască cuvinte neînțelese... Dascălul aprinse cățuea de afumat.... Incetul cu încetul glasul popeĭ, din noŭ amorți. Tăcerea iarăși stăpînea odaia Numaĭ afară flașnetă cânta cu glasul eĭ rĕsuflat și obosit:

De te-aĭ duce,
Naĭ maĭ fi,
Dragă băcțele!..
Căcĭ de când te-am îndrăgit
Traiul mi l'am amărît!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VI

POST MORTEM

Cine a fost tata, care este istoricul acestei vieți pe care nu am cunoscut'o de cât spre apusul ei? Nu știŭ. Zadarnic, după atâțea anĭ, caut în colțurile cele maĭ adânci ale minței, puterea de a întrupa cu desăvêrșire această amintire, care din ce în ce sĕ șterge, sĕ subțiază, dispare din cadrul minței, întocmaĭ ca vechile dagerotypiĭ sub înrîurirea vremeĭ.

Tot ce'mĭ rĕmâne sunt bucățĭ desperechiate și atâta tot.

Nu 'ĭ-am cunoscut nicĭ unul din neamurile sale. Odată 'l-am întrebat cum chema pe bunica și dênsul m'a gonit. De atunci nu am maĭ avut curagiul să 'l maĭ întreb ceva. Povestea apoĭ despre Eteric, de Besarabiea unde fugise de frica Turcilor. Știa chiar ce-va vorbe rusești rĕmase dupe acele timpurĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In cei de pe urmă ani citea veșnic pe un caet vechiu, de hârtie vînătă. Mama privea cu frică la această scriere în citirea căruia tata se adâncea și din care părea că soarbe întreaga înțelepciune. Când a murit, mama voia să arză acest manuscris.

— Asta 'l-a înebunit pe tată-tău 'mi zicea ea privind cu rĕutatea ignoranței, la nenorocitul caet. Amenințarea însă nu a realizat'o. Azi după atâția ani, am dinainte manuscrisul tatei, îngălbenit de degetele sale, păstrând printre file firele de tutun ale țigărei tatei.

Somolnichica de care vorbea mamă, manuscrisul pe care'l citea tata, nu e de cât *Ruinile* lui Volney traduse de tată sau pentru dânsul.

Și pitoresc este titlul traducătorului, tipică e limba lui, în veacul nostru de decadență, de scepticismu, de lipsă literară.

Sfarămările sau procetire asupra revoluțiounilor împărățiilor.

Acesta este titlul cărței.

Și recitind aceste pagini scrise acum o sută de ani din care respiră ca un suflu, spiritul revoluțiilor, ura contra născocirilor religioase, din peticile amintirilor mele, reconstruesc credințele tatei. De sigur că bătrânul era ateu. Convenințele și cerintile claseĭ în care trăia, îl silea însă, să'și acopere sub masca indiferenței ceea ce credea dân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sul. Acum mi să explică dece mama, privea cu atâta spaimă cartea din care tata sorbea necredința, dânsa care era incapabilă să discute, să credă alt-fel de cum spuseseră strămoșii, dânsa care își creștea copii în frica lui D-zeŭ și a tuturor dogmelor religioase.

Și închizând cartea 'mi reamintesc din noŭ pe tata, seara, în halat preumblându-se prin casă cu caetul în mână și în fumul gros al țigăreĭ cugetând asupra sfărămărilor, asupra revoluțiunilor omenireĭ.

Și acum când mama disperată de-a mă face om de treabă, când tata necăjit că mă găsește tot în închisoare, se leapădă de mine, și ar maĭ face întrebarea că anume cuĭ seamăn de am eșit ceea ce sunt, mândru și arătându-le caetul de hârtie vînătă al *Sfarămărilor*, le-așĭ spune:

Tateĭ!...

Legată strâns de tata, e amintirea mameĭ.

Nu este roman viața acesteĭ femeĭ saŭ maĭ bine așĭ zice, că fiind'o parte din viața omenească, parte fără plăceri, fără zguduiturĭ și fără dragoste, tocmaĭ de aceea alcătuește un roman viŭ ca și amintirea sub a căreia înriurire, condeiul scrie azĭ.

Născută și crescută pe acele vremurĭ când deșteptarea intelectuală era încă în fașe, pe vremurile luĭ Calimah și ale luĭ Mihaiŭ Sturza, dênsa a purtat toată viața pecetea acestor vremurĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Bolnăvicioasă, crescută de mică la o mătușă din Bucovina, întoarsă din nou acasă, alături cu o familie numeroasă și cam strîmtorată, fire blândă și nevětămătoare, ea a crescut încetul cu încetul, fără patimi, fără doruri, fără plăceri sgomotoase, fără dureri mari, ne cerênd mai mult de cât, ederă mlădioasă și iubitoare, să se susțină pe trunchiul puternic, al unui bărbat iubitor. A vězut întêmplări mari, cari au lăsat'o rece, de sigur fiind-că nu putea să le înțeleagă măreția. Revoluția de la 1848 a trecut, fără să o miște. Avuse frați și rude care luaseră parte la mișcare și de sigur că îi numise *nebuni* pe acești tineri plini de foc și de iubire pentru țară.

De sigur moșului Costachi, mort nu mult după revoluție și pentru revoluție, mama, bunica, rudele îi spuneau cum mi se spunea și mie:

— De ce să te amesteci tu, băiat sărac, fără putere? Lasă să 'și spargă capul alții, tu astêmpără-te, căci vei ajunge rěu. Crede cum voești, cine te oprește—dar stăi mai la o parte, căci tu ești mic și ceĭ de sus—mari!...

Și a sfîrșit'o rěu moșul Costachi, dar datoria 'și-a făcut'o și eu, revoluționarul de azi, strîngênd mâna de oase a acestui rězvrătit de altă dată, spun moșului Costachi:

— Bine ai făcut, moșule.

După spargerea revoluțiunei moșul și prietenii lui, trebuiră să fugă. In goana ce dădeau *bon-ja-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rîștilor și *duelgiilor*, oamenii *ordinei* de atunci, bieții tineri trebuiră să sufere multe, să fugă pe sub pântecele cailor, să se ascundă prin bălți, prin codrii.

Ajungênd la o moșie sigură, s'a îmbolnăvit și acolo muri departe de toți, părăsit de prietenî, uitat de rude.

Cum m'așî duce să văd mormêntul în care zace moșul Costachi, revoluționarul, martirul uneî cauze triumfătoare azî!

Și cu toate acestea teamă 'mi-e că rĕzvrătitul de erî, moșul Costachi, ar zice nepotuluî sĕŭ Milian, tot aceleași cuvinte înțelepte ce i le zicea și luĭ acum o jumĕtate de veac *bătrâniĭ* și *oameniĭ cuminți*.

A murit însă tênăr, ne-atins de noroiul *cumințeniei*, bogat de năzuințe, curat de gând, dorind libertatea pentru dragostea eĭ și iubind'o întocmaĭ cum o iubim și noĭ—*nebuniĭ* de astă-zî.

— Tovarășî, descoperiți-vĕ înaintea moșuluĭ Costachi!...

Știind ceaslovul cum erea pe vremea veche, mama avu prilegiul să maĭ știe ceva franțuzește într'una din rarile scoli ce începuseră să le întemeeze străinii în țară.

Dar nu stătu mult. Mijloacele bunică'ĭ nu eraŭ marĭ apoĭ mama nu era dintre copiĭ ceĭ iubiți și alte fete cereaŭ să fie date la școală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Din copilăria și tinerețea ei de fată, mama nu 'mi-a povestit nemic. De sigur nu avea ce. Țițaea Dodo ridicase puțin vălul acestei vieți limpede.

In acest mijloc, în care beserica ținea cea mai mare parte, loc pentru dragoste nu a fost. Apoi dragostea era lucru necuviincios pentru o fată mare. De aceea nici ea n'a iubit. In simțurile ei nedeșteptate și prin stratul gros al prejudecăților nu a putut străbate cântecul dulce, pătrunzător, cântecul puternic al amorului.

Saŭ cine știe, poate a iubit, cu o dragoste tăinuită în fundul inimei, cu un amor fără patimi, care se șterge cu vremea și care 'ți lasă o amintire pe care o socoți ca cel mai dulce timp al tinereței, când limpezi și fără grijă cântând melancolic, curgeaŭ valurile vieței.

Poate.... Poate.... Dar cine a străbătut în această inimă închisă. De sigur nu tata, de sigur nu noi!

Și țițaia Dodo, mai vorbăreață, mai expansivă, ne spunea de dragostea unui boer care 'i punea mamei, portocale în copacii grădinei, în mijlocul erneĭ....

Mai spunea apoi de obrăznicia altora care ședeaŭ față în față cu grădina bunicăi. Mama avea obiceiul să se spele dimineața cu rouă. Tocmai când trebuia să sară peste un cerdac ca să intre în grădină, capul tinerilor se arătă la fereastră și mama fugea rușinoasă în casă....

Atâta tot din vremea tinereței.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Când s'a măritat cu tata. nu 'l-a luat din dragoste. Făcea ca și cele-l'alte fete. Viitorul copiilor trebuia pe atuncea părinții să 'l facă și ea se supuse voinței bunicăi.

Tata s'a înțeles cu mama, nu cu fata. Om cuprins, proprietar de moșie, spătar, om de cancelarie, tot în sfârșit, ce ar putea face fericirea unei femei. Era mai bătrân de cât mama cu vre-o 24 de ani. Dar cine se uita la asemenea lucruri? Pe țițaia Luța, o luase moșul Dumitrache care era cu câți-va ani mai bătrân de cât bunica. Pe semne acest obiceiŭ era în familie.

Cât despre dragoste, un om serios, nu trebuia să se gândească la asemenea nemicuri.

Și ast-fel mama deveni nevasta tatălui meŭ!...

Costaki Miïian se însurase pentru ca să *sfârșească* odată. Era de patru-zeci și patru de ani, mama de două-zeci și cinci. Cu cât va timp înainte avusese o boală grea. Singur, îngrijit de slugi, aproape mort, a gândit la bunătățile însurătoarei.

După boală și-a pus în practică planul.

Dragoste, potrivire, aceleași năzuințe, nemic nu i-aŭ unit. Tata veșnic ursuz, ruinat din pricina întreprinderilor fără socoteală, călare pe faliment, nu a adus în tovărășia conjugala de cât durere, necaz, grijă.

Prea mândru pentru a 'și arăta starea, el că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ută să o mascheze, printr'un lux silit, printr'o bună stare închipuită. Și această strâmtorare care nu și-o mărturisea de cât sieși, și o manifesta trăsnind, înjurând, și schingiuind moralicește pe această femee care nemic nu 'i greșise.

Când începuĭ să 'mĭ daŭ seamă, mama de mult avea într'ânsa germenele ofticeĭ care 'i rodea plămâniĭ. S'a măritat crezând că va găsi liniștea și a găsit iadul, necazul, moartea.

Tata a ucis'o.

Apoĭ veniră copiĭ care uniră pe veșnicie pe acești doŭ oameni, pe care nemica nu'i unea.

Amorul necheltuit în o căsătorie nepotrivită, îl revărsă ea asupra noastră, căutând jertfa pentru noĭ, ne având nemica în vedere de cât pe noĭ.

Nicĭ o-dată însă nu-și arăta această iubire. Ĭi era teamă ca să ne mângâe. Tot-d'a-una părea cu noĭ rece, impunându-ne respect prin reserva eĭ. O singură dată nu 'și-a dat ea drum slobod simțirilor sale, sărutându-ne, alintându-ne, mângâindu-ne ca o mamă ce 'și iubește copiiĭ.

Prin somn odată numaĭ — eram mare acuma — am simțit buzele ferbinți ale mameĭ pe obraz. Și atâta tot.

In dragostea eĭ îmĭ făcea mult năduf. Socotind că nu voiŭ putea să'mĭ stăpânesc pașiĭ, tot-d'a-una îĭ împedeca cu dojenile saŭ sfaturile eĭ.

— Dinule nu eși pe uliță să nu te calce trăsurile saŭ sa te muște vre un câine turbat. Dinule

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nu alerga cu zmeul ca să nu asuzĭ și să răcești.

In dorința ei de-a mĕ *crește bine*, nu mĕ lăsa să mĕ joc cu cine îmĭ plăcea, să fac ce'mĭ trăznea prin mintea mea de copil, lucrurĭ nevinovate saŭ foarte puțin vinovate...

Alt-fel o sfântă!..,

Săracă, bolnavă, totul a fost pentru noĭ, pentru dânsa nemic. Din puținul cât a avut ne-a adus acolo, unde suntem azĭ și când a murit cea după urmă dorință 'i-a fost că *să'ĭ aducă copiiĭ.*

Pentru mine a avea năzuințe fără fumurĭ: om cinstit care să 'și poate agonisi viața. Voia să mĕ facă spițer.

Nu 'ĭ plăcea de loc apucăturile mele spre poezie, caracterul meŭ independent. Veșnic 'mĭ spunea că de nu voiŭ asculta-o, rĕŭ voiŭ ajunge. Crescută în principiĭ de supunere, tot supunerea'mĭ-o predica și mie.

— Dinule, nu te amesteca cu ceĭ-l'alți băeți, cu feciorii celor bogați. Tu eștĭ sărac, fiĭ ascultător și veĭ ajunge departe.

Când se supăra începea cu jale:

— Dinule, o mamă aĭ, cruț'o, că mult numaĭ are de trăit. Când nu'ĭ maĭ avea-o, veĭ vedea ce mamă aĭ avut!

Atuncĭ mĕ bufnea plânsul, mĕ agățam de rochile eĭ, o rugam să nu vorbească de moarte.

Neajunsurile ce 'ĭ le făceam nu le spunea nimănuĭ, tot așa cum neajunsurile cășunate de tata,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

le ascundea în fundul cel mai adânc al inimei, pentru ca mai la urmă, strângându-se multe, să 'i sfărâme trupul și viața întocmai cum puiul sfărâmă oul ce 'l-a adăpostit.

Și cu toate acestea, această femee bună, această mamă iubitoare, această jertfă nevinovată, 'mi-a rupt fără milă penele năzuințelor mele, a tăiat aripa gândurilor, a ucis în fașe atâtea iluzii.

Bigotă. Oh! despre acesta pot spune fără mustrare de cuget că era. Pentru ce credea, nu știea nici dânsa. Era însă destul că toată lumea credea, ca și dânsa să creadă. Nu discuta asemenea lucruri. Erau prea sfinte!...

Și câte zile amare nu 'mi-a făcut cu credința ei! Închinare de două ori pe zi, Dumineca și sărbătorile la beserică, spoveditul, împărtășitul!...

La beserică trebuea să stau binișor, să nu mă mișc, să fac cruce cum se cade.

— Dar bine, Dinule, nu 'ți e rușine să stai așa la *Sfintele daruri*, apoi la Evanghelie pare că erai la bal, 'ți venea să joci!

— Dinule, nu sta cu coatele pe strană.

— Dinule, am să te urechesc când vei mai eși la anafură înaintea cucoanei Frăsinițeï.

Poate de ciuda și necazul mameï, am început să nu mai cred.

Schingiuirea cea mai mare era la împărtășit:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Mă punea să mĕ închin la toate icoanele împărăteștĭ, apoĭ în mijlocul besericeĭ să mă aplec, făcând mătăniĭ și cerind *Ertare* tuturor. Imĭ era grozav de rușine.

Apoĭ pentru ce ertare? Nu le făcusem nemic. Pe mulțĭ nicĭ nu'ĭ cunoșteam, cu alțiĭ nu avusesem nimic a face.

In loc de mătaniĭ și de *Ertare*, mă trînteam la pămînt de patru orĭ și sfîrșeam această schingiuire ridicolă.

Acasă eram sigur de ocară. Scăpam însă ușor căcĭ mĕ împărtășisem și nu mĕ putea mustra mult.

— Dinule, aĭ să mĕ omorĭ, atîtea îmĭ spunea.

Maĭ aveam și altă parte, alt noroc. Acela de a da *leturghiile* popeĭ. Par'că ved și acuma țidulele pe care mama scria; „Pomenește'ĭ doamne în împărăția cerului pe robiĭ luĭ D-zeŭ (urma numele robilor)."

De multe ori însă 'mĭ făceam socoteala următoare:

Imĭ dădea cincĭ-zecĭ de banĭ și erăŭ cincĭ nume de pomenit: mama, tata, surorile și eŭ. Dinu Milian își lua *părălcește* pomeneala popeĭ, adică oprea zece banĭ, partea numeluĭ luĭ, pentru *halviță*.

De multe orĭ însă îmĭ era rușine să tot trec veșnic printre boerĭ și cucoane ca să ajung la altar. Atunci luam și pentru cele patru nume tot eŭ liturghia.

Când m'a prins mama, mi-a adus aminte de exercițiile luĭ Lenoveanu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Popa Alexandru m'a dat de gol și tocmaĭ într'o zi când, din pricina uneĭ discuțiunĭ filosofice, mama se supărase pe mine.

Citisem în Cicerone, că porcul trebue să aibă suflet.

Mă pun la vorbă, la discuție cu mama:

— Porcul are suflet mamae!...

— Ce vorbești prostiĭ. E păcat....

— Dar Cicerone spune așa mamae!..

— Ce Cicerone ți-oĭ da eŭ acușĭ! Ce? La școală învețați să vorbiți contra religieĭ. Auzĭ d-ta porcul să aibă suflet!

Și m'a dat afară.

Maĭ veni și istoriea halviței mâncate pe seama popeĭ și apoĭ dă doamne bine!...

O dată am dat foc Maiceĭ Domnuluĭ!...

Mă luaseră la *Inviere*. Imĭ plăcea să merg căcĭ era o emoțiune nouă pentru mine. Emoțiunea însă nu 'mĭ tăea și somnul. Așa în cât tocmaĭ când Hristos înviase, în cântecele popilor, mama luĭ de bucurie, luase foc. Perdeaua, atinsă de luminarea luĭ Dinu Milian, începuse să arză.

Privelișteа era nostimă: flacăra ridicându-se în limbĭ uriașe, spre bolta besericeĭ, popa trăgând bucățĭ de perdea aprinsă și casa luĭ D-zeŭ luminată de o lumină roșiatică ce punea pe chipurile serioase ale sfinților, culoarea bețivilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Cocoanele fugiseră speriate, crezînd că să aprinde beserica, mama rușinată de fapta mea, mĕ uitase, îndeletnicindu-se cu stingerea.

Înlemnisem cu lumînarea în mână, ne știind ce să fac și ce 'mĭ vor face.

Tata voia chiar *coram populo* să 'mĭ *arate d-luĭ !*

Ca prin urechile aculuĭ am scăpat numaĭ.

Era iconoclast !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VII

NU SE POATE!...

Tata e mort pe masă.

Se fac pregătirile de înmormîtare. Rochiile negre sunt gata. Mama, surorile, țițaia Dodo îmbrac hainele de jale. Dinu e însă lăsat la o parte. Lui nu'ĭ trebue haine negre. Un crep la pălărie, e de ajuns. Uitasĕră însă ceva: Dinu nu avea ciobote. De mult cereaŭ de mîncare. Și cum eraŭ să mĕ ducă rupt la înmormîntare? Moșul Mihalake este însărcinat ca să mi le cumpere. Mama, pe când plecam, a zis moșuluĭ:

— Să i le alegĭ trainice, că par-că le rupe cu dinții!...

Trainice! lasă pe moșul!

Merserăm la un evreŭ din Tîrgul de sus și acolo mi se alege ce-va în adevĕr trainic: o pereche de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cisme, cu o tureatcă până la genuchĭ și încă *potcovite* Tureatca ca tureatca mergea, dar potcoveala!... La școală eram poreclit potcovar și în minte mi se arăta toată priveliștea rizilicului când băeții vor afla că sunt *potcovit*... De când căpătasem liniștea, grație pumnului dat luĭ Mașota, îmĭ trecuse cu totul gustul de a fi chinuit și de-a 'mĭ câștiga prin puterea pumnului, dreptul liniștei. Și pe timpul ochiului luĭ Mașotă alte timpurĭ eraŭ atunci. Aveam moralul trainic, maĭ trainic chiar de cât cizmele cu care moșul Mihalake, voia să mĕ înzestreze. Atunci mă simțeam de o potrivă cu tovarășiĭ meĭ. Acum însă lucrurile se schimbaseră Știam că sunt bursier, mĕ socoteam maĭ pe jos de ceĭ alțĭ băeți, maĭ fără drepturĭ de cât orĭ-cine... Băeții trebuiaŭ și eĭ să cunoască starea mea. Fiecare din eĭ puteaŭ să-mĭ astupe gura, cum odată Mașotă voise să o facă.

— Tacĭ calicule! avea dreptul să-mĭ zică și eŭ nu puteam să protestez.

Moralul 'mĭ era zdruncinat, foarte zdruncinat. In lume nu există dreptul de a fi sărac. In școală nicĭ atât. Acolo unde chiar prieteniĭ îți sângerează inima și unde dușmaniĭ te sfarmă sub disprețul lor

Oh! nicĭ odată ciobote cu potcoave nicĭ o dată!

Strâmb din nas, zic că's prea micĭ, prea marĭ, prea strâmte, prea largĭ. Toate sunt în zadar. Tot ace-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

leași cizme, tot aceleași potcoave pretutindeni, în toate rafturile, în toate lăzile, în toate pachetele, în toate cutiele.

Un ocean de cizme potcovite!... Potcoavele mĕ urmăresc ca năluca lui Banco!... Și tot cerc, cerc, cerc la cizme până când, din toate părțile asediat cu cizme, bombardat cu potcoave, trebue să capitulez, trebue că mĕ *potcovesc!...*

Of! Sunt potcovit! Mĕ preumblu prin prăvălie, lovesc în podele și lugubru pentru mine sună potcoavele!...

Părea că sunt o pisică potcovită cu nucĭ...

Apoĭ veni *tocmeala.*

Negustorul, victorios că 'mĭ-a nimerit cizmele, cerea cincĭ-spre-zece francĭ, moșul nu dădea de cât zece. De aicĭ ceartă, protestărĭ, șoptirĭ la ureche umilitoare care ajungeaŭ până la urechile lui Milian:

— E băiat sărac... dacă ar fi pentru mine.

— Eacă pentru d-voastră, pierd eŭ la ele, patru-spre-zece francĭ.

— Un-spre-zece. Băiat sărac, mă-sa vĕduvă, dacă ar fi pentru mine.

— Treĭ-spre-zece francĭ, să nu maĭ fie vorbă....

— Da „galantom" maĭ eștĭ!.. Lasă că am să te spun mameĭ...

Plec fruntea, tac, mi-aduc aminte că sunt băiat să tac, că trebue sĕ fiu și potcovit și mulțumit... Tac, maĭ ales față cu moșul Mihalache pentru care a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

veam mult respect, puțină frică, și multă iubire....

In mintea mea însă injghebam planuri ca să mă scap de afurisitele cizme... Vaĭ! mult am așteptat ca să se rumpă. Până când, dejnădejduit, nu am luat cuțitul și le-am tăiat, nu am putut scăpa de ele.

Când mama a aflat că am luat cizmele cu un franc mai scump:

— Bine bre, aĭ averele lui Iov, începu să-mĭ strige plîngênd, vraĭ pe semne ca să fur ca să te îmbrac, lasă mă veĭ vedea în curând ca și tatu-tĕŭ pe masă!...

Plâng de necaz, vraŭ să'ĭ spun pricina, să'ĭ povestesc istoria cu potcoavele. Dînsa însă nu vra nemica să asculte.

— Lasă, lasă, nu'ți mai p..... ochiĭ. Ce poate vraĭ ghete de lac? După ce le rumpĭ ca câniĭ. Când veĭ fi milionar, la casa ta, îți veĭ face cum veĭ pofti!..

Ziua înmormîntăreĭ sosi ploioasă, jalnică, urîtă.. Și când închid ochiĭ vĕd lumea adunată, prapuriĭ, pornitul jalnic, mersul încet, popasurile, apoĭ plînsetul mameĭ, jalea surorilor, nepăsarea mea:

Apoĭ un fapt mi sĕ arată mai colorat, mai aproape, mai definit:

Țițaia Luța ne amenințase că în mijlocul stradeĭ, va veni să scuipe în fața mortuluĭ... Tăcusem la această amenințare dar îmĭ promisesem, nu maĭ mie însumĭ, că nu voiŭ lăsa să se insulte leșul ta-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

teĭ. Și în minte mĕ închipuiam aținând drumul uneĭ femeĭ desplite, desperate, grozave. Zadarnic eroism.

Nimenĭ nu a venit, nimenĭ nu a oprit mersul monoton al convoiuluĭ... Numaĭ când am trecut printre ruinele de la Sf. Harambie, mi s'a părut că eșea cine-va dintre dărmăturĭ...

Și-apoĭ nemic, nemic, afară de cântecul popilor, sărutatul mortuluĭ, sunetul hîrleților și bulgării care resunaŭ lovindu-sĕ de secriŭ...

Și pe când popiĭ, în cântecele lor monotone îngropaŭ pe tata, la tribunal alțiĭ îĭ îngropaŭ starea la cântecul lugubru al atirdisireĭ:

— Haricĭ odată!..

— De două!..

— Haricĭ de treĭ orĭ...

Și când ne-am întors nu maĭ eram în casa noastră, eram străinĭ așteptând momentul când să ne dea afară, când să părăsim pentru veșnicie adăpostul sub care ne născusem și în care tata murise!...

Mi-am pus negru la pălărie. Acesta trebuia. Așa făceaŭ toți colegiĭ. Trebuiam dar să fiŭ *în doliu*. D'e a treia zi chiar m'am dus la scoală. Băeții vin să mă mîngîe.

De mult sunt însă mângăeat. De ce? Nu știŭ. Tata nu-mĭ lăsase aproape nicĭ un gol în suflet.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

La'şĭ fi uitat poate, dacă alte împrejurărĭ nu mi l'ar fi amintit veşnic.

Printre streinĭ auzeam:

— Sĕrmanul băeat! E *orfan*, n'are tată!...

Mama în tot-d'a-una amesteca pe tata în mustrările sale:

— Pe semne, Dinule, aĭ uitat că nu maĭ aĭ tată, de eştĭ aşa obraznic...

— De ar trăi biet tatu-tĕu, cum s'ar maĭ scârbi, bietul om.

— Bine că a murit ca să nu te vază că aĭ ajuns un rĕŭ, un neascultător. Ar muri de-a doua oară...

Profesorii iarăşĭ se întreceaŭ ca să-mĭ amintească aceasta.

Maĭ ales *dom* Birzoiŭ. Când eram adus de urechĭ în *cançălărie*, umerul drept i se ridica în sus, mâna stîngă apuca barbişonul şi în tot-d'a-una începea prin a 'mĭ aminti de tata:

— Earăşĭ obraznicule? Nu ştiĭ poziţiunea d-tale?

Şi aicĭ începea să devie solemn:

— Tatăl d-tale a murit, d-ta eştĭ ţinut *degeaba* în Institut şi în loc să fiĭ sirguincios şi cu purtare bună, un model, eştĭ din potrivă. Când veĭ maĭ face vre-o necuviinţă, să ştiĭ că am să spun portarului să nu te maĭ primească.

Tăceam, plecam capul. Eram băiat sărac!

Nu pricepeam multe, dar tot vedeam că este o deosebire între a avea şi a nu avea tată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

6 August 18..

Sunt la țară. Amintirile prinsă în zbor și înfipte ca fluturiĭ pe pluta naturalistuluĭ, din noŭ le rescolesc.

Ideele vin mai slobode, maĭ curate. Pare-că aerul câmpieĭ le-aŭ făcut maĭ gingașe, maĭ drăgălașe, celor jalnice dîndu-le veșminte bătătoare la ochĭ, și maĭ vesele, celor fericite culoarea ștersă a potretelor vechĭ și iubite care în suflet ne aduc doruri uitate și trecute.

Fără să maĭ am grijă de gura lumeĭ, tolănit în earba uriașă din care abea mĕ vĕd, umbrit de frunzișul copacilor, de pe dîmbul pe care șed, privesc la picioarele mele, desfășurându-se valea galbenă. Lanurile se apleacă la drăgostirea vîntuluĭ. O nenumărată sumă de nuanțe, de la verdele închis până la galbenul aurului, mi să arată ochilor, pe când pe de asupra pare că plutește un abur. Resturnat pe spate, din temnița de verdeață în care sunt sunt, priivesc nemărginitul albastru al cerului, în care sus, sus de tot, ca și gândul meŭ, vĕd plutind un vultur.

Și încetul cu încetul mi se închiagă în minte părțile uneĭ icoane din trecut și în liniștea câmpieĭ sĕ pune încă o boabă la lungile metăniĭ ale vieței...

Și apoĭ îmĭ vine să tac,

In letopesițele vieței mele, vine din noŭ o filă neagră, urîtă, scrisă cu lacrimĭ și cu sînge pe care aș voi-o maĭ bine să o rump de cât să o daŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pradă lumeĭ, care va rîde de netrebniciea mea, va zimbi ştiindu-mĕ umilit...

Liniştit, mulţumit de mine însu-mĭ, pare-că mi-e greŭ să maĭ poruncesc amintirilor să joace din noŭ actul drameĭ deja uitate... Boeriĭ însă aşteaptă, cucoanele sunt nerăbdătoare, tuşeşte Dinule, trageţi surtucul, rătoeştete ca actoriĭ când aŭ de spus lucruri grozave şi începe...

— Tu eştĭ băeat sărac Dinule, şi trebue să asculţĭ...

Intre mine şi portariŭ e mare vrăjmăşie. Cestiune de concurenţă... Ca extern sunt însărcinat să cumpĕr din târg pentru băeţi. Biţiki, băcanul din colţul stradeĭ Muzelor, numaĭ el poate spune câţĭ cârnaţĭ, câtă halva, câte cofeturĭ, câte zmochine i-am cumpărat. Portariul însă şi el vindea tot aceleaşi lucrurĭ. De aicĭ cearta, duşmănia noastră. Să refuz pe băeţĭ nu puteam şi cu toată frica tot făceam, fără de voea mea, concurenţa Cerberuluĭ şcoaleĭ. Am prilejit chiar şi lupte în care aveam primejdiosul rol al fierului dintre nicovală şi ciocan. Când portariul bănuia că sunt cu *corpus delecti* pe mine, nu voia să 'mĭ dea drumul, vroea să mă ducă în *canţelaric*. Băeţiĭ săreaŭ să mă *scoată*. Eĭ trăgeaŭ de o parte, portariul de alta şi din toate eşeam cu vre-o mănică ruptă şi cu mustrările luĭ Musteaţă-Roşie, care, în lipsă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dovezi vădite, se mărginea numai în amenințări.

— Domnule Milian, d-ta faci neorînduelĭ. Ea bine sama. Iți știi poziținea. *Nu-se-poate* să aduci nemic în scoală. Și la toate protestările mele că portariul spune minciuni, Musteață-Roșie se mărginea ca să-mi repete:

— Nu-se-poate, nu-se-poate, portariul nu minte.

Căzui însă jertfa purtătoruluĭ de cheĭ... Și încă jertfă nevinovată.

Era în *recreația* cea mare. După obiceiŭ, băieții se îngrămădiseră la ușa săleĭ, privind din dosul sticlelor opace, chipurile care veneaŭ și se duceaŭ pe scară. Stăteam și eu acolo. Ușa să deschise și văd trecînd niște cocoane în cancelaria *cea mare*. Cine-va a strigat tare o necuviință....

Scandal! Cercetare!...

Și Dinu Milian este denunțat ca autorul faptuluĭ.

Portariul își resbunasă.

Mustață-Roșie mă chiamă. Când am intrat mi să tăiaŭ picioarele. Din părete potretele bacalaureaților păreaŭ că îmĭ scot limba...

— Purtarea d-tale, domnule Milian, e nesuferită. Ia-ți cărțile și te du acasă....

Nu maĭ întreb când să viŭ. Acum știam ce va se zică aceasta...

— Dar de ce? Nu am făcut nemic.

— Bine, bine. Mergĭ acasă. Nu să poate...

Plîng, mă rog, mĕ dezvinovĕțesc, că nicĭ nu știŭ ce am făcut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Zadarnice toate.

— Ia-ți, domnule, cărțile și du-te acasă, îmi spuse aspru directorul și apoi iarăși un aspru și prelungit:

— Nu-se-poate-domnule!...

Voesc să mai încerc rugămintele. Directorul însă supărat, se scoală, își ea pălăria și pleacă. Trebui să es și eu, căci mă tem să nu fiu învinovățit că am furat ceva.

Dar unde să merg? Ce să fac? La cine să cer ertare, o vorbă bună, o mîngăere?.. Să plec acasă? Nici odată!.. Ocara mamei, plînsetele ei, rugămintele rudelor ca să mă primească, iarăși scandal, invinorațiri, ocări!.. Imi venea să mă duc mai bine în lumea toată, de cât să mai dau ochii cu mama.

Și cu toate acestea eram mișel, mi era frică de necunoscut...

Ne știind în ce parte să apuc, am rămas încremenit pe loc, lângă fereastră, cu obrazul între mâini, plângênd. Ce minute grozave! Băeții eșiau și intrau. Fie-care mă privea. Disprețul și nepăsarea citeam în ochii tuturora. Profesorii se uitau lung la mine, fără interes, străinii întrebau pe portar de ce plâng. Și acesta rîdea mulțumit în sine, strigându-mi din când în când drept mângăere:

— De! De ce nu te astîmperi!

Sună clopoțelul de masă, de repetitoare și eu tot pironit sunt acolo. Minutele treceau ca ceasurile, ceasurile ca anii. La fie-care deschidere de ușă, la fie-care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

scîrțiitură de cizmă, trăsăream. Mĕ temeam ca în ochiĭ meĭ să nu să arate ochiĭ directoruluĭ. M'ar fi putut goni din culcușul meŭ, ca pe un câine, căcĭ a luĭ era casa și fără de voia luĭ nu puteam sta în ea. Putea să mă gonească cu servitoriĭ...

Fereastra lângă care stăteam era dintr'un mozaic de sticle deosebite. In dreptul privireĭ mele e o sticlă albastră.

Prin ea vĕd curtea, lumea din afară. Ce fericită părea ea în această lumină albastră! Și ce negru 'mĭ era sufletul, față de această fericire optică!...

Minutul grozav însă sosi. Mustață-Roșie e înaintea mea. Dejunase liniștit acasă, între nevastă și copiĭ. Eŭ nu mîncasem nemic de dimineață...

— Iarăși aicĭ? Nu ți-am spus să plecĭ!..

Earăși plânsete, earăși rugăminte! Mă tîresc la picioarele 'ĭ, spun că am greșit, că eŭ sunt vinovatul.

Îĭ ud mâinele cu lacrămĭ, îl rog. Nu maĭ puteam vorbi, hîrcăeam.

Apoĭ nu maĭ știŭ nemica. Mi să pusese pe ochĭ un vĕl... Amețisem.

Când m'am deșteptat eram în odaea portaruluĭ. Mustață-Roșie era în ușă.

— Mergĭ în clasă. De astă dată te ert. Dar dacă maĭ facĭ vre-odată, totul e sfârșit.

Ca un câine pe care l'aĭ bătut, dar care tot sĕ gudură, trecuĭ pe lângă director, mulțumindu'ĭ maĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU 401

mult prin sunete, de cât prin vorbe, îmĭ luăĭ cărțile și mă duseiŭ în clasă.

Când mă văzură băeții, crezură că 's bolnav. Acasă mama era convinsă că am un început de gălbinare. Nu am spus nemica nimăruia, nicĭ mameĭ, nicĭ surorilor. Numaĭ când m'am pus în pat, mĕ năbuși plînsul ca un nebun, gândind la ticăloșia mea,

De ce sunt bun pe lume? Pentru ce m'am născut? Unde este dreptatea când eștĭ pedepsit fără vină? Apoĭ mă vĕzuĭ umilit în naintea tuturor, a acelora de jos, a acelora de sus, a acelora de-o potrivă cu mine. Mĕ simțeam mișel, ticălos!

Apoĭ planurĭ de rezbunare! Să daŭ foc scoaleĭ, să las cartea și să mă fac orĭ-ce s'ar întâmpla!...

Noaptea am avut visurĭ grozave:

O pajură uriașă pare-că plutea în văzduh. Vĕzêndu-mĕ, ea încet, majestuos sĕ îndrepta spre mine. Pajura sĕ prefăcusĕ în om. Era gata să intre în casă. Fug să mă ascund în fundul subpatuluĭ. De-o dată însă sunt față în față cu *boiarul* grozav, îmbrăcat în negru, cu ochiul aspru. Murisem de frică. Îl rugam să mă erte. La lacrimele mele însă nu respunde. Sĕ face din ce în ce maĭ mare, maĭ grozav. Și mĕ coprinde, tot mĕ coprinde ca o lipitoare uriașă, sugîndu-mĭ trupul, sorbindu-mĕ...

Mĕ rog. Dar un glas pare-că eșea de pretutindenĭ, un glas care-mĭ spunea:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu-se-poate!...

Dihania m'a lăsat. Sĕ prefăcuse din noŭ în boerul cel îmbrăcat în negru.

— Fiĭ cu minte, ascultă de mama şi de dascălĭ. Altă dată nu maĭ scapĭ!...

Şi vedeniea dispăru la aceste cuvinte.

Ţip, mĕ trezesc.

Tăcută şi melancolică mă privea luna prin fereastră, luminînd paretele ca o aureolă argintie!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

VIII

HURIELE LUI LAPOVIȚA

Mama însă nu putea și nu voia să trăiască în alte case de cât acele în care fusese nevasta luĭ Costaki Milian. Cu zestrea 'ĭ reușĭ să cumpere casele, să'șĭ facă din ele un mijloc de traiŭ. Din heuirile de la poartă voia să facă case de locuit, unde să șază și pe cele de *sus* să le dea cu chirie. A împrumutat banĭ, a muncit, a făcut ce-a ce voise...

Casele sunt gata.—Odăile par tot aceleașĭ, aceleașĭ mobile, aceleașĭ cadre, tot în sfârșit aceleașĭ lucrurĭ care-ți amintește copilăriea și întâile amîntirĭ!..

Trăisem câte-va lunĭ fericit în mijlocul muncitorilor, părîndu-mĭ rĕŭ că nu sunt și eŭ liber ca dînșiĭ, nu lănțuit de lecțiunile de adoua-zi, de dascălĭ, de pedagogĭ, de Bîrzoiŭ, de Mustață-Roșie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Prin lumea lor pare-că *alt ideal de viață* căpătasem...

Anul al cincilea.

Toate clasele goale, grădina goală, refectoriul gol. E trist.

Corig. Nu știu. Corig de a doua oară. Es în sfârșit. Profesorii pare-că că se uit chioriș la mine. Mustață-Roșie de abea respunde salutărilor mele. Ce-o fi?

Don Birzoiu mĕ oprește în drum:

— Milian, aĭ fost la direcțiune ca să te prezinți?

— Aud, don Birzoiŭ?..

— ...La direcțiune ca să te prezinți...

— Să mă prezint?...

Fac ochi marĭ, casc gura. Nu pricep...

— Nu, n'am fost.

Don Birzoiŭ își apucă barbișonul, ridică umerul drept și începu sentențios:

— Apoĭ nu știĭ că fie-care elev trebue să se prezinte directoruluĭ, la începutul anuluĭ. Acesta este cuvincios. *Maĭ ales d-ta.* Ești elev vechiŭ!

Buna-cuviință! Maĭ ales eŭ! Elev vechiŭ. Nu pricep. Pentru ca să nu par prea prost, mĕ prefac a înțelege.

— A... ha, la direcție... am uitat...

Don Birzoiŭ se îndepărtează bucuros că m'a făcut sĕ pricep.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mĕ îndrept spre cancelarie. Imĭ bate inima întrênd. Musteață-Roșie stă la biuroul din fund și sĕ uită la mine, întrebîndu-mĕ din ochĭ ce caut..

Ce să 'ĭ spun? Cum să încep. Mă tem sĕ înaintez. Mĕ tem sĕ daŭ înapoĭ... Directorul mĕ privește lung, apoĭ mĕ întrebă *ce poftesc?*

— Ce poftesc?

— Da...

— Nemic.

— Apoĭ atunci de ce intri aicĭ și staĭ holbat la mine?

— De ce? Apoĭ de... Don Birzoiŭ... am venit... ca să... vă vĕd...

— Mulțumesc, zise zîmbind Musteață-Roșie.

— Ca să mĕ presint...

— Ce prezintare, *domnule* Milian. Pe semne nu ți-e bine. Du-te la infiermărie... Haĭ! haĭ! și directorul mĕ luă binișor de mână și mĕ dădu pe mîna Cloanței, *madama* de la infirmărie.

— Punc'ĭ niște comprese la cap, zise directorul plecând.

Acum altă belea. Sănătos în îngrijirea *Cloanței!* Era de ajuns să'ĭ vezĭ *cloții* și *nărtocul* ca să eaĭ lumea în cap.

Imĭ dădu-sĕ niște doctorii de vărsat și tot îmĭ striga:

— *Scuipke, scuipke,* domnule.

Acum mi era rĕŭ de-a binele, mĕ durea stomahul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Scap de sub ochiĭ *Cloanțeĭ*, mĕ reped pe scară ca un nebun, sărind câte zece trepte... Îarăși nas în nas cu Musteața-Roșie.

— Acum ți-e bine, domnule Milian...

— Maĭ bine!..

Aveam de gând să protestez contra părereĭ că eram bolnav.

Mĕ temeam însă ca să nu mĕ trimită iarăși pe mâna Cloanțeĭ. Când doĭ zic că eștĭ nebun, orĭ cât aĭ striga tot nebun rămâĭ.

Acuma însă sunt băiat mare. In secția a II-a de liceŭ! Invățam grecește, latinește. Eram în sfîrșit aproape *Superior*.

La nemțește vre-o lună și maĭ bine nu am avut profesor. Ni sĕ tot spunea că vine, vine și tot nu sosea. A sosit. Un neamț nalt de nu sĕ maĭ sfîrșea, subțire, cu niște picioare așa de lungĭ, că puteam trece printre ele ca altă dată corăbiile pe sub colosul de la Rodos. Părul îĭ era adus pe tîmple și 'l chema încă și Agrisch. Nu știea romanește, noĭ nu știam nemțește. Clasul luĭ era maĭ rĕŭ de cât în iad. Banca din fund lătra, a doua miorlăiea, a treia fluera, a patra scotea toate sunetele. In fiecare săptămînă ni sĕ dădea câte o temă. De la începutul clasuluĭ începeam precupețitul. El ne dădea zece rînduri, noĭ nu voiam de cât cinci. Lătrat, miorlăit, scandal. El maĭ lasă, noĭ maĭ lăsăm.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Când suna clopoțelul ovațiunea ajungea la culme, tremura institutul de zberetele noastre.

La examen eram sĕ'ĭ facem rușinea. Vĕzênd că nu știm nemica, el ne dădusĕ la fie-care câte un paragraf de învĕțat. Tocmaĭ pe mine însĕ mĕ întreabă altă ceva. Sunt indignat. Noroc însĕ că știam puțintel de prin clasele primare. Socot că mă prigonește și de față cu toată lumea, cu boeriĭ serioșĭ, cu cocoanele îngrijite, cu delegați, cu director, ĭĭ spun:

— Nu'ĭ paragraful meŭ acesta, caută la capitol 35, Partea a doua: *Dic Fraŭ des Schusters ist unsere Base.* Boeariĭ holbează ochiĭ, cocoanele pun nasul în pămînt, directorul se face că nu aude, băeții sĕ ghiontesc rîzînd.

— Tradu unde-ți spun, zise roș neamțul.

Traduc și știŭ bine. Cinstea neamțuluĭ și a scoaleĭ e salvată. Colegiĭ m'aŭ dus în triumf în clas.

Băeții încep însă a avea veleități artistice. Voeaŭ să dea reprezentațiunĭ teatrale. Pe mine căzusĕ greul cumpărăturilor. Trebueaŭ decoruri, costume. Mijlocul de-a introduce pînza trebuincioasă era aceasta: mĕ înfășuram peste toată burta cu marfă de părĕam că sunt îngreunat. În acest chip scăpam de supravegherea portaruluĭ. Când intram în clas scoteaŭ de pe mine câte treĭ-zecĭ, patru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

zecĭ de coți de pânză. In toate recreațiele *repetiție*, apoĭ *repetiția generală* și *Jianul* avu cel d'întaiŭ onorurile sceneĭ, jucat cu decoruri vopsite de noĭ, cu o cortină, care nu era de cât o perdea. Reprezentația s'a făcut fără știrea directoruluĭ. *Biletile* s'aŭ împărțit numaĭ *persoanelor sigure*. După *Jianul* veni *Nunta Țărănească*. De obiceiŭ teatrul se făcea Sâmbătă seara. Nu plecasem acasă, căcĭ și eŭ aveam un rol — rolul luĭ Frunză.

Sunase de masă. In „sala de reprezentație" rămĕsesem singur, repetind rolul între culise. Mĕ vopsisem frumos și purtam niște mustățĭ lungĭ de lână cenușie, lipite cu cocă. Mĕ înțepeneam în așteptarea sosireĭ elevilor...

Ușa se deschide. Mĕ uit pe o gaură. E Mustață-Roșie. Sĕ uită minunat la cortină, la băncile puse la rînd ca pentru spectacol, la pereții găuriți. Mĕ tupilesc în fundul cel maĭ întunecos. Mĕ încurc însă de un scaun, daŭ o pușcă de lemn jos. Hodoronc! Tronc! Plosc! Mustață-Roșie deschide cortina și intră pe scenă. Sunt față în față cu dânsul. Tremur. Dar el nu mĕ cunoaște dintâiŭ, sub vopseaua și mustățile mele. Mĕ ea lângă lampă și sĕ uită bine la mine.

— A ha! domnul Milian. Sunteți actor d-voastră. Ia'n poftim cărați-vă acasă.

Voiŭ să mĕ rog să mĕ lase, căcĭ nu făceam nicĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

un rĕŭ, nu stricam nemica, nu pierdeam timpul căcĭ totul se făcea în recreație...

— Nu-se-poate! Nu-se-poate. Du-te acasă. D-ta nu aĭ voie să staĭ în internat după sfîrșitul cursuluĭ....

Zmulg mustățile, îmĭ iaŭ paltonul și mĕ fac că plec.

Am rĕmas însă, ca să spun băeților întâmplarea. Nu vor să *amîne* reprezentația. Lumînările sĕ aprind, sĕ întroduce lumea în sală, sĕ închide ușa și sĕ ridică cortina.

Suut în scenă. Spun rolul. Cine-va bate la ușă. Lumînările sĕ sting. Sĕ aude din noŭ bătae. Apoĭ un glas:

— Deschideți domnilor!...

Actoriĭ dispar după cortină, publicul e plin de spaimă. În sfîrșit ușa sĕ deschide. Mustață-Roșie intră dinpreună cu don Birzoiŭ. Toțĭ sĕ arunc spre ușă, profitînd de întuneric. Deschid fereastra, sar în grădină și de acolo, cum eram deghizat, peste garduri acasă.

Printre ruinele teatruluĭ s'aŭ găsit și s'aŭ confiscat:

O jiletcă de catifea, o pereche de călțuni de vînat și o căciulă ruptă de astrahan. Nimenĭ nu reclamasĕ dreptul de proprietate asupra lor... Eraŭ ale mele.

Cu băeții trăesc bine. Le fac o multime de ser-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

viciuri, le vînd dicționarele, așa că trebue să-mi fie recunoscători. Când se plănuește vre-o revoluție, ei singuri mă trimet acasă. Mă fac galben, eau aerul de mort și mă presint în cancelarie cerîndu-mi voie acasă. Când Milian e bolnav, se știea că trebue să se întâmple ceva. Sufer însă de această bunătate a colegilor. E o injosire pentru mine. Și totuși trebue să o primesc, căci alt-fel știam ce mă așteaptă.—Nu uitasem cuvintele lui Musteață Roșie:

— Te ert, dar dacă veĭ mai facĭ altă dată, s'a sfirșit..

Aveam însă doi dușmani.

Unul Meodor, într'o ceartă, ca ce de pe urmă sfidare, îmi strigasă „Tacĭ calicule!“ De atunci o ură neîmpăcată ne despărțea.

Celalt era Lapoviță. Cu dînsul am avut mai multe bătăi. Duel însă în toată forma. După „insultă“, întregul clas, pleca în *galerie* și acolo, făcând cerc în jurul nostru, lupta începea. Ne luam la luptă *drcaptă*, fără drept de-a pune *piedică*. Ne strîngeam, ne bușeam, ne dădeam pumni, singerindu-ne, învinățindu-ne ochii, sărind în sus ca doi cocoși.

— Îți mai trebue?

— Dar ție?

— Dar ție?

Și ast-fel ne despărțeam pentru a căuta în curînd alt prilej de *duel*. Acasă, spuneam mameĭ că m'am lovit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Duelul dintre colegi nu îndestulează în de ajuns rezboinicul avînt al băeților. Ei visează mai mult ceva: Un rezboiŭ între clase, o luptă obștească a scoalei. — Miga era cel mai plin de foc. De la dînsul veni chiar cauza *conflictului:* intrasă în secția a treia fără să fi bătut la ușă și *superiorii* îl dăduseră afară cu ghionturi, cu picioare, dîndu'i cu *huidco.* Acesta să consideră ca o insultă adusă claseĭ întregi. A doua-zi toți ceĭ din clasa a treia fură dați afară cu același alaiŭ.

Resboiul era declarat. Ostilitățile începură, când ne veni propuneri de pace: clasa a doua, întreagă să vie în clasa a treia și acolo Nalba și cu Miga, ceĭ doi campioni ai claselor, să se împace *coram populo,* în fața oștirilor beligerante.

Intrăm în secția a treia. Miga cavalerește înaintează spre Nalbă, intinzându'i mîna. Acesta însă drept respuns îl ea în palme, îl trîntește la pămînt. Toate acestea făcute cât ai clipi din ochi. Protestăm contra acesteĭ curse, dar ne retragem lăsând pe Miga în mânele dușmanilor. Când i-aŭ dat drumul avea părul vulvoiŭ. Am strigat, am protestat, am făcut gură. Miga însă a rămas bătut. Pentru a nu jigni amoriul nostru propriu, botezasem această întîmplare: *Retragerea celor două-deci.*

Pe la sfîrșitul anuluĭ mĕ împăcasem cu Lapoviță. Ba eram chiar prieteni buni. Voea să merg cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dînsul la țară în vacanție. Cu ce culorĭ vĭĭ nu-mĭ zugrăvea el petrecerele ce le vom face în brațele fireĭ și ale dragosteĭ. Maĭ ales dragostea mĕ adimenea. Inchipuirea mea era însetată sĕ guste tot farmecul ce auzisem că există în plăcerile amoruluĭ. Imĭ venea chiar pofta să fac versurĭ la fete. La slujnicele din casă mĕ uitam cu ochiĭ lacomĭ privindu-le peptul lor bogat, formele lor atițătoare. Când eram lângă o femee părea că toțĭ fiorĭĭ imĭ treceaŭ prin trup. Nu era frumusețĕ, pentru mine. Dinaintea *femeeseuluĭ* sĕ trezeaŭ simțurile mele. O cocoană de multe orĭ mĕ lua la circ. Lingă dînsa. aproape de corpul eĭ cald, de multe orĭ ideĭ comedioase îmĭ veneaŭ prin minte. Și cocoana avea peste patru-zecĭ de anĭ. Mĭ sĕ pare însă că nicĭ ea nu avea gândurĭ bune. Când 'mĭ aduc aminte roșesc de toate aceste!

Lapoviță 'mĭ zugrăvea moșia tatu-sĕŭ ca raiul luĭ Mohamed, cu hurĭĭ cu tot. Cum dar nu era se doresc țara unde eram să am libertate, liniște, caĭ de călărit, iazurĭ de scăldat, păduri pentru vânătoare, bărcĭ pentru preumblat pe apă, femeĭ de sĕrutat?..

Greul însă era mama. Nu voiea în ruptul capuluĭ, să-'și lese puiul do sub aripă. Un zodier ĭĭ spusese că trebue sa mĕ feresc de *apă* și de *cal*. Tocmaĭ caĭ și apa știea că eram să am pe acolo. De aicĭ toată pricina hotăririeĭ d-sale de-a nu lăsa pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Dinu, de lângă d-eĭ. Dar nicĭ eŭ nu o slăbeam cu rugămintele:

— Mamae, așa că o să mĕ laș̆i la țară?...

Așa azĭ, așa mâine, așa seara, așa dimineața, până când într'o zi, după o nouă rugăminte a luĭ Lapoviță, hotărîrea mameĭ fu strămutată; mĕ lasă sĕ plec la țară dar sub condițiunea că nu voiu călări și nu mĕ voiŭ scălda, și dacă nu voiŭ rămânea *corigent*.

După esamen pornirăm. De bună credință eram că trecusem bine. Mama mi-a pus în giamantan albiturile trebuincioase, mi-a făcut o pereche de haine nouă, mi-a prefăcut niște pantaloni vechĭ aĭ tateĭ și așa înzestrat și impopoțonat, după maĭ multe discursurĭ cum să mĕ port „în casă streină", să nu mĕ scald, să nu mĕ sui pe cal, să fiŭ cuminte, mi-a dat drumul...

La țară nu fusesem de de mult, de când trăia tata.

Pare-că eram altul când la *Hotelul Vanghelie*, văzui că mĕ așteaptă brișca cu treĭ caĭ, a luĭ Lapoviță...

Stradă găunoasă a Palatuluĭ, Lipovinimea, Nicolina, Bahluiul, toate trecură ca o clipeală. Dinnainte-ne sĕ deschide șesul verde al Frumoaseĭ încununat cu dealul Cetățueĭ din vîrful căruia sĕ vede ruinele cetățeĭ privind în jos cruceă de pe mormântul lui Ferenț. Maĭ încolo dealul Repedeĭ verde și apoĭ — unindu-se cu cerul albastru ca și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dânsul — Bordea cu pletile'i lungi de copaci bătrâni. Costișele par niște lăghicere tărcate felurit, de la verde, la galben, de la albastrul păsunelor unde cicoarea domnește, la negrul arăturilor proaspete. Fîntânele cu cumpenele lor înalte, țerancele mergînd la tîrg cu papucii în mână și coșul pe spinare, satele păcătoase, copiii carî ne priveaŭ cu mirare, crisma cu chipul jidanul încadrat în fereastră, carele dinaintea ușeî — toate adânc mĕ mișc...

La Șanta adăpăm caiĭ.—Cetisem povestea Șanteĭ.

O casă ca toate casele. O cârciumă în mijlocul câmpuluĭ. In minte îmĭ vin Codreanu, Șanta, fratele eĭ. Pare-că vĕd urmele gloanțelor pe părețiĭ caseĭ. Închipuiĭ toate aceste. Lîngă fântână o baltă verde. Pe de asupra eĭ, o mulțime de fluturĭ care de care maĭ frumoșĭ—un adeverat roiŭ de fluturĭ. Trebue să fie sufletul poterașilor morțĭ, a acelora uciși de haiducĭ. In mijloc o pereche nu făcuseră de cât un singur trup. Codreanul și Șanta îmĭ ziceam eŭ, pe când biciul vizitiuluĭ pocnise și pe soseaua lucie aluneca uruind trăsura.

Suntem la țară.

Hurielе luĭ Lapoviță pieriseră. Din strengarul bun de gură la școală, el sĕ prefăcuse într'un băeat fricos, tot așa de prost în ale femeilor ca și mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mĕ păcălisĕ imfamul. Tot haremul de care îmĭ vorbise, era alcătuit din o babă, o țigăncușă urîtă, fata bucătarului și o fată din casă. Eată tot ce aveam înaintea mea. Ca niște oameni practicĭ lasarăm dragostea la o parte căcĭ ne vedeam cu totul nedestoinicĭ. Romanele nu-mĭ folosiseră nemic. La o declarațiune de amor, în care *îngerii* se amestecaŭ cu *dama sufletului meŭ*, țigăncușa fugi la bucătărie să spună că „coconașul cel noŭ“ a înebunit! Fata din casă atacată, ne amenință că ne va spune cocoaneĭ dacă nu'ĭ vom *da pace*. De sigur alta era limba amoruluĭ. Începuĭ să nu maĭ am încredere în romane...

In locul dragosteĭ câmpiĭ aĭ noștriĭ eraŭ. De la Unceștĭ, la Chihoiea, de Chihoiea, la Băcu. Veșnic călare, veșnic în apă. Uitasem și pe zodier și profeția luĭ și vorbele mameĭ. — La trier alăturĭ cu muncitoriĭ pe claiele de paie, la prins pește în baltă cu pescariĭ.

Apoĭ am început a colinda pe la neamurile luĭ Lapoviță.—Aicĭ nuoĭ petrecerĭ ne așteptaŭ. Casele uneorĭ eraŭ pline de musafirĭ și ce dulce era somnul jos la pămînt pe saltele de paie saŭ numaĭ pe păturĭ, pe când de jur în prejurul odăeĭ, pe divanurĭ dormeaŭ *boiariĭ*. Stănele ades ne primaŭ, neavênd unde dormi. Printre cașurĭ, printre hîrzoabe, strecurătorĭ, printre hîrdae, buciume, pieĭ netăbăcite, printre ghebele ciobanilor colonizate și câinĭ neîmblînziți aĭ stânei, de câte orĭ nu ne-am culcat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Suntem feciorii lui Lapoviță și ușele toate să deschideaŭ...

Acolo câte tipuri nu am văzut? Parasiți ai boiarilor, lipitori de-ai țeranilor, pierde-vară care rătăcesc de la moșie la moșie, trăind de azi pe mîne, fără grijă și în veci veseli.

Apoi *duducele* de măritat, sindrofiele și balurile de la țară, la cântecul tarafului de lăutari țigani care merg de la bîlciŭ la bîlciŭ, și la a cărora nume un întreg district se închină.

O scrisoare însă mă ajunge prin locurile pe unde rătăceam. E de la mama. Singura care mi-a scris-o. Mă chiamă să mă întorc. Rămăsesem corigent la cinci obiecte! Scîrbit mi-am luat rămas bun de la țară și trecând din noŭ pe lîngă Șanta, pe lîngă Frumoasa, scoborînd dealul Bordei și al Repedei, nu mi se păreaŭ așa de frumoase precum mi se păruseră mai înainte.

Când m'a văzut mama era cât p'aci să mă bată:

— Auzi tu, măgarule, să-mi spui brașoave, ca'i trecut clasa, să 'ți bați joc de mine. Dar dacă rămâi repetent, așa'i că te dă afară. Lasă că te-oiŭ trimite și eŭ la Academie, cu băeții de țigan.

Apoi după ce mi-a cercetat starea de plîns a îmbrăcămințeĭ.

Haine sunt aceste? Eraŭ nuoă, nouațe și acum sunt numaĭ zdrențe. Așa îmĭ trebue mie dacă mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

eaŭ după capul nebunilor. Lasă că 'l voiŭ vedea eŭ pe Lapoviță al tĕu.

Am plecat fruntea și mi-am luat din noŭ cărțile!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IX

INTAIA IDILA

Intăia dragoste? Nu. E prea mult. Intăia trezire a simțurilor, întăia năzuință către necunoscutul dragosteĭ. Asta da. Căcĭ de și copil încă, închipuirea 'mĭ era înflăcărată de farmecul amorului din romane pe care'l sorbisem din nenumăratele cărțĭ care alcătuiaŭ biblioteca tateĭ.

Simțurile pervertite prin citire eraŭ încă și maĭ mult stricate de cătră colegiĭ carĭ îmĭ arătaŭ dragostea sub prizma uneĭ poeziĭ mincinoase, ca o plăcere pe lângă care visurile luĭ Maximilian din *Monte-Cristo*, când lua *haciș*, sunt banalități!

Firea mea stricată în mijlocul stricat în care trăiam, dorea femeia, cu toate îmbătările eĭ, voluptoasă, un monstru de iubire.

Deșteptate prea de timpuriŭ simțurile sĕ rezvră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

teaŭ în mine, cerênd libertate și îndestulare. Sub înrîurirea lor, de câte-orî în visurile mele nu înjgheb am o lume întreagă de corumpțiune, în care să mă tolănesc întocmaĭ ca un grăsun în tăul puturos al mlaștinilor.

O chema Lucretia. Nu avea nicĭ un punct de asemănare cu vestita femeie a luĭ Coriolan. Doamne ferește. Din potrivă încă.

Era fata chiriașuluĭ nostru și asupra eĭ, întocmaĭ ca și asupra'mĭ, suflase vîntul stricat al moravurilor școlare. Nu era urîtă, chipul puțin șters, părul zburlit și nebunatic, trăsăturile puțin ascuțite și în fundul unor orbite adâncĭ, înconjurate de un cerc vînet, niște ochĭ negri, viĭ, pătrunzătorĭ, a cărora căutătură nu o puteaĭ suferi.

Un ocean ne despărțea. Dênsa era de o sumeție și o obrăznicie, care contrasta în mod puternic cu stângăcia mea, vecină cu prostia, când mă aflam în fața uneĭ femeĭ; din spânzuratul de la școală, deveneam atuncea rușinosul cel maĭ caraghios care roșea, se încurca și nu putea rĕspunde nicĭ măcar la ce îl întrebaŭ cocoanele.

Aveam aproape aceiașĭ vrîstă.

Lucreția, firește, începu să viziteze pe surorile mele.

Pe cuvînt că's încă mic, de multe orĭ eram îngăduit în jocul fetelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mă deprinsesem chiar în această atmosferă de fuste. Chiar plângeam când eram dat afară.

La întâia vedere, sumeţiea Lucreţiei mă făcu să sufer. A început să se uite ţintă la mine. Ruşinat, plec ochii. Voesc însă să 'mi fac curaj, să'i ridic, simţ însă că doui ochi pătrunzători mă stăpânesc cu privirea. Îi ridic din nou şi din nou îi plec. Mă jur însă că aceasta va fi pentru cea de pe urmă dată. Până la sfîrşitul partidei de *Fante* ce jucam împreună, mi-am călcat jurămîntul mai bine de zece ori.

Când am sfîrşit *fantele*, ajunseserem departe... foarte departe. Sub tainica întunecime a nopţei de sub masă, norocul a întâlnit picioarele noastre. Crezînd că e o întîmplare mi-am tras piciorul. Apăsarea însa era atât de dulce, atât de caldă, atât de vorbitoare... Molcom, supus, fără să facă vre-o mişcare, piciorul meu a stat sub piciorul Lucreţiei până la sfîrşitul joculuĭ. Numaĭ obrazul mi-se înroşise de plăcere, de iubire. La fie-care apăsare un fior trecea prin trupul meu, fior dulce, cald, plin de plăceri necunoscute... Ca să nu'mi daŭ pe faţă emoţiunea nu aveam curagiul să caut în ochii ei, nici să ridic privirea asupra celor-l'alţi. Nu mă mişcam de frică ca această căldură care se ducea ca un fior în trupul meu, căldura piciorului Lucreţiei, să mi să ripească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ea părе-că nu știea nemic, pare-că nu se petrecea nemica între mine și dênsa, ceva care 'ți urcă sîngele la cap și inima o face să bată mai puternic. Ea rîdea, sărea pe scaun, cânta, vorbea.—Și eŭ, eŭ eram sub iadul plăcut al piciorului eĭ.

La plecare mâinele noastre s'aŭ strîns în chip deosebit. Părea că un curent electric din trupul eĭ a trecut în al meŭ, oprindu-se la inimă și făcând-o să bată cu putere. De astă dată ochiĭ noștriĭ sĕ întâlnira. Oh! cât de ciudat ardeaŭ în fundul orbitelor, ochiĭ sĕĭ negri—două bucătĭ de jăratic, în fundul unuĭ horn negru.

Noaptea am avut o neliniștită, plină de nălucirile dragosteĭ, plină de planurĭ îndrăznețe pentru ca să o am pe Lucreția a mea, a mea numaĭ; o noapte vițioasă și plină de orgiele închipuireĭ...

A doua zi când m'am sculat eram galben ca turta de ceară. Voind să plec la școală și sărutând mâna mameĭ, ca să'mĭ spună obișnuitul *lecțiĭ ştiute* și *fiĭ cuminte*, dânsa s'a speriat de gălbeneala mea....

La aritmetică Lenoveanu 'mi-a tras două picioare!

A doua Duminică ne-am vĕdut iarăși.

Printre jocurile fetelor mi-a putut strecura în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mâna un bileţel. Dispar din mijlocul fetelor şi mĕ duc să cetesc scrisoarea de amor. Era scrisă în franţuzeşte:

Je vous aime. M'aimez vous?

Atâta tot, două cuvinte. Ele însă spun atâta..... La această declaraţiune categorică ce să răspund? Cer timp pentru gândire. Aşa cetisem în romanuri că fac cavalerii îmbrăcaţi în zale şi fetele îmbrăcate în catifea şi care purtaŭ culoarea cavalerului lor.

Mĕ gândesc, mă sfătuesc cu amintirele, cu romanele, cu poesiele. Eaŭ condeiŭ, hârtie, cerneală şi dicţionarul ce să'i răspund tot franţuzeşte. Pun condeiul pe hârtie, dar toate ideile pieriseră, toate declaraţiunele învĕţate pe din afară dispăruseră din mintea mea, care rămăsese goală, goală de părea că aud cum fluieră vîntul prin ea. Ce e de făcut? Muncesc gândul, schimb peniţa, rup hîrtia pe care nici o idee nu voeşte să se întrupeze. Mĕ vĕd prost, idiot, dobitoc. In desnădăjduire de abea pot comite aceste rînduri:

Mademoiselle Lucrece!

Je vous respecte, mais je ne vous aime pas encore.

Dinu Milian

Am pus apoi scrisoarea în mâna Lucreţiei. Când a cetit-o sub masă, a făcut o strîmbătură din gură, mi-a aruncat o privire ocărîtoare şi întâl-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nind piciorul meŭ sub masă, îmĭ dădu o lovitură cu călcâiul eĭ ascuțit și potcovit.

Iubire cu de a sila!

Adică de! nu tocmaĭ cu de a sila, căcĭ și eŭ nu aveam în mine de cât dorul de a o iubi și de de a fi iubit. Rușinea și stângăciea mea însă eraŭ maĭ puternice de cât toate...

Norocul însă și de astă dată m'a ajutat.

Pe drumul oftigeĭ mama mergea repede. Ĭi trebuea aer, aer mult și curat, șesurĭ întinse, pentru aĭ maĭ da puțină viață, pentru a întârzia moartea pe care o vedea apropiindu-se cu groază. Cu mult înainte de începerea vacanțieĭ dînsa a trebuit să plece la țară. Pe de altă parte și părinții Lucreticĭ plecaseră la băĭ.

Rămăsesem singur preveghiat de fata din casă care avea vre-o patru spre-zece *verĭ*, toți unul și unul, voinicĭ de prin lumea chipeșă a jandarmilor călărĭ.

Lucreția rămăsese pe sama uneĭ bunice care și ea avea maĭ multe slăbiciunĭ tot de felul acelora ale Ilencĭ. Lucreția mĕ imita pe mine, bunica imita pe Ileana și amênduoĭ eram liberĭ toată ziua, putindu-ne iubi nesupărați de nimenĭ.

Aicĭ începe idila noastră.

Plecarea mamei o așteptam cu nerăbdare. Plănuisem cum voiŭ face ca să dreg cele făcute. In-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vĕțasem chiar o întreagă declarație de amor, întovărășită, firește, de căderea în ghenunchĭ, de vĕrsarea uneĭ lacrime de credință, de sărutarea picioruluĭ și jurămêntul veșniceĭ iubirĭ.

Bune și frumoase eraŭ toate. Curagiul însă mĕ temeam că are să-mĭ lipsească tocmaĭ la dică, mie care la școală nicĭ nu aveam umbră de sfială, mie care deznădăjduisem și pe tata și pe mama cu obrăzniciele mele

Dacă îmĭ lipsea curagiul, Lucreției însă nu'ĭ lipsea de loc. Și numaĭ acest lucru ne-a unit copilăria și gândurile noastre.

— Mĕ iubeștĭ ?...

Cu această vorbă intră Lucreția în odaia mea și sărind pe patul unde ceteam, mĕ sărută.

— Mĕ iubeștĭ Dinule ?

Rămên cu gura căscată. Caut declarație. Uitasem totul, totul. Drept rĕspuns, mĕ refugiez în odaia de alăturĭ, roșiŭ de rușine și desgustat de sfiala mea.

— Declarația ! Declarația ! Declarația !

Acest cuvînt răsună în capul meŭ golit.

Putifar însă mĕ urmărește. Ca un șarpe cald mânele'ĭ sĕ încolăcesc în jurul gâtuluĭ, trupul mi e lipit de al eĭ, buza 'ĭ sugindu-mĭ buza mea. Și așa atîrnată de mine, cu capul dat pe spate, cu sînul eĭ abea alcătuit în afară, cu ochiĭ pe ju-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mětate închiși, Lucreția, îmĭ șoptea plină de voluptate :

— Mĕ iubești ? Mĕ iubești ?...

Glasul eĭ era rugător, cald, plăcut, pětrunzătorul glas al femeeĭ care să lasă în voia bărbatuluĭ, glasul dragosteĭ care cere a fi mulțumită...

— Mĕ iubești ? Mĕ iubești repeta mereŭ dênsa fără a putea spune alt-ceva.

— Nu !...

— Ești un prost !...

Și la strigătul mătușeĭ care o chema, Lucreția eși furioasă, dându-mĭ o tiflă.

— Ești un prost !...

Și în adevĕr, prost, dobitoc, neghiob eram !..

— Apoĭ bine, Dinule, om ești tu ? Să 'ți zicĕ fata că te iubește și tu să zicĭ că nu. Dinule, ești un prost, prost de daĭ în gropĭ !

Așa cugetul mĕ mustra pe mine, după săvêrșirea emoțiuneĭ ce mĕ stăpânea.

Și atunci m'am hotărît.

Incepuse să fie noapte când, printr'un geam spart, schimbarăm întâia sărutare de amor. Și ea îmĭ dădu acest sărutat sărind pe o frînghie, din fuga mare...

Mĕ cioplisem, mĕ dădusem la brazdă. Cea ce însă, mĕ supăra era că nu-mĭ făcusem declarația și că dragostea ne începuse în așa prozaic chip. Nicăiurĭ nu cetisem un așa început de iubire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Firește, că mĕ socoteam amorizat. Lucreția nu știŭ ce gândea. Azĭ însă când îmĭ aduc aminte de această idilă bolnavă a copilarieĭ, mi să pare că aŭ fost și note adevărate în acest cântec, acum uitat. Note de dragoste nu, dar cel puțin note de prietenie, de simpatie, de iubire copilărească.

Dragostea ne începuse în Maiŭ. Asta mĕ încânta. Era singura asămănare cu dragostea romanurilor.

Ziua Lucreția era veselă, nebună. Noaptea devenea melancolică, tristă. Ne preumblam ceasurĭ întregĭ prin grădină. Imĭ povestea vieața și despre tatul sĕŭ mort de curând. Și în două cuvinte să poate spune istoria acesteĭ vieți:

Mama eĭ era măritată de a doua oară. Lucreția era din întâia căsătorie. Nu era prea bine văzută în gospodăriea cea nouă. Tatul eĭ se însurase cu mă-sa într'un chip foarte ciudat: Moștenise de la o rudă sub condițiunea ca să se însoare imediat. In două-zecĭ și patru de ceasurĭ mama și tatul Lucreției, fură însoțiți. Dinsul fusese un stricat, un rĕŭ care 'și mâncase sănătatea și tinerețele. Gospodăriea nu ținu mult. Amândoĭ se dispărțiră. Unul ca să moară în scurt timp, celalt ca să se căsătorească de a doua oară.

Lucreția era foarte patetică în povestirea morțeĭ tatu-sĕŭ, îngroparea luĭ fără nicĭ un prieten, cum l'a vĕzut mort la Spital, în camera morților. Imĭ spunea lucruriĭ carĭ nu am dreptul să le spun

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

aice, căci ar avea dreptul, chiar din noroiul în care este, să mĕ întrebe de ce daŭ în prada lumeĭ acea ce dănsa spusese numaĭ iubituluĭ eĭ, pentru ca să rămînă în fundul tainic al uneĭ dragoste uitate și al inimilor noastre prea de timpuriŭ îmbătrînite.

Și așa pregătem eŭ examenul...

Am căzut, rămănind corigent la o mulțime de obiecte și mama m'a și chemat la țară.

Inainte de plecare avuĭ prilejul să sărut pe Lucreția, să'ĭ recitez o față din roman asupra uităreĭ, să'ĭ spun versul luĭ Bolintineanu:

Cela ce se duce se uită îndată.
Zicătoarea'ĭ vechie dar adevĕrată.

Apoĭ am plecat.

După o săptămână uitasem pe Lucreția. Inima mea care nu fusesă atinsa, își luase din noŭ bătaiea eĭ regulată. Sub cerul liniștit al câmpieĭ chipul Lucreției puțin câte puțin a început să se șteargă din amintire.

Din toate mi-a rĕmas numaĭ aducerea'ĭ aminte rece, curată, îndepărtată...

Când m'am întors de la țară, Lucreția plecase la școală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O aduceaŭ foarte rar acasă. Apoĭ s'aŭ mutat din casele noastre. — Așa ni se sfârși dragostea. — O maĭ urmăriĭ cât-va timp, dar numaĭ la *distanță*. Invăța la un pension de pe lîngă conservatoriŭ. Mulți din colegiĭ meĭ aveaŭ *amoruri* în acea școală. In fie-care Duminică, gătiți, pomăduiți, împopoțonați, treceam pe strada pensionatuluĭ aruncând ochiri de dragoste pe deasupra zidului, destul de jos, din partea stradeĭ.

Fie-care se mândrea de *amorurile* seale. A avea *amoruri* e un lucru de căpetenie în școală. Acesta te înalță, te face să fiĭ respectat, invidiat chiar.

Fetele nu eraŭ tocmaĭ sperioase. Când treceam și ele se înălțaŭ, ne zîmbeaŭ, ne trimeteaŭ câte un sĕrutat din vîrîul degetelor. Guvernantele țipaŭ, ce e dreptul, de ochiĭ *Madameĭ*, dar marc primejdie nu era din această parte, căcĭ și ele eraŭ tovarășe cu fetele la iubire. Miga, *Bahaiul Iașuluĭ*, cum i-se zicea la școală, era iubitul celeĭ maĭ aspre din Cerberele școaleĭ.

Amorurile noastre însă se sfîrșiră într'o zi și încă în chip foarte caraghios:

E duminică.

Opt saŭ nouă înșĭ sunt ceĭ din sleahta oftătorilor. Trecem aruncînd priviri de foc. Un jidan trecea și el ducêndu-și coșul cu mere. Nicĭ una, nicĭ două, Băghicĭ apucă coșul și hop! merele peste zid.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Scandal!

Fetele sĕ reped la mere, guvernantele răcnesc în numele moraleĭ și al buneĭ-cuviințe. Eraŭ tot așa de puțin ascultate, cum ascultam și noĭ de pretențiunea negustoruluĭ de a'ĭ plăti marfa. Fetele se brâncesc unele pe altele și toate în ghenunchĭ strâng fructele rîzênd și cântând. In cadrul uneĭ ferestre din catul de sus, se vede chipul directoareĭ galben ca ceara, desnădăjduit. Nu i-se auzea glasul, i se vedea numaĭ gesturile.

In stradă zgomot, scandal, bătae. In lăuntru, rîs, strigăt, cântice. Lumea se adunasĕ din preună cu poliția pe care o atrăsese sbieretul Evreuluĭ. Din noŭ ceartă, scandal, bătae.

Dar lucrul începe să se îngroașă. Părăsim câmpul lupteĭ urmați de poliție, de jidan, de lume. Unul singur căzu în mâna gardiștilor. Era tocmaĭ băeatul prefectuluĭ. Jidanul a rĕmas păgubaș de mere și *internĭ* pedepsiți cu o duminică de oprire.

Eŭ am scăpat basma curată.

Scandalul acesta însă ne-a tăiat pofta de a maĭ face *curte*. Nu maĭ treceam pe acolo de frica jidanuluĭ ca să nu ne ceară plata și a sergentuluĭ căruia aproape îĭ scosesem ochiul.

Și așa sĕ sfîrși și dragostea cu Lucreția.

De atunci sunt mulți anĭ.

Lucreția a ajuns rĕŭ. M'a uitat pe mine pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

un ofițer, apoĭ pe ofițer pentru un serjent-major, scoborându-se din ce în ce maĭ jos, ajungênd femeea trupeĭ. Sunt femeĭ care merg după regimente întocmaĭ ca și câniĭ... Din rîndul acestora a ajuns Lucreția.

Și acum i-am perdut de urmă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

X

SFINTUL NICOLAE

— Dinule!

— Aud mamae!

— Dute de 'mĭ schimbă un galben. Dar ea sama să 'ți dea treĭ-zecĭ de parale *baș*.

Mama și-a deschis scrinul, deschise o cutie unde ținea banii și-mĭ dădu galbănul.

M'am îmbrăcat și trecând prin coridor, văzuĭ chipul luĭ Smil, croitoriul mameĭ. Mi-a trecut prin cap ideia că Smil poate că a venit să ceară banii ce 'ĭ se datorea pe rochia Eleneĭ. Gîndul apoĭ pieri în preocupațiunele stradeĭ. Uitasem și de Smil și de rochie și de casă.

Schimb galbenul, cu treĭ-zecĭ de parale *baș* și întorcându-mĕ acasă, mĕ abat pe la Eduard... Nu aveam nemic de făcut acasă, învățasem lecțiile.

Era zioa de Sfîntul Nicolae.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Sunt nouă ceasuri.

Eduard și cu mine suntem absorbiți în jucarea unei concine fără sfîrșit. Câștigasem de mai multe ori și amêndoi eram de o veselie rară.

'— A venit o slugă de la ma-ta, te caută, îmi spune slujnica.

Mĕ îmbrac, sĕrut mâna mameĭ luĭ Eduard, îmĭ eaŭ ziua bună de la toți și plec în spre casă.

In scară, bucătăreasa mĕ așteaptă:

— Vin-o iute, că moare cucoana! Te caută de treĭ ceasurĭ, a scuipat un lighean plin de sânge... Trebue să fi murit acum, bieata cuconiță!...

— Lighean plin de sînge, moare cuconița, resună în capul meŭ și pare-că nu aŭ nicĭ un înțeles!...

Alerg, mĕ înăduș, găfuĭ ca o locomotivă.

Eată-mĕ 's. Dar mi-e frică de a păși acest prag dincoace de care mĕ temeam să nu mĕ opresc din 'naintea unuĭ cadavru. Aveam frica și simțimêntul ce'l aŭ ucigașiĭ când sunt puși față în față cu leșul victimelor lor. Apoĭ în capul meŭ simț ceva ca plumbul! Nu pot cugeta, nu 'mĭ pot da seamă de ce făcusem, întru ce eram vinovat, de ce mĕ tem sĕ calc acest prag. Dar tot ce strĕbate întunericul mințeĭ, e numaĭ strigarea:

— Am ucis pe mama! Am ucis pe mama!...

Toate aceste însă ținură timpul uneĭ clipele...

Intru.

— Vezĭ ce-aĭ făcut!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și Elena, cu aerul mustrător, îmĭ arată cu degetul odaia din fund. In umbra unghieruluĭ din dreapta se vedea o pată albă, amestecată cu negrul întunericuluĭ. Era patul mameĭ. De acolo aud eșind un glas slab, care întreabă:

— L'aŭ adus?

— L'a găsit la Eduard jucând cărțile, îĭ respundea un alt glas.....

— Să vie încoace, să vază ce a făcut!

Sunt împins mașinalicește spre odaia din fund. Mĕ oprĭi însă cu capul plecat pe pragul ușeĭ. De aicĭ puteam să deosebesc toate amănunțimele tabloluĭ.

Mama cu obrajiĭ înfierbântați stă întinsă pe canapeaua pe care avea obiceiŭ să doarmă. Lângă dênsa, pe un scaun, stătea lighianul plin de sânge, și de flegmă, jos pe scânduri maĭ multe batiste înroșite de sînge proaspăt.

Mamă voește să'mĭ vorbească. O tusă puternică ce răsuna a deșert în pieptul eĭ, o tusă de câteva minute, o aruncă din noŭ pe perna de pe care abea sĕ ardicase....

— Vezĭ ce aĭ făcut, ți-aĭ ajuns scopul! Și mama îșĭ retrasĕ de la gură batistă, arătându'mĭ sângele ce-i-o înroșise.

— Vezĭ ce-aĭ făcut!... M'aĭ ucis Dinule!....

Apoĭ din noŭ tusa care o sguduia puternic, tusa grozavă care par-că simțeam cum îĭ rumpe bucată cu bacată plămânii pentru a'ĭ scuipă în lighean...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Stau înlemnit, împrostit, neștiind ce să spun, ce să gândesc, ce să fac.

Apoi o mare ușurință 'mi veni. Picioarele-mi se desțăpiniră, ochii mi se udară de lacrimi și într'un hohot nebun mă arunc în ghenunchi la picioarele patului...

Și în plânsul meu aud tusa horcăind în pieptul mamei, plămânii cum îi se rump, sîngele cum cade cu vuet în leghean....

— Eartă-mă, *mamae*! Eartă-mă!...

Atâta pot să spun pentru desvinovățirea mea, atâta mă tae capul știind că e de ajuns pentru ai căpata ertarea.

Și groaznic, neîncetat, la fie-care minut resună horcăitul, aud suflarea'i înăduşindu-se, sîngele care sinistru cade pe arama ligheanului.

Mi-e teamă să ardic ochii de frică ca să nu văd sîngele roşindu'i batista.

Și prin întunericul minței nu trece de cât ca un fulger gândirea:

— Am ucis pe mama! Am ucis pe mama!

Incetul cu încetul, tusa se făcu mai rară, horcăitul mai puțin sfâșietor, până se pierdu într'o resuflare grea, dar puternică, șuerătoare, regulată...

Ridicăi cu teamă capul. Mama dormea.

Incet m'am ridicat și în vîrful picioarelor am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

eșit din odae. Alături surorile sĕ uită la mine cu o privire care'mĭ zice „Vezĭ ce aĭ făcut? Aĭ ucis pe mama. Ne-aĭ lăsat orfane pe uliță!“

Mĕ tem să le întreb ceva și trec în odaica în care 'mĭ era patul.

Mĕ trântiĭ în așternut, îmĭ vîrâĭ capul în perne și așa în întuneric, în auzul resuflulŭĭ șuerător al mameĭ, în șoptirele surorilor, care păreaŭ că mĕ învinovățesc, că daŭ asupra mea toată rĕspunderea vre-unei nenorociri, am putut în sfîrșit să cuget, să privesc în față, cu ochiĭ minteĭ, cele ce sĕ întâmplaseră.

O gândire stăpânește pe toate cele alte, o impresiune maĭ mult de cât o cugetare, o sensațiune roșie: e sîngele care'l vĕd pretutindenĭ, sîngele care'mĭ spune că mama'ĭ pierdută. Ea nu ne spusese niciodată că'ĭ oftigoasă. O știam bolnavă. Tot deauna o cunoscusem ast-fel. Mama chiar sĕ ferea a ne descoperi acest lucru. Și acum mi sĕ răspundea la atâte acte pe care nu le înțelegeam din partea mameĭ. Nu ne lăsa să bem în acelaș pahar cu dânsa, să mâncăm cu aceiași lingură, să luăm dulceți odată cu dênsa. Toate aceste acum mi le esplicam.....

Și acest sînge pe care'l vedeam pentru întâia oară, pare-că punea între mine și dânsa ceva gol, rece, uriaș. Moartea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O cred pe mama pierdută și aceasta din causa mea!

Eată ce sĕ întîmplase.

Mama mĕ trimesese ca să schimb galbenul, căcĭ Șmil își aștepta plata. Vĕzînd că nu mai vin, toate gîndurile începură să 'ĭ treacă prin cap. Așteaptă, așteptă, până când ca un fel de furie o cuprinse.

Aproape dezbrăcată, în mijlocul erneĭ, plecă nebună pe stradă.

— Unde'ĭ Dinu? Unde'ĭ Dinu?..

Întrebă pe sergentul din stradă, apoĭ pe fie-care sergent, cutrieră stradele, intră prin cafenele, merse la poliție, la comisie, la Circ unde crezuse am putut să mĕ duc avind banĭ cu mine.

— Na'ți vĕzut un băeat înalt, cu paltonul cenușiu, cu cușmă în cap?

Și fie-care'ĭ respundea că a vĕdut zece băeți cu paltonul cenușiŭ și cu cușmă în cap.

— Nu l'a călcat vre o trăsură? și fie-care trecător era întrebat, încunoștințat despre signalamentele mele, despre paltonul și căciula mea...

Și ast-fel de la Palat, la Copoŭ, de la Păcurarĭ, în Sărărie, ca o nebună, cu capul gol, fără mantilă, a străbătut Iașul, întrebînd, plîngînd, văicărindu-se:

— Unde e Dinu? Unde e Dinu?

Și la fie-cere pas tusa o oprea pe loc, batista 'ĭ se inroșea saŭ făcea pe zăpada albă o gaură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

roșie care ar fi putut sluji ca să 'i refacă cine-va drumul ce'l avuse: o urmă de singe....

Apoĭ nu maĭ putu. Răceala, mișcarea, desperarea, toate o striviseră. Căzu. O aduseră fără cunoștință acasă, roșie de singe, rece, cu o rumeneală bolnavă de obrajiĭ eĭ de pergament, în țipetele de spaimă surorilor, în bocetele slugilor.

Și în acest timp, la douĭ pași de această dramă, eŭ stăteam liniștit, jucând cărțile, rîzînd, glumind...

Tresar.

E noapte, intuneric. Numaĭ mucul ostenit al candeleĭ de la iconostas maĭ lucește roșiatic în umbră. Adormisem. Dar pare-că aud o șoptă din odaia mameĭ. Plec urechia. E în adevĕr glasul mameĭ, dar rostit, prin somn, repede, întretăiat, înjumătățit... Și numele luĭ Dinu e amestecat acolo...

— Dinule... o mamă.... Omorĭ..... să moară..., tu..... atunci !..

In minte reconstituesc vorbele mameĭ. E mustrarea eĭ obișnuită, că am să o omor, că numaĭ o mamă am, care nu are nicĭ ea mult de trăit și că după ce va muri, voiŭ vedea ce mamă am pierdut.

Apoĭ tusa izbucni din noŭ, horcăitoare, grozavă. Ne repezim în odaiea mameĭ. Sîngele ear venise, strîngîndu-se în somn, pentru a fi aruncat de o-dată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ca un talaz, inundînd cu roseața lui tot așternutul...

— Nu e nemic, nu e nemic zimbește mama la spaima care ne cuprinde.

Acesta o ușurase.

A doua zi mama mă cheamă cerîndu-mi banii. Pare-că'i era rușine să mai pomenească de scena petrecută cu o sară înainte, în care 'și dovedise slăbiciunea, care ne-o arătasĕ nouă alt-fel de cum voiea dînsa să se arate sub masca ei de seriozitate și de respect.

— Unde's banii Dinule?

— Banii? O ha! Eată'i.

Scotocesc prin buzunare, numĕr din nou, fac socoteală, dar un frac nu'mi esă....

— Ce'i?

— Nu-mi esă un franc...

— L'ai cheltuit desigur. Spune drept ce ai făcut cu dînsul. Mai bine mi'l cereai și ți'l dădeam dar să eai cum face o slugă...

Și apoi:

— Dinule, tu ai să mĕ omori!..

Mĕ tem de scena de aseară, mĕ tem ca sîngele din nou să nu o năbușească. Voesc mai bine să fac o mișelie, să spun că am făcut un lucru ce nu'l săvîrșisem. Plec ochii, mĕ înroșesc.

— Da, mamă, l'am cheltuit. Am mâncat prăjituri la *Georges*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— De un franc prăjituri! Pe semne tu te crezi că eşti milionar, auzi d-ta prăjituri de un franc! Şi apoi nici nu te-ai îndurat să aduci măcar una acasă surorilor!..

Plec din noŭ ochii, tac...

— Nu, n'am adus prăjituri sororilor!..

— Dinule, tu ai să mĕ omori...

Istoriea cu francul nu s'a sfîrşit aşa de uşor...

Sunt trei zile de la întîmplarea celor descrise. La noi e naşa Leghi care venise să vadă pe mama. Sunt în odaiea a treia, dar aud vorba din *salon*.

— Şi-a trebuit, povestea mamă, să alerg prin oraş bolnavă, scuipând sânge... Îi dădusem să schimbe un galben.

— Şi n'a cheltuit banii?

— Nu, dar i-a lipsit un franc.

— Un franc? Desigur l'o fi jucat în cărţi...

Şi apoi glasul se scobori din ce în ce. Nu sĕ auzea de cât câte o vorbă, o frază...

Inţălegeam că cocoana Profiriţă se temea să nu fi dat francul în altă parte şi că sfătuiea pe mama ca să ea sama dacă nu's bolnav.

— Ştii, cocoană Marie, s'a stricat aşa de tare lumea....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Dar mama în această privință protesta.

— Nu, nu sĕ poate. Despre acestă daŭ garanție. E ca o fată mare !...

— Bine, bine, urma cocoană Profiriță, plină de scepticizmu. Paza bună, păzește primejdia rea...

Mult nu a trebuit ca să-mi zică că băusem francul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XI

CATINCA

Venise de la țară. Nu era urîtă. Și apoĭ chiar să nu fi fost frumoasă, Dinu pe vremea acea când avea patru-spre-zece anĭ, nu se oprea la asemenea nemicurĭ.

Era femee. Acesta era de ajuns.

Vorba mergea—și popa Alesandru care ne'o adusese, adeverea că era fată cinstită și cu minte. De acea mama pentru ca să o păzeasca de ispite rele (pe semne că sunt și ispite bune) o culca sus. Și pentru a o scăpa pe dânsa de asemenea lucrurĭ, mĕ băgă pe mine în ispită. În bucătărie, locul era prea puțin sigur pentru cinstea Catincăi. Sus, în aceiași odaie cu mine, alăturĭ de mama și de surorĭ, ea trebuia să fie la orĭ ce adăpost.

Eram mic și mama credea că la această vărstă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

oamenii sunt sfinți. Sfint eram eŭ, în fapt numaĭ, în minte însă, cu închipuirea, eram desfrânatul desfrânaților. Trupul curat, moralul stricat. Și desigur mama, care se mulțumea cu esteriorul, la trup gândea când spunea coconeĭ Profiriței că sunt ca o fată mare. Ca o fată mare desigur, dar ca una care are viținuri ascunse, căreia ochiĭ îĭ merg în fundul capuluĭ, în fundul unor orbite în doliŭ.

De mult simțeam în trup, săgețele poftelor fără de vreme.

Acum mama le maĭ ațina, culcând pe Catinca sus, în aceiași odaie cu Dinu. Turna unt-de-lemn peste jaratec. V'am spus însă că mĕ credea sfânt, fată mare încă!

— Dinule, știĭ lecțiele?

— Știŭ!

— Mergi de te culcă.

Sărutam mâna mameĭ și alergam să mă arunc în mijlocul întunericului în lumea închipuirilor și a viselor unor dezmerdăriĭ închipuite. Ispita luĭ Sf. Antoniŭ mĕ urmărea până târziŭ, până când Catinca venea să se culce. Sĕ închina. Apoĭ stingea lumînarea și se culca. Mă făceam că dorm horăind.

Nu vedeam nemic în întuneric, auzeam însă foșnetul fustelor care cădeaŭ și frecarea armonică a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cămașeĭ de pelea eĭ. Nu îndrăzneam să'ĭ spun ceva saŭ măcar să'ĭ daŭ a înțelege că sunt deștept, că ochiĭ meĭ lacomĭ o caut în întuneric, sorbind'o cu lăcomie. Mi-e era rușine. Poate că mă credea prost saŭ prea copil pentru dânsa. Era fată de opt-spre-zece, nouă-spre-zece anĭ și eŭ o stârpitură de treĭ-spre-zece, patru-spre-zece.

Toată noaptea plănuiam. Cum să încep cum să'ĭ daŭ pe departe a înțelege că o *iubesc*, cum să'ĭ fac o declarație de amor Și tot-d'a-una îmĭ dădeam făgăduință că a doua zi voiŭ trece Rubiconul dragosteĭ. *Alea jacta est*. Tot-d'a-una însă hotărârea era amânată pe a doua-zi. Vedeam cu întristare că nu sunt nicĭ Cesar și nicĭ măcar Ioniță rândașul, care proceda maĭ cu îndrăsneală în trecerea Rubiconuluĭ. Eram mișel, îmĭ cunoșteam mișelia, mĕ osîndeam singur dar tot nu pășeam pe drumul faptelor.

Amorul Lucreției nu'mĭ folosisĕ de loc!

Sora-mea cea mică era la scoală. Cea maĭ mare se dusese cu mama la sîndrofie la nașul Leghi. Rĕmăsesem singur. Când mama lipsea seara de acasă, sub cuvânt că tem singur, Catinca rămânea să 'mĭ spună povești. Nu gândeam eŭ nicĭ la împăratul Roșiu, nicĭ la Fĕt-frumos, nicĭ măcar la Sînziana. Gândeam cum să încep. De astă dată sunt hotărît. Eaŭ un aer teatral. Tușesc. Cu aer melancolic și bătându'mĭ inima, încep:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Catinco !...
— Ce'ĭ coconașule ?...
?!?!
— Un pahar cu apă...
— Iacă'ți aduc...

Vorbele tovarășilor de la școală, mĕ înflăcăraseră și mai mult. Băeții la școală mĕ necăjeaŭ cu Catinca pe care Lapoviță și Meodor o vĕzuseră acasă. De aicĭ eĭ făcuseră chiar și o legendă. Ajunsesem, firește, și *Pater familias* (nu familiae, după cum ne spunea Don Bîrzoiu, din preună cŭ gramatica lui Badilescu). Lucru însă, fiind că avea ceva adevărat, în închipuirea mea cel puțin, a trebuit să mĕ supere. S'aŭ întâmplat chiar și oare carĭ bătăĭ. Cu Lapoviță lupta a fost crâncenă. Victoria însă a rĕmas nehotărîtă. El eși din luptă cu urechea dezbinată. Eŭ cu un zmoc de păr zmuls. Locul și acum a rĕmas.

Mama pe semne începuse să se îndoiască de curățenia gândurilor mele. O convinsese, desigur vorbele cocoaneĭ Profiriță. De acea Catinca nu se maĭ culca sus. Acum mĕ căiam că am fost atâta timp prost. Nu știusem să profit de atâtea prilegiurĭ.

De astă dată sunt hotărît....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Catinca doarme la bucătărie. Mama ca să nu'i fie frig, îi dăduse o pătură a d-ei. Pare-că o văd și acuma albastră și cu niște mițe lungi de lînă... și călduroasă... Mama ținea mult la această pătură, pe care din prima copilărie o știam în casă. Avea o mulțime de funcțiuni: slujea ca plapomă, ca pled în trăsură, ca leghicer la pat și trebue să mai fi avut și alte întrebuințări.

Sărmana pătură!

Cu toate acestea toate visurile și planurile mele sunt sfărămate, stinse, pierdute. Trebue să'mi croesc altele. Și noaptea nu pot doarmi. Trupul alb al Catincăi mă urmărește, mă ațiță.

Acum mai prinsesem la curagiŭ....

La mal însă m'am înecat!...

— Cocoană s'a stricat broasca de la ușa bucătăriei.

— Să merg *mamac* să o dreg...

— Lasă pe mâine. Inchide-o cum veĭ putea în astă seară.

— Dar să mă duc să o dreg... știŭ lecțiile...

— Lasă pe mâine Dinule! Nu e nicĭ o grabă.....

Eŭ însă plec cu ciocanul spre cuhnie. Planul mi-e făcut....

Catinca e singură. Prilegiul nu e de pierdut. Incepem să dregem ușa. Trupurile noastre sĕ alătur, mânele sĕ ating, pieptul eĭ bogat stă lipit de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

trupul meŭ, încălzându'l, nebunindu-mă. Gândesc să încep prin curte.

Mĕ resgândesc și o ciupesc puțintel. Sĕ face că nu înțelege. Șireata! Altă ciupitură.

— Da șezĭ bine coconașule!...

— Zĕŭ!...

— Șezĭ binișor... că poate să ne vază cocoana.

Ea însă sĕ apropie maĭ mult de mine. Resuflarea ni sĕ unește. O sĕrut, luând'o de mijloc.

Rubiconul se trecuse!

Impetriĭ însă în brațele Catincaĭ.

— Porcilor!

Și mama cu luminarea în mână, stătea grozavă dinaintea noastră. Într'o clipeală fuĭ înhățat de urechĭ și adus în casă, *sus*.

Surorile la ivirea mea pe ușă, cu urechea în mâna mamaeĭ, în calitatea lor de fete, plecară ochiĭ în jos.

Pricepuseră de ce era vorba!

Nicĭ nu știam cum să staŭ. În picioare, jos, cu mânele lăsate, cu mânele pe piept. Mă întorc, mĕ sucesc ca un șoarece prins în capcană. Țin ochiĭ în pamînt, neîndrăznind și neștiind ce sĕ spun pentru îndreptarea mea. Și ce aș maĭ fi putut spune? Fusesem prins *flagrante delicto* sĕrutând și ciupind pe Catinca.

Ea putea să spună că nu'ĭ vinovată. Dar eŭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Eŭ așteptam să sosească furtuna.

Furtuna venea încet, tacticos, pe așezate, dar făgăduia să fie grozavă.

Mama tăcea, plănuea și asta nu era veste bună.

Furtuna e deslănțuită. Dinule ține'ĭ piept.

Incet și cu glas plângĕtor mama începu:

— Dinule, tu aĭ să mă omorĭ pe mine. Nu aĭ de cât o mamă și pe aceasta nu o cruți.

De la jalnic însă trecu la grozav:

— Auzĭ, d-ta mucosule, să te apucĭ de ciupit și de sărutat slujnicele, ptiŭ, nu ți-e rușine obrazului măgarule! In loc să 'ți ștergĭ nasul și lipul de după urechĭ, te apucĭ de blăstămății, umbli după slugĭ! Ce ești coconaș? D'apoĭ lucrurĭ de acestea înveți tu pe la școală.

Mă tem să'ĭ spun că da.

— Dar lasă că am să te spun la toată lumea de ce mi-te apucĭ d-ta. Când te-oiŭ maĭ vedea *legându-te* de slugĭ, am să le pun să te... ude din cap. Poalele în cap și... duș. Aĭ auzit? Așa îți trebue.

Apoĭ începu să spună istoria moșului Costachi care fusese prins de bunica, tot în aceleași împrejurărĭ ca și mine, ciupind pe fata bucătarului. Bunica pusese în practică metodul cu care mă amenință mama.

Nasul surorilor sĕ plecase cu totul în jos. Toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sĕ uneaŭ: Rușine, indignare, amoriul propriŭ jignit, frica... Mă vedeam deja sub fustele Catincăi, în tocmaĭ ca o muscă sub o streșenă care nu ține ploaia. Dușat fără de voe și încă cum! Apoĭ pe lângă aceasta reputațiunea mea pierdută pe lângă Catinca și ea pierdută pentru mine. Cum eram să mă maĭ uit la dênsa? Cu ce obraz? Și ea desigur va spune bucătăreseĭ întêmplarea, mahalaua întreagă o va afla... Oh! ce rușine! Ce rușine! Plâng. Rog pe mama să mă erte, că „nu voiŭ maĭ face.“ Și mama îmĭ făgăduește că de astă dată nu va pune în practică amenințarea... udăreĭ din cap.

De atuncĭ nu am maĭ privit pe Catinca în față. Dar nicĭ ea nu m'a maĭ privit mult. Ioniță, rîndașul, știuse să treacă Rubiconul maĭ cu dibăcie ca mine. Și tot mama—pe semne acesta îĭ era partea—i-a prins—*horescor referens*—(citațiunele latinești, sunt o dovadă că Dinu Milian știe carte multă) sub pătura dumneaeĭ. Toate le-ar fi ertat, dar să'ĭ „parșivească“ pătura, acesta era prea mult.

Catinca fu dată afară și eŭ cât-va timp scăpat de ispită și de rușine.

Ear biata pătură aruncată, desprețuită mult timp am vĕzut-o zvîrlită într'un colț al culmeĭ slujind de culcuș *Moșneaguluĭ*, cânele caseĭ, tot așa de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

miţos ca şi pătura cea albastră, cu atât de multimple întrebuinţări.

Şi mi se pare că pătura fusese pusă în socoteala Catincăi.

Afacerea însă nu a rămas în sînul familiei pecetluită cu ertarea mameĭ. Ea eşi în oraş. Mama povesti întâmplarea naşeĭ Leghi, naşa o spuse la Guluţă, mama luĭ Guluţă pentru ca sĕ'l sperie „de a nu se lega“ de slujnice, îĭ povesti ce păţise Milian şi Guluţă firește o aduse plocon scoaleĭ.

Şi apoĭ dă doamne bine !...

De la mic, la mare, de la *inferior* la *superior*, cu toţiĭ îmĭ cântaŭ răcnindu-mĭ la ureche:

Frunză verde coconar
Prajitura 'n buzunar !
Frunză verde curcuduş
Milian a luat un duş !..

bis

Eată istoria *prăjiturilor*:

Făcusem o negustorie cu Lungu: îĭ dădusem un calendar şi el în schimb îmĭ dăduse altul şi un franc pe de-asupra. Câştigasem un franc! Mĕ uit la dênsul pe toate părţile, îl cercetez dacă nu cum-va e falş, îl sun pe masă. Francul e bun, sună frumos. Sunt foarte încurcat însă. Ce sĕ fac cu dênsul, eŭ care nu vĕzusem nicĭ odată o sumă aşa de mare în mâna mea? Am atâtea planurĭ că sunt zăpăcit. Să-mĭ cumpĕr o cravată, să-mĭ eaŭ un al-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

bum, să merg la teatru, să mĕ duc la patinat, să-mĭ cumpĕr o carte de poeziĭ, o minge, un cadoŭ pentru mama, pentru surorĭ, să-mĭ eaŭ o cutie cu vopsele. Și apoĭ îmĭ veneaŭ în minte alte combinațiunĭ: sĕ-l daŭ la dobênda, să-mĭ fac douĭ leĭ, cu acești douĭ sĕ fac patru. din patru opt. Deja aveam în cap putința de a face *un napoleon*. Un napoleon! Acesta era maximum la care mi sĕ putea ridica imaginațiunea, era culmea bogățieĭ.

Și strîng mereŭ în pozunar francul, pipăindu'l la fie-care minut de teamă ca să nu 'l pierd. Aveam în pozunar o avere și puteam să fiŭ lipsit de dênsa într'un minut. Imĭ cerc pozunările. Sunt solide, nu aŭ nicĭ o gaură prin care să se ducă avutul meŭ.

E duminică.

Am curagiul să mĕ primblu cu ceĭ alțĭ băețĭ, căcĭ mĕ simt tare în pungă. — Inainte nu aveam această cutezanță căcĭ mĕ temeam să nu mĕ cheme la vre-o cofetărie și eŭ să spun că nu am parale. Aceasta era o umilință, de acea căutam să nu o sufer.

Acum însă îmĭ *dă mâna* să staŭ alăturĭ cu băețiĭ bogaților. Francul îmĭ dă siguranță și mândrie.

— Haĭ nu mergeți la Georges?

— Haide!

— Dar tu Milian, nu viĭ cu noĭ, are niște *indiane* de-ți lingĭ buzele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Haide!

Nu puteam să refuz. Dar visurile mele sunt sfărâmate. Trebue să rump din franc, să cheltuesc această unitate de măsură a monedei. Imĭ făgăduesc însă că voiŭ fi *cu minte*, că nu voiŭ lua decât o prăjitură.

Intrăm.

Lume multă, sgomotoasă. Mĕ pierd, mi-e rușine, sunt stîngaciŭ. — Caut cu ochiul un loc de refugiu, dar toate sunt ocupate. — Colegiĭ mănâncă fără niçi o grijă. Mănînc și eŭ, dar pentru a nu sta de geaba, trebue să-mĭ calc făgăduință. Una, două, treĭ, patru... Înghit una după alta fără să mĕ răsuflu.

Deja băcțiĭ de la tejghea sĕ uită la mine ținîndu-se ca să nu rîdă. — Aceasta mĕ încurcă și maĭ tare.... Mă înec, tușesc. Lumea de abea să ține ca să nu pufnească...

Apoĭ imĭ aduc aminte de mustrarea mameĭ, când am spus că am luat de un franc prăjiturĭ, din francul ce'l perdusem.

— Și niçi nu te-aĭ îndurat să aducĭ măcar una a casă surorilor!..

Imĭ aduc aminte că imĭ promisesem să'ĭ daŭ un prezent din francul ce acum îl consumam pe prăjiturĭ.

— Prăjiturĭ de un franc! Pare-că eștĭ milionar!..

Fac socoteală: patru am mâncat, treĭ sĕ duc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

acasă, fac șapte. Tocmaĭ cât mi să dădea la un franc.

Mĕ reped la masă, aleg pe cele maĭ marĭ, pe cele maĭ rumene, maĭ cu față și le vîr în pozunar.

Băeții de la tejghea nu maĭ pot de rîs.

— Ce domnule bagĭ prăjiturĭ în pozunar? Or să se topească toate...

— Nu, nu că nu's moĭ. O să le mănânc pe drum...

Lumea deja aţiţată prin stângăcirea mea bufni de astă dată într'un rîs uriaș.

Arunc francul pe masă și nebun, zăpăcit mĕ reped în stradă...

Până acasă mĕ deszăpăcesc. Zimbesc la bucuria ce am să'ĭ fac mameĭ când o vedea că m'am gândit la dânsa.

— Mamae!

— Ce'ĭ Dinule!

— Găcĭ ce ți-a adus Dinu? Vezĭ Dinu gândește la ma-ta.

— Eĭ ce mi-aĭ adus? Vre-o minciună...

Și triumfător bag mâna în pozunar ca să scot o prăjitură... În pozunar însă nu era decât un sos, ceva moale, amestecat... Prăjiturile se topiseră.

— Dar ce-aĭ pățit, de te uiți așa la pozunar?

Și mama își bagă mâna la rândul eĭ. O scoate însă murdară de acest sos dulce, amestecat cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fărmăturĭ de pâne, bucățile de hârtie și alte lucrurĭ trebuincioase scolariuluĭ.

— Dar bine hoțule, de aceea 'ți fac eŭ palton lăsându-mĕ goală pe mine, pentru ca să faci porcărĭĭ într'nsul.

Lasă că'ți arăt eŭ...

Și mama îmĭ dădu două palme.

Adoua-zi la școală băeții mă primiră într'un alaiŭ măreț. Făcură o horă uriașă în jurul meŭ și ca nebunii începură să'mĭ cânte:

Frunză verde coconar
Prăjitură 'n pozunar!

Ceĭ care fuseseră cu mine la cofetărie, ziceaŭ că am compromis scoala, că am făcut de rîs clasa. Sĕ vorbea chiar să mă bată.

Sosi și istoria Catincăi și în fie-care recreație mi se dădea concertul obișnuit.

Frunză verde coconar
Prăjitură 'n pozunar!
Frunză verde curcudus
Milian a luat un duș!
} bis

Și niciŭ un Mașotă nu se mai înfățășa pumnuluĭ meŭ, ca prin tr'însul să 'mĭ restabilesc reputația.

Și apoĭ eram băeat sărac, bursier. Mustață-Roșie îmĭ arătase poarta ca amenințare când voiŭ mai face ceva.

Dreptul rezvrătireĭ nu'l aveam eŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XII

REVOLUTIA

Toc, toc, toc!

— Domnilor deschideți ușa, orĭ chem servitorii să o strice!...

Urmă o tăcere și apoĭ, la glasul luĭ Mustață-Roșie o sută de glasurĭ, într'un tunet comun, ca o salvă de artilerie, făcu să răsune galeria și să'i tremure ferestrele:

— Nu, nu deschidem! Trăiască Revoluția!

Și ecoul în depărtare aduse strigătul înapoĭ:

— Trăiască Revoluția! Trăiască Revoluția!

Apoĭ începu asediarea galerieĭ.

Servitorii cu topoare, cu drugĭ de fier sfărămaŭ ușa voind să o deschidă. Totul însă era baricadat, ferestre, ușe și fie-care înarmat cu bețe și cu bolovanĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Domnilor deschideți ușa. Nu mai sunteți elevi ai Institutului!...

Și earăși topoarele carele cădeaŭ în ușe și strigătul băeților:

— Trăească Revoluția!....

Nu mai e scăpare însă. Reduta noastră trebue să cadă în mânele dușmanilor. Ușa se clatină, gata să cază. O țineam cu mânele, cu spetele, cu drugii. Trebue să părăsim poziținnea.

— Pe fereastră, afară! In fundul grădinei, băeți! strigă Miga.

Și unul câte unul băeții săriră pe fereastră, strecurându-sĕ unul după altul, ducând cu dânșii armele și toate mijloacele de apărare.

Când directorul, ispectorul și cu slugele năvăliră în galerie, ea era goală. Băeții fugiseră!...

Și atunci fu lupta cruntă.

Servitorii năvăliră asupra băeților, căutând să prindă pe Miga, pe Mecu, pe Colțun. In jurul lor este ca un zid de piatră. Ciomegele se învârtesc șuerând în aer, bolovanii sboară ca obusurile, pumnii se reped în chip spasmodic. Portarul se retrage din luptă cu ochiul scos, sufragiul un fel de uriaș, căpătă în ochiul stâng un ciomag și toți ceĭ alți sunt nevoiți să se retragă.

— Avem neveste și copii, declarară ei energic lui Mustață-Roșie și se retraseră.

Bieții oameni nu eraŭ plătiți pentru a se bate cu băeții...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi din nou în faţă directorului care voia să vorbească un alt strigăt de: Trăiască Revoluţia! eşi din pieptul tuturora, repetat de mai ori de ecou, acoperindu'i glasul.

Trei clase se rezvrătiseră.

Minescu poetul pesimist şi gingaş, ciudat în vieaţa lui, rezvrătise trei clase, el care revoluţionase o lume prin poemele sale, prin adâncul cugetării lui.

Cum însă poezia nu'i dădea nici cel mai mic mijloc de traiu, dînsul avea prosaicul rol în şcoală, de profesor de limba nemţească...

Şi pentru un nemic o clasă se rezvrătise, alta o imitase şi a treia se uni şi ea cu cele alte două...

De multe zile revoluţiunea se clocea în capetele băeţilor, plănuită, propeveduită, pregătită.

Când Minescu intrase în clasă întâia superioră găsisé sala goală. Toţi cleviî plecaseră pe fereastră în grădină. Şi cum avea trei ore de-arîndul, la fiecare clasă, odaia era goala, băeţii nicăirea.

In galerie puterile toate se uniră, se întări poziţiunea şi aşteptând momentul suprem de luptă, *capiî* ţineau discursuri.

Urmasem şi eu pe ceî alţi. Imi spuseseră că pot se mé prefac bolnav, se mé duc acasă. Am refuzat. Sunt sătul de înjosiri, sunt sătul de bunătatea lor.

Imi ridic fruntea sus şi nu mé mai tem. Ce va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

fi se va întêmpla. Voesc și eŭ se mĕ îmbet de beția rezvrătirei, să 'i gust emoțiunea, să-mi mișc ființa mea amorțită de inacțiune și mișelie: Și băeții m'aŭ aplaudat jurêndu-mĭ că *vor face* din noŭ *revoluțic* dacă mĕ vor da afară. Eŭ unul sunt hotărît. Scoala mĕ înfioară, mĕ dezgustă. Voesc sĕ scap de dênsa...

Suferisem atâta!..

Revoluția însĕ este învinsă.

Putura să pună mâna pe Miga, pe Mecu, pe Colțun.

Sufletul revoluțiunei odată stins, revoluțiunea căzu.

Și din noŭ, ca altă dată, aud glasul portariuluĭ:

— Domnule Milian! Domnule Milian, vĕ *poftește* în *cancelarie*.

Știŭ ce este poftirea în cancelarie. De astă dată întru cu fruntea sus, fără teamă, obraznic, semeț.

— Domnule Milian i-ați cărțile și du-te acasă!.

Voesc să esplic directoruluĭ, să 'i arĕt că băeții aŭ dreptate, că fără vină sunt pedepsiți. De mine nicĭ nu voiam să pomenesc. Eram prea mândru acum ca sĕ mĕ înjosesc a aduce *cul* meŭ în discuțiune.

Directorul însĕ mĕ opri în loc:

— Bine! bine! Eați cărțile și du-te acasă, îmĭ zise răstit. Și la insistența mea de-aĭ vorbi, îmĭ spuse din noŭ:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— *Nu-se-poa-te* Domnule! *Nu-se-poa-te!*...

Nu voiŭ să mai stăruesc. Imĭ iaŭ pălăriea și es mândru din cancelarie.

Când mama mĕ văzu înainte de ceasul obișnuit acasă, pricepu că nu'ĭ lucru curat.

— Dar ce 'ĭ Dinule? De ce aĭ venit așa de vreme?

— Nu e nimic. M'aŭ dat afară!...

Mama căzu ca trăsnită pe un scaun...

— Desigur, Dinule, tu vraĭ să mĕ omorĭ. Și o singură mamă aĭ și pe aceia nu o cruți. Știĭ că eștĭ băiat sĕrac, că nu trebue să te caĭ după capul celor alți și tot nu mĕ asculți, te apucĭ de comediĭ... Aĭ să mĕ omorĭ, Dinule, aĭ să omorĭ...

Și mama izbucni în lacrimĭ.

— Dar eŭ m'am săturat de scoală, să fiŭ de rîsul tuturor, nu voiŭ să mai învĕț carte, fă-mĕ ciobotar, orĭ-ce veĭ voĭ...

Simț ênsĕ că voința mi sĕ taie. Mama tot plânge glasul eĭ devine din ce în ce maĭ jalnic, mustrările sale din ce în ce maĭ atingătoare..

— Unde e biet tatu-tĕŭ să te vază. Ar muri de a doua oră...

Și apoĭ începu tusa, tusa grozava care mĕ speriase în ziua de Sf. Neculaie...

Surorile s'ar la mine, mustrându-mĕ că ucid pe mama, că le voiŭ lăsa orfane...

Și batista mameĭ din noŭ să colorează în roșiu.

Sunt învins, plec capul, îmĭ cer ertare, făgă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

duesc că voiŭ sĕ fiŭ încă școlar. Sunt mișel dinaintea durereĭ mameĭ și promit că voiŭ suferi mișeliea pentru dênsa...

— Acum du-te la moșu-tĕŭ. Roagă-te de dênsul. El a făcut să te primească. Du-te și 'ĭ sărută mâinile.

Iarăși umilință, iarăși dojenĭ, iarăși discursurĭ!.

Pornesc spre moșul Mihalache.

— Ce'ĭ Dinule, ce face mă-ta?

— Bine merçi. Ia o întêmplare.

— Ce e?

— Cu școală, s'a întêmplat ceva.

Și ĭi povestesc lucrul, tremurând căcĭ mă tem și am mult respect pentru moșul Mihalache.

Aicĭ începu moralul.

Plec fruntea, ascult, tac, sunt băeat sărac, nu am dreptul la nemica pe această lume.

Caut însă să protestez că nu's vinovat, că profesorii sĕ poartă rĕŭ cu băeții, că nu am putut face alt-fel, că suntem și noĭ oamenĭ.

— Tacĭ, măĭ băiete, tu aĭ uitat pe semne că acolo te țin de geabă, că trebue să le fiĭ recunoscător, trebue să le sărutĭ mâincle că te hrănesc și te învață de pomană. Și apoĭ nu știĭ că săraca mamă-ta e bolnavă, că'ĭ fără mijloace, și că maĭ are douĕ fete de crescut.

In sfârșit moșul făgăduește că va face tot ce va putea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Îi sărut mâna și stângaciŭ, zăpăcit, rușinos, fiind dezgutat de mine însumĭ, pornesc din noŭ spre casă.

Oh! Cum nu aveam curagiul să las totul, să plec în lume, să mĕ pierd pentru aĭ meĭ, pentru toți!

Și în cadrul minței se arăta mama, galbenă, căzind pe scaun, tușind, plângênd și retrăgându-și de la gură batista'ĭ înroșită.

— Nu, nu, nu pot! Trebue să fiŭ mișel! Trebue să fiŭ ticălos!.

— Te-aŭ ertat. Dar mâine să mergĭ să sărutĭ mâna directoruluĭ, să'ĭ cerĭ ertare. Am să 'l întreb. Și să știĭ: aceasta'ĭ cea de pe urmă dată când mă maĭ amestec. Dacă maĭ facĭ vre-odată, la mine nu maĭ aĭ ce să cauți.

Sărut mâna moșuluĭ Mihalache, sărut pe mama.

Vĕd că nu am noroc să scap de școală. Gândeam, în mine, că nu mă vor primi și atunci voiŭ fi liber... liber.

Să sărut mâna luĭ Musteață-Roșie? Aceasta era prea mult. Și totuși aceasta era condițiunea de primire. Mâna luĭ Musteață-Roșie? Mâna unuĭ armean?.

Dar trebui să o sărut. Sunt băiat sărac, trebue să fac tot ce mi să spune.

Și noaptea am petrecut-o fără somn, plănuind,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

croind, îndreptând discursul ce trebuia să'l spun a doua zi înainte de a lipi buzele mele de mâna lui Musteață-Roșie, cerându'i ertare, făgăduindu'i că mĕ voiŭ purta bine și voiŭ fi sîrguincios.

— Aicĭ e don Musteață-Roșie?

Glasul meŭ e umil, încet, rugător. Pare-că mă fac maĭ mititel și țin ochiĭ în pămînt.

— Nu, e prin clas, respunse răstit portariul și 'mĭ dădu drumul.

— Aicĭ e don Musteață-Roșie? întreb în cancelaria cea mică.

Și glasul mi e tot așa de umelit, tot așa de stîngaciŭ.

— Nu e pe afară, îmĭ rĕspude Don Bîrzoiu. Dar ce treabă aĭ cu D-luĭ? Nu știĭ...

Eŭ însă nu'l maĭ ascult. Cum puteam să'ĭ spun pentru ce caut pe Mustață-Roșie...

Sunt față în față cu directorul, în semi-obscuritatea coridoruluĭ.

— Am venit... să'mĭ cer ertare... vedețĭ...

Dar mĕ încurc. Tot discursul învĕțat e uitat, nu maĭ am ce spune. Mustață-Roșie se uită curios la mine...

Îĭ eaŭ furios mâna și i-o umplu de sărutărĭ..

Mustață-Roșie sĕ uită și maĭ curios le mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Haide, du-te în clas, moșul d-tale ți-a spus că te-am primit, pentru cea din urmă dată... Nu mai e nevoe de alt-ceva.

Și Musteață-Roșie sĕ îndepărtă, lăsându-mă în ghenuchĭ, cu gura aplecată spre o mână închipuită.

Cea de pe urmă umilință o făptuisem: sărutasem mâna, pe care așĭ fi voit-o să o mușc, linsesem acolo unde scuipasem, mĕ acoperisem peste tot cu mișelie, trecut, prezent și viitor...

Pare-că sunt ușurat. Mĕ simt mulțumit că am îndeplinit un act de care nu mĕ credeam capabil...

In clas băeții să uit chiorîș la mine. Par-că nu mai sunt tot același. Și prin vĕzduh aud trecând un cuvînt, o vorbă grozavă, cuvîntul de *spion*.

— Uite spionul!

— S'a întors spionul.

De sigur nu se mulțumiseră ca să mă dea afară, pentru a mă pierde, aruncaseră în gura școaleĭ vorba aceasta. Și băeții pe care înfrîngerea îĭ dușmănise, bucuroși, primiră această învinovățire ca adevĕrată. Prin ea se descărcaŭ eĭ de rușinea de-a fi fost învinși și 'și explicaŭ căderea dând-o pe seama altora.

Eŭ făcusem să cadă revoluția! Eŭ vîndusem pe colegiĭ meĭ!... Eŭ dădusem afară din școală pe Miga, pe Meicu, pe Colțun!.

Suntem în repetitoarea de amiază.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Hovidescu stă melancolic pe catedră cercând să facă liniște.

— Milian, ce faci după sobă?

— Îmi caŭ planșeta de desemn.

— Bine. Aĭ zero la purtare!.

Protestez, fac gură că nu sunt vinovat. Zadarnice sunt toate. Desară voiŭ fi *postit* și nu voiŭ merge acasă până la opt ceasurĭ.

A sunat de masă.

Băeții mănâncă în sofragerie. De acolo se aude concertul lingurilor, atât de plăcut celor flămânzĭ. Mă primblu furios prin clasă. Pentru ce m'aŭ pedepsit? Nu am făcut nemica. Absolut nemica. Și totuși am fost pedepsit. Pentru ce atuncĭ să maĭ fiŭ cuminte? Pentru ce să învĕț, să'mĭ stric capul zadarnic?

Și ideĭ de rezbunare îmĭ vin din noŭ în minte, plăzmuindu-sĕ din ce în ce maĭ hotărîte, maĭ limpezi, maĭ grozave.

Sunț incediar.

Strîng maĭ multe cârpe, maĭ multe hîrtiĭ, vărs pe ele gazul din lampă și mĕ duc de le arunc sub scara plină cu lucruri, cu lemnării, cu hîrtiĭ.

Cînd mĭ-aŭ dat drumul, pe furiș, am puș un chibrit aprins în mijlocul cârpelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Apoĭ, în fuga mare, gîfuind, am plecat spre casă, plin de spaima de a nu fi descoperit.

Și toată noaptea am pîndit orizontul așteptînd să se lumineze cu focul scoaleĭ și toată noptea am tras cu urechea că doară voiŭ auzi trîmbița de foc.

Orizontul însă a rămas negru și ecoul mut, veduv de sunetul cornuluĭ.

A doua zi m'am apropiat cu frică de scoală. Socoteam că nu o voiŭ găsi de cât ruine, nicĭ piatră peste piatră.

Scoala însă stătea ca înaintea, uriașă și grozavă, părînd că mĕ desfide de-aĭ face vre-un rĕŭ.

Și pare că toți sĕ uită ciudat la mine. Cred că am fost descoperit, că's pierdut, trimis la ocnă.

Nu e însă nemic. Cîrpile sunt la locul lor. Chibritul sĕ stinsese între ele...

Nu avusesem nicĭ norocul sĕ fiŭ încediar!

Un noŭ vînt de revoluție suflă peste scoală.

Erĭ fusese Minescu, azĭ e Berinescu. Erĭ era cel de nemțește, azĭ geometriea revoltă pe băeți.

E clasul luĭ Berinescu.

Clasa e goală. Și în mijlocul eĭ stă singur Dinu Milian. Ceĭ-lalți nu voiseră să-mĭ impună a merge cu dînșiĭ. Poate nicĭ eŭ nu aș fi putut-o face. Umilință peste umilință.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Berinescu intră. Cască gura mare. Intreabă cu ochiĭ unde's băeții. Și eŭ tot cu privirea ĭĭ respund că s'aŭ dus.

Berinescu esă și se întoarce cu Mustață-Roșie.

Erăși clasa goală, earăși numaĭ Dinu Milian în mijlocul eĭ. — Același joc de privire din partea directoruluĭ și din partee mea.

Dar pare-că în privirea luĭ Mustață-Roșie e despretul pentru acela care 'și vînduse colegiĭ, pentru acela care nu'ĭ urmase în primejdiele rezvrătireĭ.

Și toți sĕ uită chioriș la mine, toți ceĭ care deschid ușa de curioazitate. Și toți mĕ privesc rĕŭ prin coridor și pe buza tuturoră aud trecînd vorbă de *trădător*, de *spion*.

Trădător! spion!

Oh! mamă pentru ce aĭ vrut ca Dinu al tĕŭ sĕ fie alăturĭ cu băeții *cum se cade?* Pentru ce, sĕrac nu m'aĭ dat în mijlocul sĕracilor, ca sĕ am, alăturĭ de mine haine rupte și inimĭ generoase? De ce mi-aĭ impus jertfa umilinței și a riziliculuĭ?...

— Dece? Dece?

Și tăcut mi-am luat pălăriea, cărțile și am pornit spre casă.

Când mama a auzit că nu m'am amestecat m'a sărutat de bucurie.

Oh! cît mĕ costa această sărutare!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XIII.

ANCHE IO SONO PITTORE!

— Ce'ți face buhaiul domnule Meicu?

Acesta era începutul lecțiunei de limba românească. Meicu era un om bun. Era însă slab din fire, era foarte ușor de ademenit la vorbă. Avea o vie pe care zicea cu pretențiune că o cultivă în mod științific. Avea încă și un buhaiu, pe care 'l publicase prin ziare că îl închiriază pentru prăsit.

Atât a trebuit băeților !...

În fie-care clas povestea cu buhaiul începea. Și băeții, știindu'i partea lui slabă, începeau să'l întrebe despre agricultură, despre mijloacele cele mai bune, așa că atunci când suna clopoțelul, Meicu vedea că a trecut ceasul în zadar.

Atunci băeții înconjurau pe dascăl întrebându'l despre lecțiune. Și în acest răstimp două, trei mâini

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se furișaŭ prin buzunare ușurîndu'l de tutun, în locu'i punênd un pachet plin de nisip saŭ de cenușe.

Odată, de două, de trei orĭ, lucrul s'a prins. La urma urmei, când suna clopoțelul și când vedea că băeții pregătesc asediul, se scula în sus și apărându-se cu mânele sale lungĭ, facea un cerc gol în juru'i.

Și așa eșea din clas, în strigătele băieților:

— Ce'ți face buhaiul, domnule Meicu?.

— Nu ți-a perit buhaiul?.

— Prășește bine buhaiul d-tale?.

Metodul lui Lenoveanu stătea în piciorul stâng, metodul lui Meicu stătea într'o prăjină.

Făcuse niște tablouĭ prin care zicea el că se poate învăța ușor limba românească.

Ne învățase să'l scrim pe tablă din memorie.

Ne întorcea apoĭ cu dosul la tablă și întrebându-ne, elevul trebuea să se întoarcă repede și fără se caute să arate pe tablă lucrul întrebat.

Când clasă se perfecționase în asemenea lecțiunĭ gimnastice, lucrul se complică. Elevul scos la lecțiune, întors cu dosul la tablă, cu o prăjină lungă, trebuia să arate imediat și fără șovăire, lucrul care 'l întrebase. Și prijina pe fie-care zi se lungea, așa că la sfîrșitul anului elevul era în fundul clasului și tabla tocmaĭ la ușă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

La examen însă se suprimă prăjina. Clasa întreagă rămase corigentă.

O veste tristă se răspândește prin școală. Cernescu profesorul de istorie, dascălul cel iubit de băeți, murise.

— Cernescu a murit! Cernescu a murit!

Direcțiunea voește să cinstească înmormîntarea'i cu presența elevilor.

Cortegiul pornește jalnic, încet spre odăița profesoruluĭ, ca să 'l ducă la cea de pe urmă locuință.

In biserică, la discursul unuia din tovarășii luĭ Cernescu, școala isbucni în plânset, acoperind cu jalea eĭ, plînsetul mameĭ, al suroreĭ, al rudelor!

Și în fundul bisericeĭ, pierdut în întuneric, mișcat peste mĕsură, hohotul plânsuluĭ meŭ se deosebea și el din corul jalnic al celoralțĭ...

Căcĭ îl iubisem pe Cernescu... Și acesta era singura rĕsplată ce 'ĭ puteam da...

19 Decembre, 187...

Cernescu e îngropat.

Acasă sunt singur. Mama, surorile plecaseră. Și în tăcerea nopțeĭ, pare-că în mintea-mĭ sĕ încheagă stihurĭ, sĕ făuresc rime. Și încetul cu încetul toate acestea sĕ întrunesc, sĕ încheagă în o bucată de versurĭ... Ea vorbește despre dascălul mort, despre bunătatea luĭ, sĕ alcătuește din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

toate frazele învețate la scoală, din toate banalitățile cetite!...

Sunt mândru însĕ de lucrarea mea!

Cercetez cu mintea și vĕd că bucata scrisă de mine nu e maĭ rea de cât a altora.

Anche io sono pittore! Anche io sono pittore!..

Mĕ hrănisem prea mult cu romane, cetisem prea de timpuriŭ biblioteca tateĭ. Și acesta în taină, în ascuns de mamă, cu farmecul lucruluĭ oprit!

Biblioteca era moștenirea mea! Mĕ simțeam în tot dreptul ca să înfrîng oprirea mameĭ și mereŭ să plutesc în lumea închipuirilor, a fantasmagoriilor, în lumea ideală, care nu avea nemic a face cu lumea în care Dinu Milian sĕ învîrtea.

Eram victima cărțeĭ, a romanuluĭ, a cetireĭ...

Și puneam la contribuție totul, luam avutul meŭ de pretutindeniĭ: *Dorul*, *Bolintineanu*, *Alexandri*, cu toțiĭ treceaŭ în strofele mele.

Mama e însĕ îngrijită. Noaptea prin somn mĕ aude vorbind. Sub plapomă sĕ aude glasul meŭ care potrivește două rime, taie picioarele a două stihuri...

Odată apucat de boala stihuitului, ea nu mĕ maĭ slăbi. Nu puteam să fiŭ mulțumit în ziua când nu făcusem o *poezie*. Spuneam ca Titus: „O zi pierdută!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Dinule, tu nu aĭ sĕ eşĭ la capăt, cu lucrurile aste. Aĭ sĕ te zmintesti ca tată-tĕŭ... Tot aşa făcea şi el când cetea *Somolnikica* luĭ.

Imĭ trebue însĕ sancţiunea publicului, emoţiunea de-a fi *tipărit*. Ce 'mĭ foloseşte obscuritatea scrisului, ce-mĭ ajunge mie caietul în care îmĭ strîngeam unul câte unul aceste *mărgărintare!*

Trimet o *poezie* la *Sfaturile Literare*. Acolo scrieaŭ profesoriĭ meĭ. Socoteam că acesta ar fi un ajutor pentru primirea poezieĭ care colabora pentru progresul literilor române.

Şi în tăcere, numĕrênd zilele, am aşteptat numĕrul sĕ sosească. El a sosit. Mĕ uit. Dinu Milian nu e pe covertă. Mĕ uit la corespondenţă şi citesc cu lăcomie:

D-luĭ D. M. în I.

Sunt eŭ! Sunt eŭ!...

Cetesc maĭ departe...

„Maĭ învĕţaţĭ carte."

Obraznicilĭ! Ignoranţiĭ! Proştiĭ! Ce dacă sunt tînĕr, apoĭ nu am dreptul şi putinţa de-a face lucrurĭ bune!...

Sunt indignat şi îmĭ vine sĕ protestez contra acesteĭ infamiĭ.

Dascălĭĭ începură sĕ sĕ uite ciudat la mine...

În fie-care seară aştept să vină *inspirarea*. Şi ea soseşte şi eŭ cânt. *Patria şi Amoriul* sunt muzele mele. Fac poesiĭ care vorbesc de *Trădare:*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Te-am iubit precum iubește.
Orī-ce om de a trăi,
Dar tu vaĭ! fără de veste
M'aĭ trădat și încă cuĭ?

E vorba de Catinca care mĕ trădasă luĭ Ioniță..... Și în inspirarea poetuluĭ, spun minciunĭ, care mergeaŭ singure prin casă:

M'aĭ trădat fără cruțare!
Oare ce eŭ ți-am greșit?
Nu ți-am dat eŭ ție oare,
Toate oare ce-aĭ dorit?

O petrecere maĭ vie
Ca să'ți procurez eŭ ție
Departe am fost cu tine,
Departe în țĕri strĕine!

Și eŭ nu dusesem pe Catinca nicĭ măcar peste podul Bahluluĭ. Dar ce avea aceste toate a face? Nu trebuea oare ca să fiŭ *poetic*, să mĕ preumblu prin *neagra strĕinătate*, cu iubita sufletuluĭ meŭ? Cum eram să întrupez realitatea în *haina sfîntă a poezicĭ*? Puteam să vorbesc în limba zeilor de *ciupitul Catincăi*, de surprinderea mameĭ, de duș, de pătură, de Ioniță rîndașul?

Nu! Nu!...

Maĭ bine așĭ fi voit să'mĭ *rump lyră* de cât să comit o asemenea nelegiuire, să fiŭ prozaic!...

Poezie fără un poet care moare, nicĭ nu are

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

farmec. Muream firește în fie-care strofă, reînviam apoĭ, pentru a mĕ îngropa earășĭ. Eram un fel de cioclu poetic:

Moartea vrea să mĕ răpească,
Iat'o, iat'o c'a ajuns
Dar o las ca să sosească
Căcĭ speranța mi-a apus!

Mi-a apus căcĭ tu copilă
Cererea mi-aĭ refuzat,
De mine n'aĭ avut milă
Și să mor tu m'aĭ lăsat!,

Nu mĕ asasinase nimenĭ, eram bun teafăr, nu făcusem declarație de amor nicĭ uneĭ fete și nicĭ nu așĭ fi putut'o face....

Tot Românul e născut poet. Poet însă național și patriotic:

Patria dureros geme
De un secol și maĭ bine,
De dușmanĭ acum se teme....
Nu o scapă nime, nime!

Și firește că numaĭ Dinu Milian este acela care o va scăpa din ghiarele nenorocireĭ:

Să vie și cu a mea pală
De dușmanĭ o voiŭ scăpa!
Și cu mîndra sfîntă fală
Stindardul voiŭ ridica!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

La scoală îmĭ aflaseră însă patima. Imĭ prinsese chiar și poeziĭ.

Ba încă îmĭ dădeaŭ pe spinarea mea delicte literariĭ pe care nu le făptuisem.

Portariul de anul noŭ făcuse bilete de felicitare în poezie. Colegiĭ mĕ învinovățeaŭ că eŭ sunt autoriul!

Și de multe orĭ înconjurîndu-mĕ, începeaŭ să-mĭ strige în cor unele din poesiele pe care puseseră mână:

Și dulce șoapte
Es din morminte
La miez de noapte
Din groape sfinte,
Și dulcĕ cuvinte
Es din morminte!

Nu mĕ descuragiază însĕ nemic. Refuzul *Sfaturilor Literare* nu mĕ deznădăjduește, nu pot crede că nu-mĭ voiŭ vedea numele tipărit.

Am trimis erași. Erași am așteptat o lună de zile.

Și tot acelaș rĕspuns, tot același osîndire din pricina tinereței mele!..

— „Prea tînĕr! Maĭ învață carte“!!!..

Profesoriĭ sĕ uită și maĭ ciudat la mine!

Mama însĕ sĕ îngrijește din ce în ce maĭ mult. Un doctor chiar e sfătuit...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Acesta mĕ ea de o parte, mĕ întreabă pe departe, mĕ pipăie, mĕ caută, mĕ ascultă şi-mĭ dă *bromură de patasiŭ*.

Părerile eraŭ împărţite acasă:

Unii spuneaŭ că sunt amorezat, alţii ziceaŭ că tot îmĭ lipseşte *o sîmbătă*...

Chiar merseseră aşa de departe cu infamiea presupunând că sunţ victima unor patimĭ ruşinoase şi ascunse!..

Eram martirul poezieĭ!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XIV

IN VACANȚIE

Cu 'ncetul mama se stingea.

Nici ea, nici noi nu aveam conștiință de starea'i deznădăjduită. Ședea mai mult în pat. Nu avusesĕ curagiul sĕ se ducă la țară. Acolo nu avea doctori, nu avea mijloace de căutare.

Și am rĕmàs pe vară cu toții în căldura Iașilor, lângă mama, trăgând nădejdea că se va însănătoșea, nebănuind că e pe pragul morței.

În acest timp mĕ împrietenisem cu Aclas.

Tată-sĕŭ cumpĕrase casa din fața porței noastre. Am mers la dênsul. El a venit la mine. Uitaserăm cele petrecute acum patru saŭ cinci ani. Și cu brațele deschise mĕ primira părinții lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Soră-sea de care rîdeam la scoală, pe care o dădeam pradă închipuirilor lubrice ale băeților, soră-sea acum mĕ face să-mĭ plec ochii... E fată în toate firea, e fată de măritat și eŭ o stîrpitură, un mucos către care de abea sĕ uita, purtându-se cu mine ca cu un copil...

Că Dinu Milian s'a crezut amorezat nicĭ nu maĭ încape vorbă.

In tăcerea nopțeĭ suspinam în elegiĭ, în ode care îmĭ măreaŭ caetul, dându-mĭ convingerea că sunt poet...

— Uite douĕ caete groase !.....

Maĭ puternic argument ca acesta nu putea să fie.

Ca și mine însă, în jurul bieteĭ fete sĕ maĭ învîrteaŭ patru saŭ cincĭ, maĭ prozaicĭ poate, ca mine, dar tot așa de îmfocați.

Cu toțiĭ însă trăiam bine împreună.

Pentru ca să nu ne urim, ne veni în cap să *dăm* teatru. Căpătăm de la tatul luĭ Aclas o odae și ne punem să o găurim, să facem scena, cortina, decorurile.

Programul e făcut.

Eŭ voiŭ juca *Stosaki*, o cantonetă comică, rolul călăului în *Murat* și acela al uneia din femeĭ în *Cincĭ Cărlanĭ*.

Toată ziua eram la Aclas *repetind* piesele, învețându-mĭ rolul, pregătind teatrul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Puțin timp mĕ vedea mama pe acasă, punênd mâna pe carte și cetind, căcĭ rĕmăsesem ca de obiceiŭ, corigent.

— Dinule, du-te la spițărie, și-mĭ adă doctoriele...

— După ce voiŭ veni de la Guluță, m'a trimis M-elle Aclas, ca să-ĭ aduc o carte...

— Du-te! Du-te. Pentru *alțiĭ* lași totul și pentru mă-ta nu aĭ vreme. Du-te!

Și glasul e așa de slab, dojana așa de jalnică, resemnarea'ĭ așa de tristă!...

Pricepuse ce anume mĕ împingea acolo, că douĭ ochĭ mĕ robiseră, că nu maĭ eram al eĭ...

Dar *representația* se apropie.

Poftim lume. Mama lasă pe surorĭ ca sĕ meargă și ele.

Dênsa va rĕmânea singură acasă. Ele nu vor sĕ meargă dar sĕ supun voinței mameĭ, care dorea ca sĕ maĭ petreacă și ele.

Sunt calăŭ. Drept capul luĭ Murat, pe care trebue să'l arăt publiculuĭ, caŭ un pepene verde învelit într'un șervet. Mă fac grozav întorc ochiĭ de se sperie slugile, am o îmbrăcăminte roșie,— în cap un fel de turban.

Cortina e trasă.

Sunt în scenă. Joc pe *Stosaki*. Sunt aplaudat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cortina cade. Să ridică din nou și mulțumesc publicului punând mâna în dreptul inimei.

Cocoanele și boerii mă chiamă în *sală* ca să mă vadă cum m'am deghizat.

Actul întâiu se sfârși cu cinste...

La al doilea lucrurile se încurcară. Aclas bufnește de rîs în scenă și rușinos să repede între culise de unde rîsul lui nervos acopere tot glasul nostru.

Și cui să vorbim? Aclas trebue să dea replica și Aclas ride între *culise*. Actorii se încurc. Era scena cu *palmele* din *Cinci Cârlani*. Am repetat-o de vre-o trei ori și am pălmuit pe Hebeuc-Terentie nu o dată, dar de zece ori!...

Dar Hebeuc să supără. El e sătul de palmele mele. Teatru, teatru, dar nu pricepea că trebue să'mi rabde palmele...

— Dar dă mai încet, măăă!...

Și glasul lui e tare, publicul aude, aplaudă. Amândoi ne aplecăm mulțumind cu același zimbet, cu același gest....

Sufleorul tăcuse și el... Eșim din scenă, trăgând cortina.

Și Aclas între culise tot ridea, ridea prostește ca un nebun.

Actul al treilea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Uitasem penenele acasă. Mă reped să'l aduc, în costumul meŭ caraghios.

Mă reped în odaia mameĭ ca să vĕd ce face, dacă nu'ĭ trebue ceva.

Lampa era stinsă. Numaĭ candela ardea dând o lumină gălbuie și slabă.

— Ce maĭ facĭ *mamac*?...

— Bine!

Dar tușește, trupul eĭ e muncit de greutatea respirațiuneĭ, care șueră obosită și resunând a deșert.

O frică însă mă apucă în această odae tristă.

Mama galbenă pe patul de pe care nu avea să se maĭ scoale, în lumina întunecoasă a odaeĭ tușind, gemând, singură în tăcerea nopțeĭ, fără ca nimenĭ să fie lângă d-sa. Și eŭ în aceste haine caraghioase, vopsit pe față, ridicul, cu mustețe de lînă, eŭ paiță lângă trupul uneĭ moarte!

Și alăturĭ era veselie, alăturĭ Dinu făcea să petreacă lumea strâmbându-se, alăturĭ lumea rîdea..

Mĕ mustră conștiința, mi-e rușine de mine însu-mĭ. Cred că și mama simte acea ce gândesc eŭ.

Toată seara, între culise, în scenă am avut dinainte-mĭ odaia neagră a mameĭ și chipu'ĭ de ciară, așternutul făcând o pată albă în întuneric.

Sunt la Aclas.

Un fel de bocet, un strigăt sĕ aude de la noĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ileana sĕ arată fugind:

— Coconașule, moare cucoană! Vin' repede...

Dintr'o săritură fuĭ în casă...

Mama stătea lungită la pămînt... Chipul galben. Din gură ĭĭ eșea un mic șiroiŭ de sînge. Surorile răcnesc, caut să o învieze, ĭĭ frec mîinele, o stropesc cu apă.

— La doctor! La doctor, Dinule!

Imĭ iaŭ pălăria și alerg pe stradă. Cum și cînd am ajuns la ușa doctoruluĭ, nu știŭ.

Trupul îmĭ tremură, dinții clănțănesc, vorba mi-o înădușă găfuirea.

— Acasă'ĭ doctorul?

— Nu. S'a dus la Unghenĭ!...

— La Unghenĭ! La Unghenĭ!...

Și earășĭ îmĭ iaŭ fuga mea nebună căutând pe altul....

— Acasă. e doctorul?

— Nu!

Și earășĭ pe goană. In sfârșit sunt acasă cu doctorul....

O puseseră deja în pat și îșĭ veniseră în fire.

La poartă lumea sĕ strînsesĕ la strigătele surorilor.

Dar mama zîmbește cu bunătate, povestește doctoruluĭ cum a leșinat, cum i-a lipsit respirația.

Doctorul cercetează, scrie o rețetă și sĕ duce spunînd că nu e nemica.

Vorbele'ĭ însă pare-că esă silite din gură, pare-că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înțeleg că minte. Mĕ uit la mama. Zîmbește jalnic. Pentru dînsa lucrul era sfârșit. Pricepusĕ că nu maĭ are mult de trăit.

In capul meŭ însă nu poate intra idea morțeĭ. Mama se va îndrepta desigur, e cu neputință ca sĕ moară. Și nicĭ nu voesc sĕ mĕ opresc la această idee, mĕ tem ca să o cuget....

Totuși când am adus doctorul, când m'am apropiat de casă, mi-am adus aminte de noaptea teatruluĭ, de icoana morțeĭ, de faptul că voiŭ găsi pe mama moartă...

Totuși imĭ ziceam că nu sĕ moare așa de repede.

Moșul Mihalache a sosit de la țară. — Doctoriĭ sĕ întrunesc în consult. Mĕ uit pe fereastră. Gesturile lor, vorbele care le es din gură pare-că îmĭ spun că nu maĭ este speranță.

Mama ne dă afară din casă, rămânând singură cu moșul.

Printre ușa întredischisă aud fragmente din vorba lor. Mama își face testamentul, regulează cu moșul soarta copiilor. Aud chiar bani sunînd. Sunt baniĭ de înmormîntare !..

Și la toate protestările moșuluĭ, că se va îndrepta, sĕ auzea glasul slăbit al mameĭ, repetînd cu încăpățînare :

— Lasa frate, știŭ că s'a sfârșit...

Când moșul a eșit, m'a chemat la o parte :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ascultă, Dinule, fii cu băgare de seamă, nu se știe, ce se poate întâmpla. Stăi pe acasă. — Dacă mamei îi va fi rĕŭ, spune'i popeĭ Alexandru să trimiță pe cineva la țară. Vezi, tu ești numaĭ bărbat în casă.

Și toată ziua musafiriĭ curgeaŭ. Aflaseră că nu maĭ are mult de trăit și fie-care veneaŭ să o vază, să 'și ea ziua bună.

Țițaia Luța voia chiar sĕ se împace cu mama, înaintea morțeĭ.

Intâlnirea le-a a fost rece, tragică. S'aŭ sărutat amêndouă surorile, care de atâția anĭ eraŭ despărțite de ură. Totul era silit, nepornit din fundul sufletuluĭ.

Țițaia Luța nu maĭ părăsi căpătâiul mameĭ.

Nemic însă nu vestește moartea. Mama 'și păstrase întregimea minteĭ, numaĭ trupul începusĕ să se umfle, picioarele deveniseră grele, nemișcate, aproape reci. Voia veșnic să ne aibă lângă dênsa. Indată ce lipseam vre unul ne chema cu glasul eĭ blăjin, încet, slăbit, șuerător.

— Dar maĭ stați cu mine. Mi-e urît.

Și ochiĭ eĭ măriți prin slăbirea obrazuluĭ care'ĭ dăduseră în fundul capuluĭ, ochiĭ eĭ nu ne maĭ părăsea, ne ațintea veșnic voind să ne soarbă. Sub privirele eĭ plecăm ochiĭ. Nu puteam să'ĭ suferim țintirea prunelelor sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și noaptea, în întuneric, când stăteam cu dênsa, simțeam săgeata ochilor care mĕ căuta în întuneric, vecinic spre mine ațintiți.

Nu 'și mai putea ascunde acuma iubirea, trebuia să o dea pe față, acum când știea că veșnicia o va desparte de noi, când nu mai avea teamă că alintîndu-ne ne va strica.

24 August.

Mama a mai leșinat încă odată. Gestul doctorului e și mai desnădăjduit. Când m'am dus la spițerie, farmacistul m'a întrebat:

Pentru cine'i?

— Pentru mama!... Dar ce e?

— Nemic. Voiam să știu.

Pricep însă că acestă doctorie este cel de pe urmă mijloc. Era *musc*.

Singur am pus cu degetele mele picăturile în lingurița mameĭ... singur i'am dat să bea. Aveaŭ un miros pătrunzĕtor, toată casa era parfumată. Și țițaia Luța, cocoana Elencu Guluță, își șoptiră spăimîntate.

— E musc! E musc!...

Mama ne spuse să aducem dulcețĭ în casă. Surorile porniră. Fură înapoĭ chemate. Mama nu voia să se despartă de ele.

Mama sugiță cu putere, se ridică puțin de pe pernă... cade înapoĭ... Țițaia Luță ea repede de pe dulap o lumînare de ceară, o aprinde la candelă și o pune în mâna mameĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ea însă nu mai sugiță, ochiĭ sunt deschiși dar stecloși... Murise !...

Murise ? Cum ? Așa de repede ?

Nu, nu sĕ poate. A leșinat desigur și voiŭ să'ĭ zmuncesc lumînarea din mână, ca sĕ nu se deștepte cu ea aprinsă.

Dar mama e moartă, moartă!...

Alăturĭ surorile plâng cu hohot, slugile plâng, cocoana Elencu plânge.

Și degetele mele care miros, mâna mea care a turnat moartea mameĭ ! Mĕ spăl, mĕ frec cu nisip, dar totul zadarnic ! Mirosul nu piere de pe mână cum nu piere sângele de acea a Lady Macbeth.

— Am ucis pe mama ! Am ucis pe mama !

Acesta îmĭ resună în deșertul mințeĭ....Și pare-că un uragan de glasurĭ, o mare intreagă de degete mĕ arăta strigându-mĭ !

— Aĭ ucis pe mă-ta ! Aĭ ucis pe mă-ta.

Sunt singur cu moarta.

Lumînarea tot sfârâe în mâna mameĭ care în cea din urmă încordare a mușchilor, o strânsese cu putere. Ea ĭĭ pune pe obraz o strălucire vie, ca un nimb. Și această lumînare arzând ziua mare care părea că este o urmare a mâineĭ, un deget frânt și ridicat în sus, un deget uriaș de lung, cu aceiași culoare ca mâna, avea ceva mai mult ridicol de cât trist, ceva deșanțat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Să plâng nu 'mĭ vine. Si pentru ce eram să plâng? Nu o puteam plânge pe mama căcĭ ea scăpase de chinul care o muncea. Să mă plâng pe mine? Pentru ce?

Și în mintəa mea se desemnă de odată cuvîntul *Liber!*

Da, voiŭ fi liber de-a face totul ce voiŭ vroi, nu voiŭ maĭ avea înainte chipul galben și blând al mameĭ, care să-mĭ spună că am să o omor și care să mă oprească, să-ĭ taie aripele voinței mele. Nu maĭ am de acum pe cine supăra. Nu maĭ am pe cine ucide. Nu maĭ am pentru cine să sufer injosirile, umilințele, palmele colegilor și ale dascălilor!

Liber! Liber! Liber!

Uit însă că's băeat sărac, uit că nu am drepturĭ, uit că mâine voiŭ fi în casă streină. Rudele mĕ vor primi ca pe un sărac, voĭ ști că sunt crescut de pomană, că trebue să sufer în tăcere acasă ca și la școală.

Și vorbele mameĭ îmĭ vin în minte.

— Tu o singură mamă aĭ și pe aceasta nu o cruți. Când nu o veĭ maĭ avea veĭ vedea ce aĭ pierdut,

Sunt băeat sărac!...

Când nu voiŭ maĭ plăcea, când se vor sătura de mine, când vor auzi că nu sunt supus, atunci mĕ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vor arunca pe stradă. Aŭ dreptul să o facă și de ce nu ar face-o !

— .....Și veĭ vedea atunci ce aĭ pierdut !

Era o amenințare, o prevestire. Acum vorbele acestea aveaŭ înțeles...

Și înaintea viitoruluĭ care mi se arată negru, mĕ fac mititel, mĕ fac mișel, făgăduesc în mintea mea că nu mĕ voiŭ răzvrăti, că voiŭ fi în stare să sufer orĭ și ce...

Sunt băeat sărac ! Sunt băeat sărac !..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XV

CHIOFTEAUA LUI FERICIRE

Totul e schimbat la scoala: casă, director, servitorĭ. Acum sunt în secția a II-a *superioară*, care împreună cu cea de bacalauriat, aŭ fost mutate în niște case de alăturĭ. In vechia încăpere nu maĭ putea să intre cei douĕ sute de elevĭ... In locul luĭ Musteață-Roșie director e *Pipăruș*, profesorul de grecește...

Când am sosit la scoală m'a chemat în *odaica* luĭ:

— Ascultă, domnule Milian, d-ta îțĭ știĭ *poziținea* și am vorbit cu moșul d-tale. Nu am nevoe să-țĭ maĭ recomand ca sĕ te porțĭ bine și sĕ fiĭ sârguincios.

Făgăduesc că voiŭ fi la înălțimea rolului meŭ de bursier, de băiat sărac, de *orfan*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Prin însușirea de *orfan* mĕ recomandam bunĕi-voinței tuturor.

— Ea! un biet băĕt *orfan*. Il ține moșu-sĕŭ de geaba.

Așa eram caracterizat...

Pipăruș era pe semne maĭ rĕŭ de cât Musteață-Roșie.

Acesta îmĭ amintea *poziținnea* mea dar când eram maĭ mic. Pipăruș îmĭ aruncă insulta în obraz acum când sunt băeat mare, *superior*, aproape de-a da bacalauriatul.

Anul acesta a fost anul umilințelor !...

Moșul îmĭ spusese când mĕ dăduse afară :

— Sĕ știĭ, dacă maĭ facĭ vre odată, nu maĭ aĭ ce căuta la mine.

Și acuma Pipăruș, mĕ dăduse afară.

Moș Culeiŭ ne dăduse o thesă la algebră și plecase lăsind pe Mitu pedagogul, ca sĕ ne păzească. Thema este însă grea, nimenĭ nu o poate face, afară de premianți.

Și imediat sĕ luă hotărîrea ca nimenĭ sĕ nu o facă. Să fi voit sĕ o fac nu așĭ fi putut-o. Metodul luĭ Lenoveanu, așa temelie matematică îmĭ pusese în cap, că nicĭ odată nu am fost în stare sĕ pĕtrund taina cifrelor...

Themele s'aŭ iscălit în josul uneĭ foĭ albe și s'aŭ dat pedagogului.

— Domnule Milian ! Domnule Milian!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

E glasul luĭ *Fericire* care crăinicea prin coridoare.

— Vĕ chiamă don director *sus*.

Pipăruș mĕ așteaptă în mijlocul camereĭ, trăgându-și cu neastâmpĕr favoriții...

— Fe! fe! fe! D-ta te apucĭ de re-vo-lu-țiĭ! Ia 'n eați cărțile și mergĭ acasă...

— Dar...

— Nu! Nu! Sĕ nu viĭ de cât cu moșul d-tale...

— Nu am făcut eŭ...

— Fe! fe! fe! lasă-mĕ, domnule, că am de lucru.

Am spus!...

Trebue sĕ es căcĭ mĕ dă afară, cam pe subțire, ce e dreptul, dar asta nu mĕ îndulcește de loc...

— Aĭ înțeles?

— Da! *Bonjour*!...

— Bonjour! îmĭ strigă directorul furios trîntindu-mĭ ușa în nas.

— Iar, Dinule?

— Iar, moșule. Dar nu suut vinovat.

Lĭ esplic luĭ toată afacerea.

Până când m'am hotărît însă să'ĭ spun că m'aŭ dat afară, a trebuit să capĕt mult curagiŭ, să mĕ încerc de multe orĭ, de multe orĭ sĕ mĕ daŭ îndărăt, să încep vorba și apoĭ să tac din noŭ.

După moralul obișnuit pornirăm spre scoală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Am rămas jos, moșul s'a suit *sus*.

In sfârșit mă chiamă:

— Vezi, am rugat pe domnul director ca să te erte și d-lui a fost așa de bun ca să-mi facă *hatârul*, — pentru cea de pe urmă dată. — Nu e așa?

Și directorul aprobă cele zise de moșul, plecînd capul în jos.

— D-tale ți să cere mai mult de cât celor-alți. Trebue ca să dai esemple de silință și bună purtare...

Mulțumesc directorului, mulțumesc moșului și mă cobor în clas.

Băeții făceau gură că pe dînșii îi pedepsiseră și pe mine, nu.

Așa e. Nu căpătasem nici o pedcapsă!

— Ce'ți face buhaiul, domnule Meicu?

E glasul ascuțit al lui Băghici, care imita veșnic gesturile și vorba lui Meicu.

— Domnule Milian, ai *zero* la purtare.

— Eu? dar n'am făcut nemica...

— Bine! bine!

— Zău n'am făcut. Ertați-mă.

— D-zeu să te erte!.,

Nu pot să spun că Băghici strigase. Ar fi fost ca să'l *pîrcsc* și ași fi voit mai bine să mă dea afară decît să fac o asemănea mișelie.

Și *zero* a rămas.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Domnule Milian! Domnule Milian!

Erăși glasul lui *Fericire* care mĕ chema *sus*. Intru.

— Vezĭ, nu aĭ ascultat cele ce ți-a spus moșul d-tale, de sfaturile mele. Nu ți-aĭ ținut făgăduința. Domnul Meicu, ți-a pus *zero* la purtare. — Ce aĭ făcut?

— Nemica. Nu am făcut eŭ. Sunt nedrăptățit.

— Ascultă, dacă *până mâine* d-luĭ nu'ți sterge zero, atunci...

Atunci? Din noŭ te voiŭ trimite acasă, grăește reticența lui Pipăruș.

Nu maĭ pot însă sĕ înfrunt moralul moșuluĭ, nu 'l maĭ pot preumbla pe la scoală: sunt sătul de-a fi dat afară pentru a fi din noŭ primit. Trebue dar de induplecat pe Meicu ca să-mĭ șteargă *zero* și totul se va sfĕrși.

— Dar cum? Cu ce?

La scoală mĕ încercasem, mĕ ținusem de poalele paltonuluĭ până în stradă, plânsesem chiar, crezînd că'l voiŭ îndupleca. Băghici chiar sĕ declarasă el singur de vinovat. Toate fură zădarnice. — Meicu rămânea nestrămutat ca o stîncă.

— Dar ertați-mĕ domnule Meicu...

— D-zeŭ sĕ te erte!...

Din acesta nu'l putusem scoate.

O singură cale. E aceasta: Sĕ mĕ duc acasă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

la dânsul și să'i spun toată istoria. — Acolo numaĭ ar voi el să mĕ asculte.

Cer moșuluĭ voe ca sĕ mĕ duc sĕ-mĭ cumpĕr hîrtie și plec spre Meicu.

De ce mĕ apropiŭ, pasul mi sĕ tae, merg maĭ încet. Vĕd neputința de-a intra la dînsul. Îl voiŭ găsi cu cocoana luĭ, cu prietenĭ. Cum eram să'ĭ vorbesc ?..

Eată-mĕ's.

Fac de treĭ orĭ ocolul caseĭ. Nu am curagiul să intru. Imĭ fac curagiŭ. Zădarnic. Trebue sĕ mĕ întorc înapoĭ. Pe drum însă, mi-aduc aminte ca mâine *Fericire* din noŭ mĕ va striga *sus*, și că voiŭ trebui din noŭ sĕ spun moșuluĭ cele întîmplate.

Imĭ pun capul în piept și nevăzând pe nimenĭ, neauzind nemic, nebun reîncep drumul spre Meicu.

— Acasă'ĭ Don Meicu ?

— Nu. Șade la masă. Peste o jumătate de ceas îl găseștĭ.

— Bine !

Și din noŭ îmĭ eaŭ drumul meŭ nebun, cutreerînd ulițele deșarte, minunînd pe guardiștĭ, făcând pe oamenĭ să-și întoarcă capul. Și un singur lucru mi se învîrtește în cap : Cum voiŭ intra, ce voiŭ spune, cum voiŭ începe. Imĭ făcusem un mic discurs în cap. Numĕr minutele, socotesc secundele, temîndu-mĕ să nu ajung prea de vreme saŭ prea târziŭ.

— E acasă *don* Meicu ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Tot stă la masă. Dar mai așteaptă puțintel.

Și bucătăreasa îmi arată patul din colțul odăiei.

— Spune'i că a venit Milian de la Institutul Academiilor.

— Bine!

Și bucătăreasa pleacă uitându-se înapoi, ca să se asigure de prezint garanția că nu voiu fura ceva în lipsa'i.

Înfățișcam, pe semne această garanție, căci a dispărut repede.

— Poftim!

Deschid ușa. Ochii mei obișnuiți timp de două ceasuri cu întunericul, sunt orbiți de lumina odăiei. Fac pașii ca cum aș călca în somn.

La masă stă Meicu, nevasta-sea și un alt domn.

De ce mă temeam nu scăpasem.

— Ce'i domnule Milian?

— Am să vĕ spun ceva.

— Ce e? Spune.

Eŭ însă staŭ la îndoială, gângăesc, pare-că aș voi să'i daŭ a înțelege că voesc numai luĭ să'i spun:

— Spune, spune, nu face nemica, zise Meicu, înțelegêndu'mi cugetarea și privind asupra con-meseniloŕ.

— Mi-ați pus azi un *zero* la conduită.

— Eŭ? Pentru ce?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Nu știu. Nu vĕ aduceți aminte că v'am rugat să mă ertați.

— Și ce ți-am rĕspuns?

— Că D-zeŭ să mă erte!

Cocoana și domnul străin rîd cu hohote. Rîde și Meicu... Don Pipăruș, a spus că mă dă atară dacă nu'mĭ ștergeți *zero*.

Cocoana și domnul îmĭ luară partea.

— Bine, bine, ți'l șterg.

— Merçi!...

Și tot așa de stângaciŭ, tot așa de încurcat, mergênd de-a îndoasele, es din odae.

De bucurie încep să alerg.

— Eĭ domnule! domnule!

E glasul bucătăreseĭ care pe semne mă bănuia că 'ĭ pusesem mâna pe vr'un lucru.

— Domnule! Domnule!

Și în noaptea se auzea tropotul meŭ pe asfalt și glasul eĭ repetat de ecoul nopțeĭ.

— Domnule! Domnule!...

— Dar ce-aĭ zăbovit atâta! Pare-că aveaĭ de cumpărat tot tîrgul! Și nicĭ hârtie nu aĭ luat.

— Era închis... Am trebuit să caut pretutindeniĭ. Până la palat...

Dar glasul mi-e nesigur, vorba încurcată.

— Dinule, mi să pare că tu umbli după ștrengăriĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi moşul începu să'mĭ facă morală, arătându'mĭ că nu sunt încă *liber*, că's un *mucos*.

Ascult însă fără supărare toate aceste lucruŭ. Mĕ ştiam nevinovat. Şi apoĭ lucrul principal îl căpătasem. Eram scăpat! Ce 'mĭ păsa de toate cele-l'alte? Şi aşĭ fi voit de o mie de orĭ să 'l vĕd pe moşul făcêndu'mĭ morală pentru lucruriĭ închipuite, de cât să 'ĭ spun:

— Moşule, m'aŭ dat afară.

— Iar?

De când, cu „istoria vinuluĭ", moşul mĕ bânuia.

Abner (nu ştiŭ de unde găsise el acest nume biblic) suferea de *orc care* boală pe care se temea să o arate doctoruluĭ institutuluĭ. Şi el îşĭ *trata* boala singur după spusa unora, după receptele altora. Voiea să-şĭ *trateze* boala cu Bordeaux vĕchiŭ. Fuĭ însărcinat cu cumpărarea. Pentru a'l *întroduce* în şcoală însă trebue să eaŭ precauţiunĭ. Leg o sfoară de după gât, făcându'ĭ, la unul din capete, un nod cu laţ, în care anin gâtul buteliei. Repet experienţa de mai multe orĭ şi merge. Când eram însă să pornesc la şcoală, nenorocirea se întâmplă: Butelia se desprinsĕ şi căzând jos, s'a spart. Cu spaimă, cu durere, cu grijă privesc preţiosul lichid împrăştiat pe scândurĭ. Dar ce să fac? Pe de oparte trebuea să plec la scoală, pe de alta să fac ca să dispară urmele vinuluĭ. Ştiam ce ar fi putut urma de aicĭ, ce bănuelĭ, ce învinovăţirĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Slugile însă mĕ vândură, căcĭ moşul, cu solemnitate, puse chiar la masă cestiunea vinului *pe tapet.*

L'am luat la o parte şi i'am spus afacerea.

La şcoală Abner era furios. Mĕ învinovăţea că'ĭ *mâncasem* baniĭ, că cea ce'ĭ spuneam eraŭ minciunĭ, mĕ ameninţa sĕ'mĭ *ca păläriea* pretinzând ca să'ĭ daŭ baniĭ înapoĭ.

Şi de aceia moşul sĕ uita cam bănuitor la faptele mele. Explicaţiunea ce'ĭ dădusem nu'l mulţumise.

Şi avea dreptate...

Ce avea face boala luĭ Abner cu butelia cu Bordeaux ?...

Fericire era un *cumulard*

Era în acelaş timp fecior, sofragiu, bucătar şi portariŭ.

De unde îĭ venise acest nume nu ştiŭ. Îl moştenisem de la precedesoriĭ noştriĭ.

Pe lângă cele patru funcţiunĭ, *Fericire* maĭ avea încă şi un trecut ilustru de care era foarte mândru. Fusese în şcoalele primare, coleg cu Pipăruş...

Nu e vorbă, că aceasta nu'l împedică ca din când în când să mănince câte o palmă de la fostul seŭ coleg, dar acestea eraŭ micĭ şi neînsemnate lucruriĭ, pentru un suflet mare ca a luĭ *Fericire.* Se mulţumea numaĭ să îngâne.

— Aşa 'ĭ ţiganul când ajunge domn, dintăiŭ pe tatu-sĕŭ îl spânzură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Suntem la masă.

Pipăruș avea obiceiul ca să dejuneze cu noĭ. Locul luĭ era în capul meseĭ, unde o butilie de vin îl anunța.

Stăteam în capul cel-alt al meseĭ.

Băghicĭ dăduse înapoĭ *porția* de chioftele arătând că este o muscă, 'pe care o hăcuise pe jumătate. Pipăruș s'a mulțumit să dea din cap, zicând luĭ *Fericire* ca să ea sama.

Porția însă mi se aduce mie.

O resping cu indignare...

— Dar ce și d-ta facĭ nazurĭ? Ce? Acasă mănâncĭ maĭ bine?

Fericire era acela care vorbea în acest chip. Dintr'o singură mișcare, farfuria să face fărămĭ de capul sufragiuluĭ.

— Ce 'mĭ daĭ *porcăriĭ* măgarule? și încă te obrăznicești?

Și trântind ușa, eșiĭ afară.

Din lăuntru se auzea glasul luĭ Pipăruș:

— Fe, fe, fe! Ce s'a întêmplat?

Domnule Milian! Domnule Milian!

Mĕ urc singur la director.

— Apoĭ bine, domnule, d-ta te apucĭ să-mĭ baț slugile, în loc...

— În loc ca să le las sĕ-și bată joc de mine...

— Domnule Milian...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Domnule Director...

El strigă, strig și eŭ. Se face roșiŭ, spumegă, își zmulge favoritele. Mĕ fac și eŭ roșiŭ de indignare, hotărît să sfîrșesc odată...

— Cum d-ta, *poziția* d-tale...

— Ce? poziția mea! Dacă sunt sărac, credeți că mĕ voiŭ lăsa a fi și de batjocura d-tale, a tuturor, a slugilor chiar? Dați-mĕ afară, m'am săturat de *pomană* d-v. O să spun la toată lumea.

Și plîng și strig, și fac larmă.

De ce răcnesc mai tare, directorul sĕ *moie*. Începe mai încet, mai cu binișorul...

Scol în picioare toată scoala.

— Dar mai încet, te aude lumea, sĕ roagă directorul.

— Mai încet? Nu! Am sĕ răcnesc ca sĕ mĕ audă tot orașul. M'am săturat! M'am să-tu-rat!...

— Bine, bine, am sĕ pedepsesc pe servitor, dar d-ta când aĭ ceva de reclamat, să nu'ți facĭ dreptate singur, să viĭ la mine.

Și binișor directorul mĕ împinge spre ușă.

Și pe scară și în clasă și în curte rĕsuna glasul meŭ:

— M'am săturat! M'am să-tu-rat!..

Aflasem metodul!..

Așĭ fi sărutat pe *Fericire*, așĭ fi mâncat zece chioftele cu muște, de bucurie că putusem pune mâna pe situațiune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Victorie! Victorie!...

De acum înainte știu cum să domolesc oamenii, cum să astâmpăr scandalurile, cum să-mi arăt puterea!...

Ochiul lui Mașota mă scăpase la început. Acum chiofteaua lui *Fericire* îmi dădea linistea, puterea, siguranța în mine.

Trăiască chiofteaua lui *Fericire*!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XVI

IN TIMPUL REZBOIULUI

— Vin Rușii ! Vin Rușii !

Și băeții cu toții eșiră ca să vadă trecênd Cazacii. Pe un front de opt oameni veneau copiii Donului, cântând și legănându-se pe cai.

Și în fie-care zi, regimentele defilau dinaintea noastră, ducêndu-se la resboiu.

Urmărim mișcarea cu aprindere. La școală, în *recreație*, facem politică. Eu sunt acela care aduc ziare, veștI, zvonuri, totul ce mi se spune, totul ce aud.

Turcii ne bombardează orașele. Ne declarăm independinți.

În Cameră și în Senat se discută de trebue să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

intrăm în rezboiŭ. O indignare ne coprinde când cetim că s'a găsit un Român, care să se împotrivească rezboiului. Eram cât pe ce să 'i trimitem o scrisoare de injurii, în care să stea scris „că tinerimea îi vestejește purtarea și că dacă ceĭ bĕtrânĭ, nu știŭ să-și apere țara, *noĭ*, ceĭ tinerĭ, ne vom face datoria."

E vorba chiar ca unii dintre noĭ sĕ se înroleze. Chiar toată clasă, sĕ prinsese, ca să-și verse sîngele pentru „patrie."

Și în unire cu simțimintele „colegilor", lyra mea întonează cântece pentru gloria oștirilor române. Resun ca o harpă coliană, la bubuitul tunului pe care nu'l auzeam și pe care îl cânt cu toate acestea. Ode, marșurĭ triumfale, poeme, hymnurĭ, toate es din pana mea, cu o îmbelșugare ne maĭ pomenită:

Și invoc muza:

O! muza mea divină, cu versul majestos
Inspiră lyreĭ mele un cîntec glorios
Să cînt pe-aĭ României, victorioși soldați,
Să cînt cum cĭ sĕ luptă, cu Turcii încruntați!
Să cînt a lor bravură, cum știŭ cĭ a muri
Cum știŭ pentru-a lor țară, viața așĭ jertfi!
Să cînt! muză divină! curagiul vitejesc
Cu care bravii noștrii, sĕ lupt și pătimesc!!

Și veșnic, frumos copiate, versurile reluaŭ drumul *Sfaturilor Literare* cu o nestrămutată încăpățînare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ca respuns aceleași cuvinte, aceleași fraze, aceiași insultă:

— Prea tînĕr! Prea tînĕr!

Cu versurile mele, cu promisiunea platonică, cu jurămîntul de a *lupta* pentru patrie, nu făceam mare treabă pentru *leiĭ* de la Plevna.

Ne hotărim să facem *scamă*. Și fie-cere își pune la *contribuție* cămășile, cu o desinteresare patriotică. Eŭ aduc toate cămășile rupte ale tatei, pe care le găsisem prin lăzi. Și pe lucru! Intr'o săptămână făcusem câte-va ocale. *Factorul* luĭ Labasan deschisese subscripțiunĭ pentru răniți. Luĭ sunt însărcinat ca să'ĭ remit *obolul* nostru.

Și eată-mĕ's pe drum, cu un pachet uriaș subsuoară mergênd spre tipografia luĭ Labasan, de lângă Mitropolie.

— Aicĭ e domnu Labasan?

— *Aș*ș dar ce vrați?

Explic lucrul, mi sĕ cere numele, mi sĕ ține un discurs pentru patriotica noastră faptă și o cocoană îmĭ dă *în suvenir*, luându-mĕ de sub bărbie, un călindar. Sunt turburat de această intimitate și mĕ grăbesc să es...

A treia zi în capul *Factoruluĭ* eși tipărit numele meŭ în mare și de-abea vizibil numele secțiuneĭ.

Sunt plin de mîndrie. Numele meŭ tipărit! Cetit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de mii de oameni! Trecut posterității, scris în cartea de aur a trecutului! Mă cred mai nemuritor ca Alecsandru, ca Arhimede, ca Cezar!

Băeții însă nu-mi împărtășesc entuziasmul. Dînșii zic că am profitat de sarcina mea ca să mă fac cunoscut. E vorba chiar să-mi dea o desmințire, să mă vestejească în față *opiniunei publice*!..

Alții chiar propun argumentele *solide*...

Zîmbetul cucoanei din tipografia lui Labasan mă încurageză. Dacă i-aș trimite o poezie pentru *Factor?*

In neputință de-a fi un vultur, mă mulțumesc și cu rolul de vrabie.

Iarăși am invocat muza, am cântat gloria, neatîrnarea, domnitorul și pe femeile române. Dedicasem chiar poezia cucoanei din tipografie...

Nici Labasan, *Factorul* lui Labasan nu voește să-mi publice *operile*! Desigur sunt persecutat, sunt nedrăptățit...

Mă mustră cugetul că mi-am prostituit muza trimițînd lui Labasan versuri, ear în mintea mea, veșnic resună cuvintele:

— Nici Labasan! Nici Labasan!...

Nu eram însă om care să mă descuragieze asemene lucruri mici. Caetele să îngrămădeau unele peste altele, impozante și amerințătoare pentru prietinii care mă vizitau și care să temeau să nu'i *asasinez*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

De acuma lucrez pentru *posteritate*!

Ne ținusem făgăduința de-a *lupta* pentru *patrie*.

Drumul de fier aducea Turcii cu miile. Cei mai mulți însă erau morți, înghețați pe drum. Îi aducea la spitalul sfântului Spiridon unde'i arunca grămada într'o pivniță părăsită.

Acolo ne duceam în fie-care Duminică. Rădicam morții în picioare, îi rezămam de părete și începeam *lupta*. Acesta sta în acea că înarmați cu bolovani, bombardam aceste cadavre țapene, înghețate, ca de piatră.

Și până când nu cădeau cu toții jos, schilodiți, ciuntiți, cu capetele sparte, noi nu credeam că avem victoriea în partea noastră...

Atunci ne retrăgeam strigând: Ura! Ura!..

In neputință de-a lupta cu vii, noi dădeam rezboiu morților...

Acesta a durat până când s'au aflat de izbînzile noastre și ne-au închis ușa pivniței...

Totuși focul rezboinic arde în noi ca pe altarul zeiței Vesta.

In lipsa Turcilor, ne luptăm cu guzganii.

Intr'un grajd părăsit, în care stătea calul săcalei, guzganii foesc, niște guzgani ca niște porci de mari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Contra lor azi este resboiul.

Inarmați cu spângi, cu ciomege, cu bolovani, noi stîrnim, guzganii rëscolind bäligarul. Și când unul së arată, cu toții ne repezim asuprä-i încruntați, nebuni, sîngeroși. Apoi, apucând de coadă ca pe un trofeŭ guzganul îl preumblăm în triumf, scoțênd țipete sëlbatice.

Pe ceĭ carĭ scăpaŭ viĭ, nu 'ĭ ucideam de odată. Ĭĭ păstram pentru alte dăți... Aveam obiceiul ca, lăsându'ĭ slobozĭ într'o odaie goală, să'l măsacrăm.

Prinsesem mai ales unul grozav de mare. Îl țineam într'un saltar și 'l hrăneam.

Suntem în clasul lui Pipăruș.

Băghicĭ legase de cu ziuă un clopoțel de coada guzganului și tocmaĭ când tăcerea era maĭ mare ĭi dăduse drumul în clasă.

E scandal !..

Băeții alerg după dênsul, aruncând cu cărțile, cu călimările. Vănat din toate părțile, negăsind un loc de scăpare nicăiurĭ, nenorocitul dobitoc alearga ca un nebun printre bănci, printre picioarele băcților.

De-odată simt ceva alunecând și urcându-se pe sub pantaloni. Era guzganul care 'șĭ găsise aice un loc de scăpare. Sar, strig, më pipăi cu mânele. Sar și băeții, ținênd guzganul în loc, scăpându-l și car prinzêndu-l. Și aceste toate între piele și pantalonul meŭ...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In sfîrșit lighioana țușni de odată afară, în strigătele și rîsetele elevilor.

Sunt galben de spaimă, mi se bate inima. Chiar și Pipăruș rîde de această întêmplare...

Ear elevii îmi făcură o legendă în versuri asupra *pantalonilor* și a *guzganului*.

Frunză verde de tufan
Fost-a, fost-a un guzgan
Ce-a luptat cu Milian !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XVII

TENTAȚIA SFINTULUI ANTONIE

După moartea mameĭ surorile plecaseră din Iași. Două mătușe se însărcinaseră să le țină. Cât despre Dinu, el remăsesĕ tot la Iași, ca să învețe carte, ca să se *procopsească*, să ajungă *onoarea* familieĭ!

Acum sunt singur, pregătind Bacalauriatul. Moșul cu toată gospodăria, plecase la țară. Imĭ lăsase o babă ca să-mĭ facă de mâncare și banĭ ca să cumpăr cele trebuincioase. In fie-care zi îmĭ făceam socotelele, însemnând tot ce-am cheltuit, făcênd totalul, trecêndu'l la *report* pe cea-l'altă față, ținênd o adevĕrată contabilitate. Căcĭ moșuluĭ îĭ place socotelele regulate, ca să știe pe ce am cheltuit banĭĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In singuritatea casei, faţa în faţă cu grămezile de volume care aşteptaŭ a fi citite, cu dicţionarele care trebuiaŭ să-mĭ dea cheia limbilor moarte, cu tablele logaritmice, enigmă neînţeleasă pentru inteligenţa mea, închipuirea alte năluciri făureşte, alte lucruri îmĭ aduce înainte-mĭ. Pe lângă problema logaritmilor, pe lângă sinusurile şi cosinusurile, pe lângă equaţiunele de gradul al II-a, alte probleme mi se împun imaginaţiuneĭ, cerând ca sfinxul antic, dezlegarea.

De nouă anĭ de zile, mi să vorbea de iubire, de nouă anĭ de zile, romanele cu care mĕ hrăneam, tot de iubire îmĭ grăeaŭ de atâta timp. In aşteptarea dragosteĭ îmĭ schinjuiam închipuirea, ca într'ênsa să aflu farmecul acesteĭ patimĭ, plăcerile, rafinările, monstruositătiie dragosteĭ.

Şi în capul meŭ ea lua formele animalului apocaliptic, toate formele, toate culorile, un monstru de plăcerĭ, care nu are nemica egal în lume.

Şi aceste toate, toate numaĭ în femee, în formele eĭ goale, în braţele'ĭ rotunde, la sînul eĭ cel cald.

Femea, acest total de plăcerĭ nebune, femeea în tot-d'a-una fugea din naintea mea, braţele'mĭ zadarnic sĕ întindeaŭ, ele nu coprindeaŭ de cât vĕzduhul rece.

Zadarnic de nouă anĭ de zile, îmĭ făuream eŭ momentele întâieĭ nopţĭ de iubire, îmĭ alegeam femeea care îmĭ va deschide porţile dragosteĭ, za-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

darnic, puneam pe fruntea'ĭ toate vălurile poezieĭ!

Zadarnic! Zadarnic!

Trăiam numaĭ cu închipuirea. Imĭ lipsea curajiul ca să trec pe drumul faptelor.

Și cu toate aceste, fie-care noapte, era pentru mine un iad de chinurĭ. Simțurile trezite, nu voiaŭ să se mulțumească cu închipuirea. Sĕ aprinseseră, în contactul visurilor și acum nu le maĭ era în de ajuns această lume de lubrice închipuirĭ.

Ele cereaŭ a fi mulțumite, revoltându-se, nebunindu-me.

Și în fie-care zi băeții îmĭ măreaŭ curiozitatea povestind amorurile lor, adevĕrate orĭ închipuite, dar care mă robeaŭ cu farmecul dulce al necunoscutuluĭ. Apoĭ acasă, în singurătate, trecênd prin prizma închipuireĭ, mărindu-se, luând forme legendare, ele stăpâneaŭ cu totul ființa mea.

In mijlocul acesteĭ lumĭ de viținĭ, mie-mĭ place, ca o cazna care te gîdilă, care te ucide făcêndu-ți o plăcere, ca flagelarea neputincioșilor.

Și ce'mĭ lipsește mie ca sĕ iubesc, ca sĕ fiŭ iubit? In oglindă, chipul meŭ sĕ arată plin de iubire, ochiĭ aŭ strălucire, mustața de abea încondează cu o urmă negricioasă buzele mele... Coconele sĕ uită la mine cu plăcere. Sub pretest că încă's copil, mĕ țin în brațe, mĕ las pe lângă fustele lor, simt trupurile lor trăsărind la atingerea trupuluĭ meŭ. Și toate simțurile mi sĕ trezesc atuncea, dar le înăduș în fundul inimeĭ, căcĭ, o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mare de prejudiții desparte pe Dinu de dragostea lor. Și-apoĭ aș fost în stare să trec eŭ Rubiconul? Afară dacă nu m'ar fi luat vre-una de mână, ca să pășesc peste puntea iubireĭ, deschizîndu-și brațele eĭ moĭ, desvăluindu-și comara trupuluĭ... Și care era să fie aceasta?. — Era o poftă înădușită, ca și pofta mea și atîta tot....

Cine mĕ va trece Rubiconul? Cine?

Și cu toate acestea trebueam sĕ'l trec. Cu prețul uneĭ crime chiar. Simțurile nouă anĭ de zile puseseră ca să se revolte și acuma numaĭ eram stăpîn pe ele. Imĭ porunceaŭ, trebueam sĕ le ascult.

Veșnic îmĭ venea în minte, femeile care putusem să le am, pe care le scăpasem din cauza prostieĭ mele.

Catinca, Lucreția și altele veșnic sĕ amestecaŭ în jocul nălucirilor mele. Cum le-aș fi iubit eŭ atunci! Cum le-aș iubi acuma dacă aș maĭ fi în aceleași împrejurărĭ?

Și în minte le dezbrac, imĭ închipuesc formele lor rotunde, sînurile lor voluptuoase și tarĭ, cu mîna mea le mângăĭ, mĕ îmbĕt de mirosul lor de femee, mĕ alipesc, imĭ gâdil pielea de pielea lor de mătase....

Și earăși căința că am fost prost, dobitoc, vită!..

Ear ticsite una peste alta, prăfuite staŭ dicționarele cheia limbilor moarte și logaritmiĭ, enigmă neînțelesă pentru mine, fostul elev al luĭ Lenovĕanu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In toată casa, pentru îndestularea poftelor mele, pentru mulțumirea închipuirei bolnave, o babă, o țigancă și fata ei, femee măritată și cu copiĭ!— Atâta tot!

Femee măritată! Cum era să *mĕ leg* de dînsa chiar presupunînd că aș fi avut curagiul să o *atac*? Ar voi ea? Nu m'ar spune bărbatu-sĕŭ, mă-seĭ, ca să'mĭ pună pe cap toată *familia?* Și familiea îĭ era grozavă și grozav era și bărbatul eĭ, un plăpumar cocoșat și oftigos, care o oftigase și pe dînsa...

In singurătate însĕ simțurile bolnave sĕ înbolnăvesc și maĭ rĕŭ. Ca idea uneĭ crime, mĕ urmărește pretutindine idea că trebue sĕ am pe Smaranda. Dintâiŭ acest gând sĕ arată nehotărît, obscur, nebulos, întrupîndu-sĕ din ce în ce maĭ mult, luând o formă concretă, hotărîtă, grozavă.

Și gîndul nu mĕ maĭ lasă. Urmăresc pe Smaranda cu niște ochi aprinși, cu ochiĭ svăpăiați aĭ nebunilor. Simt că aș fi în stare sĕ făptuesc orĭ și ce, pentru a-mĭ da mulțumirea pe care o așteptam de atâția anĭ și care fugea, fugea mereŭ din nainte-mĭ, — aținîndu-mĭ și maĭ mult simțurile, bătându-le cu biciul dorinței lucrului oprit și greŭ de căpătat.

In fie-care zi eaŭ hotarirea ca sĕ sfîrșesc. Dar ca o crimă grozavă, amân din zi în zi fapta... Și de astă dată nu voiŭ maĭ amesteca poveștele din romane,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nu voiŭ mai vorbi de poezie, de jurămînte, de floarea virgină. Animalul vorbea în mine, animalul învăpăiat, turbat, care e în stare să restoarne și să ucidă totul în cale'ĭ, animalul împins de nebuniea dragosteĭ.

— Smarando!

Ochiĭ meĭ sunt roșiĭ, căutătura mi-e grozavă. Ea înțelege de ce'ĭ vorba și să repede spre ușă. E închisă. Și o luptă cruntă începu. Ca unt-de-lemnul alunecă din mânele mele, intră iar, scăpă din noŭ. Și un cuvênt nu eșă din gura noastră. Dacă aș fi voit să vorbesc, nu aș fi putut. Un nod îmĭ stătea în gât, oprindu-mĭ respirațiunea, umflându-mĭ pieptul, făcênd ca inima să mi să bată, că 'ĭ auzeam tic-tacul eĭ repede...

Intr'o oglindă îmĭ zăresc chipul. Mi să pare că e al altuia, ochiĭ îmĭ sunt ca de nebun. Și într'o clipeală îmĭ vine în minte icoana tateĭ nebun, când îl fugăreaŭ slugile prin curte, când voiea să se arunce din susul zidului în stradă... Simt că în acest moment aș fi în stare să făptuesc o grozăvie, să zdrobesc sub mâna mea nervoasă acest corp care părea că-mĭ alunecă din brațe ca argintul viŭ și asupra unuĭ cadavru încă cald să-mĭ îndestulez simțurile, să le discordez... Mi-e frică de mine însu-mĭ, mi-e rușine de fapta mea. Ochiul Smarandeĭ e rîzător. Sîmt că 's ridicol. Și obosit,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

zdrobit, de atâta încordare, căzuĭ pe pat, moale, cu ochiul mort, aproape leșinat...

Când m'am trezit, felinarul de la poartă arunca în odaie lumina luĭ difuză, ear neorînduiala odăeĭ îmĭ aducea aminte de scena ridicolă al căreia actor fusesem.

Smaranda fugise...

Cum? Erăși? Din noŭ, aproape de poarta raiuluĭ, nu am avut curagiul să-mĭ urmez drumul înainte?

Dobitoc! Prost! Idiot!...

Mintea-mĭ din noŭ sĕ îmfierbîntă sub aducerea aminte a sceneĭ trecute, sub înrîurirea simțurilor care din noŭ sĕ încordează... Și pare-că trupul meŭ păstrase percepțiunea căldureĭ trupuluĭ Smarandeĭ, pare-că sînu 'ĭ gol, sĕ mișcă încă ritmat, sub strîngerea puternică a brațelor mele.

Și acum nu maĭ voiŭ de cât femeea, generalitatea femească dênsa voiŭ să mi se arate în ochiĭ meĭ, prin dênsa să-mĭ iaŭ piatra ce-mĭ apasă pieptul, să-mĭ recoresc dogoreala trupuluĭ.

Inchipuirea merge de la fiică, la mamă. Dacă nu a voit fata, bĕtrâna nu va refuza... Și în minte o îmbrac cu alte forme, schimb sînul eĭ potlogit în sînul alb și tare al fecioarelor, chipuluĭ daŭ formele tinere, cărneĭ tăria și luciul pieleĭ copilărești...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și în mijlocul acestei infame năluciri, în acest vis ridicol, nu sunt în stare să văd nemica, să simt nemica, să am conștiința realității... Atâta mi se întoarce în cap: dacă nu a voit fata, mama va voi...

Nebun, cu brațele întinse, ca în vis, mă reped afară. Recoreala sărei îmi biciui fruntea. Sub a ceastă sărutare rece, mă deștept, dau înapoi ca de pe marginea unei prăpăstii... Un pas încă și totul era să fie pierdut, ași fi scuipat asupra mea cu dispreț...

Mă întreb de am visat saŭ de-am făcut toate acestea deștept. Mi-aduc de toate aminte și totuși pare-că ceva a lipsit. Nu e vis, nu e realitate... Ceva și din una și din alta...

Nu am mai putut ridica ochii asupra Smarandei. Pare-că mă privea vecinic cu un ochiŭ rîzitor, pare că cocoșatul se uita chioriș la mine, pare că mama soacra, cu privirea ei esperimentată, mă îmbărbata ca să pun coarne ginerelui.

Simt însă că trebue să sfârșesc.

Voiŭ merge acolo unde mai înainte nici nu ași fi avut nici curagiul să cuget că ași fi în stare să pun piciorul. Voiŭ face ca alții...

Și Hirțescu mi-a servit de *Cicerone*.

Eșii decepționat, plin de dezgust, căzut din cerul a nouă ani de închipuiri, în murdăria realității.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce atâta'ĭ tot? Acestea sunt plăcerile pe care atâțea anĭ le-am cântărit, le-am socotit, le-am dorit?.... O murdărie, o banalitate!.. Pentru atâta lucru, să scriŭ volume mincinoase, să fabrichează poeziĭ, pentru atâta își pierd oamenii timpul, pentru acest lucru, mi-am trudit închipuirea, m'am înnebunit, m'am făcut caraghios?

Și-mĭ pare rĕŭ pe banii ce i-am dat acolo pentru care voiŭ trebui să *încarc* socoteala moșului, să fur ca o slugă de la carne, de la ceapă, de la pâine...

Și-mĭ pare mai mult încă rĕŭ de totul ce perdusem, de acest vis frumos, închipuire a raiului turcesc, de frumusețele imaginațiuneĭ, față cu realul lucrurilor...

Pentru acesta nu dormeam eŭ noaptea, pentru acesta mama era să mă facă, fără voia mea, să eaŭ dușurĭ, pentru aceasta facusem poeziĭ, devenisem lunatic, pentru aceasta așĭ fi fost în stare criminal chiar să mĕ fac!

— Ce atâta'ĭ tot? Atâta'ĭ tot?

Ear adouazi băeții, m'aŭ primit ca în alte timpurĭ cu alaiŭ.

— Să-ți fie de bine! Să-ți fie de bine!

Zâmbesc ca la teatru, când un actor este aplaudat și punênd mâna dreaptă la inimă, mulțumesc!

Rîdeam acuma!

Rubiconul era trecut! Prin noroiŭ însă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XVIII

CARIERA

— Sunt bacalauriat!

Dau cu piciorul trecutului, ridic fruntea sus, mĕ spăl de noroiul care mĕ acoperise timp de nouă ani. Nu mai am de acuma pentru ce suferi. Am putința să fiŭ liber. *Mĕ voiŭ hrăni singur.*

Sunt de acuma alt om. Și ca un copil—(eŭ nu mai eram copil—aveam șasĕ-spre-zece ani și jumătate) sar prin casă, nebun, vesel.

Sunt bacalauriat! Sunt bacalauriat!..

Și moșul, cu solemnitate, scoase ceasornicul de aur al tatei, cu lanț cu tot, și mi'l atîrnă la brîŭ.

— Biata mă-ta când a murit mi-a spus ca să-ți daŭ acest ceasornic când veĭ fi bacalauriat, fiĭ vrednic sâ'l porți!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Institutul avea obiceiŭ ca în fie-care an să dea bacalauriaților eșiți câte un banchet, la care asista—pentru emulațiune—toți premianții claselor. Cum nu fusesem nicĭ o dată premiant, luam parte la această sĕrbatoare, pentru întâiașĭ-dată. Profesorii sunt mândri de mine. Le-am făcut cinste, am recomandat școala, am eșit bine și cu toții sĕ minunează cum am eșit *băcat bun*, eŭ spânzuratul de altă dată. Toți mĕ felicitează, sĕ poartă bine cu mine, pare-că nicĭ nu fusesem Milian de altă, *bursierul* nesocotit de nimenĭ. Din d-nul Milian nu mĕ maĭ scoate. Poftesc și pe moșul la banchet. Dînsul voește să mulțumească profesorilor *în numele mameĭ*. Așĭ fi voit ca să fiŭ scutit de aceste amintirĭ, dar nu pot să mĕ împotrivesc moșuluĭ. Vĕd însă că trebue și eŭ să țiŭ un discurs...

Un discurs ?.. Nu vorbisem nicĭ odată în *public*, nu știŭ de voiŭ avea curagiul să 'l spun.

Banchetul.

Moșul își ține discursul, amintind tuturor care nicĭ nu știeaŭ că am fost bursier, că mama l'a însărcinat, că în numele *repausateĭ* mulțumește direcțiuneĭ și profesorilor că m'a *făcut om*. Mi-e rușine, mĕ fac mititel, mĕ bag aproape sub masă. Ceĭ de lângă mine mĕ scot ca să spun *discursul*.

Și luîndu-mĭ inima în dinți, luându-mĭ curagiul cu amîndouă mînele, am vorbit. Și vorbele îmĭ es-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

clare din gură, accentul e ferbinte, frază e bine întoarsă. Pe unii îi fac să plîngă, profesorii cască gura.

Milian e acesta care vorbește, Milian care nu știea să deschidă gură... Uite de unde sare epurile!

Și în discursul meŭ amestec clasicismul, vorbesc de dascălĭ, de director, le jur veșnică recunoștință! Am sfîrșit. Mĕ sărută. Mĕ felicitează. Prevestesc că voiŭ fi orator.

In sfîrșit împlinisem cea de pe urmă sarcină. De acum sunt liber, nu maĭ pot să-mĭ facă nemica, n'aŭ cum sĕ mĕ maĭ umilească.

Liber! Liber!

Și când am eșit pe poarta școaleĭ, uitându-mĕ înapoĭ de frică să nu mĕ maĭ cheme, când m'am vĕzut afară și sigur că nu mĕ maĭ pot prinde, furios, mi-am vĕrsat tot năduful a nouă anĭ de suferință, arătând pumnul zidireĭ uriașe care sĕ pierdea în noapte.

Sunt liber! Sunt liber! Sunt liber!

— Și ce *carieră* îțĭ alegĭ, Dinule?

— *Carieră! Ce Carieră?*.... Să-mĭ aleg o *carieră?*....

Moșul mĕ sfătuește pentru *drept*, alt moș îmĭ spune să fac și *literele*.

— Dreptul și literatura pot face nu maĭ un bun avocat. Uite de pildă Mornea, când îțĭ vorbește el, când îțĭ spune:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Je l'ai vu, dis-je, vu, de mes propres yeux vu
Ce qu'on appelle vu.

Și în fie-care dată când venea vorba despre cariera mea, moșul Iancu reîncepea vorba d-sale.

— Uite de pildă Mornea, când îți vorbește el, când îți spune:

Je l'ai vu, dis-je, vu, de mes propres yeux vu
Ce qu'on appelle vu.

Dreptul și literatura!

Acum eram obișnuit. Când venea vorba de carieră, știam că va fi vorba și de Mornea și începeam eŭ singur să recitez vorbele luĭ Molière, pe care moșul le dădea pe sama bietuluĭ Mornea:

Je l'ai vu, dis-je, vu, de mes propres yeux vu
Ce qu'on appelle vu.

Da! dreptul și literatura, atâta numaĭ!

Dreptul? dar eŭ nu pot mințĭ, nu pot să fac să se osîndească oamenii. Nu voiŭ să fiŭ avocat, negustător de vorbe.

Literele? Da. Poeziea, literatura tot una sunt. Ca poet, nu puteam de cât să eaŭ literele...

Pe cărțele mele de visită am tipărit:

Student în litere și filosofie

Poezia îmĭ jucase această farsă...

Acum sunt însă *om*. Voesc să pun pe tapet o cestiune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Voesc să-mĭ regulez cu moșul poziținea, să'ĭ explic că de-acum nu pot trăi ca înainte, că'mĭ trebue și mie parale de pozunar.

— Parale de pozunar! Dar ce să facĭ? Nu aĭ tot ce 'ți trebue la mine?

— De! Tot ce-mĭ trebue... Sunt și eŭ *om*... îmĭ trebue poate și mie.

După multă gândire, sĕ hotărește:

— Veĭ avea un galben pe treĭ lunĭ!

— Un galben pe treĭ lunĭ! Dar eștĭ *absurd*, moșule.

— Cum. *absurd?* Și moșul sĕ mânie, sĕ supără, sĕ crede insultat, mă amerință că va da dimisiune din epitropie.

Imĭ cer ertare, mĕ iartă....

Dar vĕd că trebue să deviŭ liber, liber cu totul, să'mĭ căștig eŭ singur dreptul de a face orĭce voiŭ voi.

Nu maĭ voiĭ să fiŭ în sarcina nimănuĭ!...

Sunt *om* și eŭ!.!.

Moșul îmĭ cumpără mănușĭ și haine nouĭ. Trebue să facem vizite, să mĕ întroducă în *societate*. Și două zile de a rîndul am făcut vizite. In fiecare casă caut să fiŭ *amabil*, să surîd gazdeĭ cu respect, să vorbesc domnișoarelor despre literatură și poezie. Intr'o casă chiar ajunsesem la scrisorile D-neĭ de Sevigné.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Cunoașteți d-șoara pe D-na de Sevigné.

— Nu. *Maman* nu e în vizită...

Cu gura căscată pentru o clipeală, am gândit la pericolele de-a atinge cestiunele literare...

Sunt poftit chiar și la baluri. In mijlocul dănțuitorilor Dinu Milian, este observat de toți, cum se încurca printre perechi, cum dănțează cu grațiele unui urs...

Și fetele fugeau de mine...

Cinci zeci de franci leafă, casă, masă, spălat, totul. Eată ce mi se propune la Cești, pentru a fi pedagog la doui băeți, ce'i avea el în gazdă....

— Cinci zeci de franci, casă, masă, spălat, totul!...

Primesc!...

Odată cu debutul meu ca student, făcuiu debutul meu de *belfer*.

Și în adevăr puțină deosebire era între mine și dascălii ovreești. Imi duceam *eleviĭ* demineața la școală, îi aduceam seara acasă, vegheam asupra purtărei lor, asupra moralului, nu'i lăsam să fumeze pe stradă, le explicam lecțiunile pe care nici eu nu le pricepusem altă dată, pe care nici acum nu le știam, dar pe care totuși trebueam să *le esplic*.. Și 'mi eau aere, mă fac că pricep totul, cetesc în carte, repet cele cetite și după aceea întreb:

— Ați înțeles?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Inţăles !...

Stiŭ bine că nu pricepuseră nemic, dar lor le e de-a scăpare, mie de asemenea...

— Dar aice, cum să demonstrează ?

Cetesc, repet de a doua oară, apoĭ îĭ întreb dacă aŭ înţeles. Băeţiĭ care ştiaŭ că a doua zi eraŭ să fie ascultaţi, îmĭ respund că nu aŭ priceput nicĭ acum :

— Dar proştĭ maĭ sunteţi ! Prostĭ de tot...

Şi mĕ înfuriez, răcnesc, fac sgomot că sunt niştе gogomanĭ, niştе idioţĭ, niştе capete goale !...

După o asemenea scenă, esplicaţiunea reîncepea şi de astă-dată amândoĭ declaraŭ că aŭ înţeles.

— In sfârşit !!... Aţi priceput, spuneţi drept !..

— Priceput, cum să nu pricepem atâta lucru.... Şi copiiĭ ar pricepe...

In tot deauna la matematică reîncepea această scenă...

La Universitate.

Intru cu respect în acest locaş, unde nu pusesem piciorul de cât pe la Conferinţele populare ale *Junimeĭ*.

Alte case, alte tipurĭ, alţĭ dascălĭ, alţĭ băeţĭ.

Ca să fac hatârul moşuluĭ m'am înscris şi la drept. Cine ştie, poate moşul Iancu avea dreptate, când îmĭ declama pleduariele luĭ Mornea !

Mucius (Porcius-Petrus) era temut de toţĭ eleviĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ca o moștenire se transmitea din generațiune în generațiune faima, limba lui ciudată, apucăturile, obiceiurile sale. Profesor de drept Roman. Venea grozav de regulat la curs. Când lipsea era o minune. Și pe zidurile claseĭ, studenții înscrieaŭ acest lucru.

Pe ici, pe colea se citea:

„Azĭ 1867 Ianuar 30, Mucius nu a venit !!!...“

„Azĭ 1872, Maiŭ 3, Mucius a făcut o absență, fiind bolnav, de *dalac*!“

Apoĭ latrinele ereaŭ pline de injuriĭ pentru dinsul. Băeții, mișeĭ sub înjuriele luĭ, își arătaŭ voinicia batjocorindu'l în taină și adăpostiți de siguranța nepedepsireĭ. Maĭ ales o nepoată a luĭ Mucius, pe care o ținea în casă era victima tuturor insultelor. Nepoata suferea pentru unchiŭ!..

E clasul luĭ Mucius.

Se aude musca bâzîind. Toți băeții tac, staŭ țepeni, nu mișc. Și în această tăcere se aude glasul dascălului care citește pe un caet vechiŭ și cu un ton adormitoriŭ, o limbă ciudată, pe care nimenea nu o înțelege: „Năciunea romane, stirpe din care noĭ suntem descinții, aŭ poșes instituciunele care fac obieptul dreptuluĭ romane. Proprietatea, poseciunea, șerbitutea, usucăpăciunea, succesiunea toate ne vin direpț de la populul Romane...“

De odată însă se întrerupe:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ei, domnule din fund, cel ce te boldești la mine, ce te trezești la *oi*, de stai într'un cot!..

Apoi urmează pe același ton, pe când cel insultat plecă capul sub injurie, tăcu și își luă cotul de pe bancă, stând smerit la locul lui...

Mucius. iarăși întrerupe cursul:

— Ei! d-ta din banca a doua, ce ești la cafenea de cași? Eși afară măgarule!..

Apoi erăși își urmă liniștit cursul...

Simt că-mi ferbe sîngele, că nu voiu pleca capul sub insultă, că voiu respunde prin mojicie mojiculuĭ. Purtarea „colegilor“ mĕ indignează. Un *student* sĕ fie insultat!.. Deja pentru mine această calitate era ceva sfînt, mare, plin de respect. De atâția ani așteptam sĕ fiŭ *student* și azi vedeam pe studenți maĭ micĭ ca ceĭ din clasele primare care zimbeaŭ cel puțin sub picioarele luĭ Lenoveanu!

La sfârșitul cursuluĭ, Mucius vrea să se convingă daca l'am înțeles:

— D-ta! din banca întêia, rîndul întêiŭ, d-ta, ce este *usucăpăciunea*?

Băeatul cască o gură mare...

— *Usu-căpățina*?...

Și Mucius esplosează, în sunetul clopotuluĭ luĭ moș Alexandru:

— Dobițocule! Maĭ bine te-aĭ duce să paști porciĭ...

Și furios plecă spre ușă, ca o săgeată, mormăind.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Usucăpăciunea! Să nu știe ce este usucăpăciunea!..

Acesta este întâiul și cel de pe urmă clas de drept. Văd că nu voiŭ scoate-o la capăt cu Mucius, că o ceartă va isbucni peste curînd, dacă aș rămînea la cursul luĭ.

Și de atunci nu am maĭ pus piciorul la Mucius.

Ceĭ alțĭ aŭ rămas, plecând capul sub injuriele și insultele luĭ...

La litere căzuĭ din al șaptelea cer.

Credeam că voiŭ afla pentru poezie o scoală. Mă aflaiŭ de odată în mijlocul plihtiseleĭ.

Unul, ne esplica literatura grecească vorbind despre electricitatea care este cauza hotăritoare a propășirei omenireĭ... Altul își traduce cursul din cartea pe care o am și eŭ. Celalt îmĭ vorbește de filosofie, amestecând pe D-zeŭ, puterile supraomenești...

O menagerie întreagă!

Și biata mea poezie nicăiurĭ, nicăiurĭ!...

Și nicĭ măcar *Sfaturile literare* nu vrea să-mĭ deschidă coloanele. Acum nu maĭ sunt tênĕr, sunt *student*, sunt om ca toțĭ oamenĭĭ. — Scăpasem situațiunea mea zdruncinată la Bacalauriat, scriind o poezie, pentru compositiunea română. Imĭ pusese

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nota *zece*!.. Și această mi-e refuzată!... O decepțiune! Decepțiune!..

Mĕ făcură încă și de rîs în *Corespondență*!....

Am încheat cu aer stoic:

— Își publică prostiele lor, lucrurile bune ale altora le refuză... Egoismŭ... Helvețius... Bentham....

Sĕ cunoaște că eram student în litere!...

Ear de căte orĭ îl vedeam pe moșul Iancu, d-luĭ reîncepea teoria cu dreptul și literatură:

— Dreptul fără studiĭ literare nu merge de loc! De pildă când vezĭ pe Mornea pledînd și spuind tribunalului:

> Je l'aĭ vu, dis-je, vu, de mes propres yeux vu
> Ce qu-on appelle vu!.

Și dădeam dreptate moșul Iancu, îl măguleam că ĭ-am ascultat sfaturile, de frică ca nu cum-va din nouŭ să-mĭ repete scena vorbelor luĭ Mornea..

Prin puterea repetițiuneĭ, ĭĭ știem toate gesturile, toate mișcările care le făcea când pronunța vorbele prin care tribunalul cădea de părerea luĭ Mornea, admirîndu'ĭ talentul și cunoștințele literare.

Și Mucins, în fie-care zi îmĭ striga la catalog numele, mormăind când sĕ apropia să mĕ strige

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și făgăduind băeților că nu are să-mi iscălească inscripțiunea...

Ear când trecea pe lângă mine mĕ privea lung...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XIX

IOAN CARA

In dată ce am pus piciorul la Universitate, m'am înscris în *Clubul Studenților*. Președinte era Ioan Cara și spre dênsul era atrasă întreaga mea ființă. Mĕ robise cu înfățișarea luĭ sĕlbatică, cu neîngrijirea *ținuteĭ* sale, cu puțina grije ce avea de lume, de mahala și de zisele eĭ. In mijlocul orașuluĭ trăia fără să'ĭ pese de nimenĭ, liber de orĭ-ce prejudecată. Era obiectul principal al mahalalelĭ care îșĭ rezbuna pentru disprețul cu care el o lăsa la o parte.

Luĭ nu'ĭ păsa nemic de toate aceste. Era însurat și femeia luĭ se pregătea ca să dea bacalauriatul, pentru mare mirare a Iașuluĭ, care nu maĭ vĕzuse așa lucru. Pe stradă mergea, uitându-se drept înnainte, nesalutând pe nimenĭ, făcênd pasurĭ marĭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

cu căcinla pe ochĭ, cu paltonul în vînt. Ba unii l'aŭ vĕzut mâncând pe stradă şi ducênd sub braţ o pâine de douĕ ocale...

Nevasta-sea eşise cu pălărie naltă pe stradă şi cucoanele îĭ puseseră de atunci pe frunte numele de *nebună*.

Cu toate aceste Cara este un monstru de ştiinţă. Ştie totul, a cetit totul, de dênsul toţi dascălii sĕ tem. La bacalauriat minunase lumea şi căpătase o catedră la liceŭ, dând într'o parte, prin cunoştinţele seale pe toţi concurenţii. Era un atlet cu care puţinĭ ar fi avut curagiul să se măsoare.

Era student la Universitate, dar nu sĕ înscrisese căci, zicea el, nu voieşte să ia diplome.

Caracteristica luĭ Cara era de-a face tot ce lumea muritoare a oilor omeneştĭ nu face. A eşi din cărarea bătută acesta îĭ era ţinta.

Şi pe lângă toate era ateŭ, pentru marea indignare a clirosuluĭ în de obşte şi a părintelui Alexandru în parte...

— Ia un nebun, coa'ne Mihalache, un nebun, zicea cu solemnitate popa Alexandru, când venea vorba de Cara. Nu şi-a botezat nicĭ copiĭ, apoĭ frate-sĕŭ a luat pe sora nevesteĭ sale. Douĭ fraţĭ, douĕ surorĭ!

Maĭ rĕŭ de cât câiniĭ!...

Şi această fiinţă ciudată, mĕ robea prin rezvrătirea caracteruluĭ, prin dispreţul lumeĭ obşteştĭ, prin cutezanţa eĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Apoĭ toate aceste mărite, adăugate, împopoțonate de gura lumeĭ, făceaŭ pentru mine din Cara un monstru, dar un monstru simpatic.

Sătul de înjosirea și robiea a nouĕ anĭ de zile, sĕtos de libertate și prin urmare de rezvrătire, plin de gustul și ambițiunea faimeĭ, mâinele noastre trebuiaŭ să se strîngă, trebuieaŭ să se cunoască....

Intâlnirea ne-a fost însă ciudată.

Sunt la Club, cetind ziare. Aud pași în odaia de, alăturĭ, pași care păreaŭ că din pod calc și ușa sĕ deschide. In cadrul eĭ să arătă o căciulă uriașă, un palton cafeniŭ și o barbă neagră, rară, neîngrijită... E Cara, e Cara! Domnul Președinte!...

Și suntem singurĭ. Nimenĭ care sĕ mĕ *prezinte* conform regulelor cetite în *Codul Manierilor Elegante.*

Cara păru că nicĭ nu mĕ vede, își înfundă căciula pe ochĭ, își învălui obrazul într'un ziar și sĕ puse pe cetit fără sĕ zică nicĭ un cuvênt. Căte odată numaĭ eșea din ascunzătoarea luĭ de hârtie pentru ca să scuipe cu zgomot.

Cercetez cu de a mănuntul pe Cara. Nu'ĭ vĕd însă de cât paltonul, picioarele, vîrful căciuleĭ și degetele sale ale cărora unghiĭ sunt în doliŭ.

Și nimenĭ nu sosește ca să mĕ prezinte.

— Domnule Președinte!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Glasul mi-e mișcat, m'am sculat în picioare, mi-am tras surtucul, mi-am îndulcit vocea.

Nici o mișcare însă nu se aude în lăuntrul gazetei.

— Domnule Cara!...

— Hm! se auzi din lăuntrul ziarului.

— Mă presint... Dinu Milian... noŭ membru... încântat.

Atunci ziarul se desfăcu dând la iveală chipul cetitorului. Cara mă privi lung, mă cercetă din cap până la picioare, apoi, concluse flegmatic și cu totul indiferent:

— Bine!

Voiŭ să'i întind mâna, dar mâna'i stă liniștită, voiŭ să'i spun „că 'mi pare bine de cunoștință, că doream să i-o fac". Gazeta însă se închise din noŭ, acoperindu'i chipul și Cara earăși se afundă în lăuntrul ei, tăcut și nepăsătoriŭ.

Purtarea lui mă îndignează. Așa se poartă el cu membriĭ clubului? Orĭ eŭ nu i-am plăcut?

— Poate nu i-am plăcut!... îmĭ ziceam spre mângăere.

Și Cara, sfârșindu-și ziarele de cetit, își înfundă din noŭ căciula pe cap și disparu, facênd zgomot cu pașiĭ sĕi, fără să'mĭ dea bună ziua, fără să'mĭ facă un semn, nepăsător de cea ce'l înconjura, la eșire ca și la intrare.

Adoua zi l'am întâlnit pe stradă. I'am scos pălăriea de departe, am scoborît-o pînă la pământ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și puindu-mĭ pe buze, cel maĭ amabil zîmbet, l'am salutat. Cara însă, uitându-sĕ drept înainte, trecu fără să'mĭ respundă vîrît în gulerul paltonuluĭ și în latele marginĭ ale căciuleĭ.

Și trecĕtoriĭ privind pe Cara, privindu-mĕ pe mine care mă înroșisem de ciudă și de rușine, zîmbeaŭ cu rĕutate.

— Așa îțĭ trebue, tinere, dacă saluțĭ pe Cara! păreaŭ că zic ochiĭ lor.

In gândul meŭ osândesc purtarea luĭ Cara și totuși voesc să'ĭ daŭ dreptate, să aflu eŭ singur o pricină de desvinovățire.

— Poate nu m'a vĕzut... Poate nu m'a cunoscut·

Sunt însă hotărît ca să'ĭ atrag privirele'ĭ asupră'mĭ. Voesc să țin o conferință. Conferința e gata și debutez înaintea Clubuluĭ. Pândesc gesturile și mișcările obrazuluĭ luĭ Cara. Luĭ însă nu'ĭ place conferința, sĕ strâmbă, dă din cap, face gesturĭ de plictiseală.

Conferința e sfârșită.

— E greșită părerea d-tale, îmĭ zice Cara.

Voiŭ să mă explic, să discut, dar el mă îndepărtează cu gestul.

— Nu e nemic exact!.

Și 'și trînti căciula pe cap.

Unul îĭ întrebă părerea asupra disertațiuneĭ.

— Prostiĭ! Prostiĭ! zicea glasul luĭ Cara ce sĕ îndepărta, pierdut în noapte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Prostii! Prostii! mereŭ îmĭ resună în crierĭ sentința luĭ Cara.

Acum sunt cu desăvârșire liber. Numaĭ sunt *belfer* și staŭ de-oparte, la *casa mea*, ocupînd împreună cu Răreŭ două odăĭ din strada Universitățeĭ.

Moșul îmĭ dă ceva pe lună, facultatea îmĭ dă o bursă și budgetul echilibrat, poate să o ducă cu o sută două zecĭ de leĭ pe lună.

Până acum tot apăsa ceva pe mine. Eram în casă străină, trebuiam să mĕ întorc la un ceas potrivit, aveam repetițiunile, aveam oara ducereĭ și aducereĭ elevilor, eram în sfârșit lănțuit. Nemic din toate aceste acum! Nemic. Sunt slobod ca și visurile mele.

— *Patria Dezmembrată! Patria Dezmembrată!* Redactor Ioan Cara...

Acesta e numele ziaruluĭ pe care președintele clubuluĭ studenților îl scoate în tovărășie cu fratesĕŭ, cu Doctorul Richard, cu Garanță...

Era pe timpul răpireĭ Basarabieĭ!...

Și calde sunt cuvintele din lăuntru, umanitară le e țința, plină de încuragiare și de compătimire pentru ceĭ desmoșteniți. Prin trânsa se ridică steagul poporuluĭ... Și sorb cu lăcomie cele patru paginĭ și sufletul pare-că sĕ schimbă la cetirea lor.... Mĕ rezvrătesc contra nedreptăților din lume și sunt gata să-mĭ daŭ pentru dreptate, viața mea de șapte-spre-zece anĭ!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Cum, cetești *Patria Dezmembrată*?

— Da! sunt abonat....

— La un ziar *nihilist!!*

Și moșul Mihalache ridică plin de indignare mâinele către ceruri...

— Ni-hi-list? Ce e acea?... Nu spune nemic în gazeta lui Cara despre așa lucru...

Și moșu-meu îmi esplică ce este nihilismul: împărțirea moșiilor și femeele în comun.

Nu sunt însă convins. Gazeta îmi place. Nihilistă, nenihilistă, puțin îmi pasă. Ideele din lăuntru sunt și ale mele....

— *Patria* însă este suprimată!...

In gazete se scrisese că ea fusese organul studenților. Câți-va din Club vor să protesteze contra acestui lucru. Și la adunare lupta a fost cruntă.

Socialiștii aŭ triumfat!

Deja acest cuvînt începea să-și facă loc în dicționarul limbei românești...

Și eŭ aŭ fost din partea lui Cara, făcând un sgomot grozav, convingând oamenii, luptând cu învierșunare.

Dezmințirea nu s'a făcut!...

De atunci îmi zic cu mîndrie: *Și că sunt socialist!*.. Ear Cara se uită cu interes la mine, vrea să mă tragă în partea'i, să-mi facă *propagandă*...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In fie-care sară, îl întovărăşesc până acasă vorbind şi căutând să aducem vorba despre socialismu.

— Şi eŭ sunt socialist?

— D-ta?

Glasul luĭ Cara e indignat şi plin de mirare.

— D-ta *socialist*, care mergĭ la bal, care danţezĭ, d-ta socialist?

Şi staŭ cu gura căscată văzînd că cu toată încrederea mea că sunt socialist, nu eram de loc.

Nu sunt socialist! Nu sunt socialist! Merg la bal, danţez!!...

Şi într'o clipeală hotărîrea îmĭ fu luată:

Voiŭ fi socialist!

Totuşĭ Cara, despărţindu-sĕ mĭ-a zis:

— Vin-o pe la mine să-ţĭ daŭ cărţi de citit, dacă vraĭ...

Acum sunt socialist.

Fulgiĭ din barbă iĭ las să crească în voia lor, căcĭ sunt pentru libertate. Părul nu'l maĭ tund şi el ea îmfăţoşarea pletilor luĭ Samson. Hainele 'mĭ sunt în neorînduealĕ, nasturiĭ, orĭ lipsesc orĭ sunt descheiaţi.

Cismele sunt maĭ largĭ de cât trebue picioruluĭ ca să fie în libertate, atât de largĭ că la caz de neînţelegere puteam să lovesc pe adversar cu ele,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

făcându-le vînt din picioare. Un simulacru de pălărie îmi stă pe vîrful capului, ear mîna-mi poartă victorios și face să resune pe stradă un baston mare de arhimandrit al tatei, speță unică din bastoanele de la 1835. Are șiș și e gros de cel puțin două degete...

Cînd îl trântesc de pămînt resună că pare-că trece o oștire înarmată...

Și de o-dată și fără tranziție, am rupt cu lumea.

Nu mĕ mai duc nicăirea saŭ când mĕ arĕt e în costumul meŭ de socialist și pentru a face scandal, a face propagandă...

Și încetești or auzeam cum se șoptea prin toate colțurile numele de *nebun*.

Nu mĕ mai duc la bal, nu mai dănțez, sunt băeat *serios*.

— Cum nu mai dănțați Monsieur Milian ?

— Nu d-șoară !.. Și începeam teoriea dănțului, istoricul lui, caraghiozlicul acestei petreceri.

Și puțin convinse, domnișoarele, șopteaŭ pline de conpătimire pentru fostul lor curtezan, pentru poetul care le cântase :

— Bietul băeat !... Bietul băeat !...

Devenisem groaza popei Alexandru.

Când îl vedeam începeam discuțiunea asupra religiunei. Și popa mĕ făcea nebun, începea să-mi spună că nebuniele ateismului sunt născocite de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Evreĭ, că toți învățații sunt din neamul luĭ Israel...

Nicĭ nu ne maĭ salutăm.

Știu însă că mĕ vorbește de rĕŭ pretutindene și voesc să'ĭ fac o comedie...

Avea un băeat și prin acesta aveam de gând să'mĭ rĕsbun. — Să'ĭ fac băeatul socialist 'mĭ era planul. Ce așĭ maĭ fi rîs de popa Alecsandru. — A avut însă noroc. Băeatul era așa de prost că nu a fost cu putință să'ĭ bag ceva în cap. — La toate argumentele mele el respundea fără încurcare:

— Apoĭ tătuța mĭ-a spus alt-fel...

— Tătuța mi-a spus că este D-zeŭ...

Nu m'am putut rezbuna asupra popeĭ.

Cu moșul stăm ca cu o bubă coaptă.

E ziua de Paștĭ și mĕ duc să'l felicitez. Nu putusem scăpa de această prejudecată. In poartă îl întâlnesc, cu o lumînare în mână, mergênd la beserică.

— Sărut mâna moșule!... La mulți anĭ.

— Aĭ fost la beserică aseară?

— Nu!...

— Haide dar cu mine.

— Nu mĕ duc, n'am ce căuta acolo, nu cred în prostiele popeștĭ...

? ! ? !...

— Ce-aĭ spus?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Îi repet liniștit și cadențat vorbele.

Moșul sĕ înfurie, strigă, devine poruncitor. Vra să mĕ duc numaĭ de cât la beserică...

— Na'ĭ decât sĕ te ducĭ d-ta. Crezĭ și trebue să mergĭ.

Eŭ nu cred și decĭ nu trebue să mĕ duc și nu *voiŭ merge*!...

— Veĭ merge!...

— Nu voiŭ merge!...

— Ba da!

— Ba nu!...

Și m'am dus acasă fără să fac voia moșuluĭ. Pentru întâia oară nu'l ascultasem.

Seara am avut o lungă discuțiune, din care a eșit că trebue să fiŭ lăsat în pace, că sunt liber pe actele mele, că nu mĕ poate sili să fac lucruri care nu le pot face.

Și încheerea a fost ca în tot-d'auna:

— Eștĭ un nebun... Să vezĭ unde aĭ să eșĭ cu ideele tale!...

Și moșul îmĭ arată cu mâna apusul... Intr'acolo era Golia.

Acum sunt socialist. Pot să mĕ duc la Cara. Și am intrat cu un fel de frică amestecată cu respect. El nu era acasă. Nu am găsit de cât pe nevastă-sa. Coa'na Gaiea. O chema Aglaia dar toată lumea ĭĭ spunea numele de acasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mirosea a doftorii în odaia în care intrasem și de unde a eșit înzestrat cu un teanc de cărți.

Acasă m'am pus pe cetit, adâncind gândirile scriitorilor, indignându-mĕ de barbariea burgheziei, plângând împreună cu proletarii...

Socialist cu inima eram. Voieam însĕ să fiŭ cu capul, să găsesc armele de luptă, în bătăliele zilnice ce le aveam cu *societatea*...

Universitatea resuna de glasul meŭ amestecat în zece discuțiuni, hărțuit din toate părțile și ținând piept—pe cât puteam—tuturora...

Răreŭ însă nu este socialist. El rîde de apostolatul meŭ. Veșnice și homerice ne sunt certele de toate zilele.

Și tot-d'auna discuțiunea era fierbinte și se sfîrșea cu vorbe groase, cu insulte, cu ceartă:

— Ești un ignorant:

— Nu știi ce spuĭ...

— Este un porc!

— Ignorant încăpățânat care puĭ stavilă progresului!

Și dênsul saŭ eŭ eșiam din odae trântind ușa, insultându-ne chiar din stradă:

— Ignorantule!...

— Nebunule!...

Și lucrul a ajuns până acolo că nicĭ nu ne maĭ vorbim.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi în toate discuţiunile Don Nastasă, vĕrul luĭ Răreŭ şi purtătorul gospodărieĭ noastre, e în partea mea. La şcoală pune în practică cele auzite acasă, înebunind profesoriĭ cu drăciile luĭ.

Rareŭ mi'l pune mie pe conştiinţă:

— Vezĭ ai stricat şi pe Don Nastasă!

— Eŭ?

— L'aĭ nenorocit... Nu maĭ învaţă.....

— Dar ce să înveţe? Prostiĭ?...

Răreŭ chiar voeşte să se facă campionul partiduluĭ anti-socialist din Club. La conferinţele noastre pentru socialism, el respunde cu altele contra. Cetește, muncește, caută pretutindine argumente nuoĭ contra socialismuluĭ.

Acesta însă avu efectul contrar. De ce cetea maĭ mult, cu atâta vedea că el nu are dreptate, că zadarnic se muncește, că conştiinţa luĭ de om cinstit trebue să'l aducă în rîndurile noastre.

Cara însă me ţine tot pe departe, nu mĕ bagă în *cercul intim*,—acolo sunt numaĭ ceĭ ce aŭ dat dovezĭ de sincetitate, de socialismu.

In mijlocul lor domneşte Doctorul Rickard.

Asupra luĭ pluteşte taina necunoscutuluĭ. Pe tabla sa stă scris: *Doctor American*. Şi cine nu ar avea respect pentru un om venit aşa de de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

parte, învățat peste atâtea mări, care trăise cu o altă lume ?...

Și cu respect aud și eu de numele d-rului Rickard.

Trebue să dau dovezi! Mi se cere dovezi !...

Ear lyra resună la glasul rezvrătirei. In locul câmpilor ea bubue de indignare, scuipă, sforăe, face scandal.

Voiŭ fi poet socialist !

Și earăși versurile aŭ luat drumul. *Sfaturilor literare*. De astă dată însă injuria e singeroasă, mĕ lovește în idei !...

La corespondență stătea scris negru pe alb :

„Aĭ vroit să cânți natura
„Și te-aĭ dus de-a dura, dura...
„Acum cânți socialiștiĭ
„Și aĭ să vezi alieniștiĭ.

„Politica în poezie ? De ce nu arta culinară ?...

— Burghezii ! Infamiĭ de burghezi ! Nu'mĭ publică poezia pentru că eĭ sunt contra socialismului. Infamiĭ ! In-fa-miĭ !...

In cadrul vieței începe să se arate chipul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

blând al femeeĭ. Nu maĭ era vorba brutală a amoruluĭ de carne, era vorba gingașă a iubireĭ, a celeĭ dîntâiŭ și a celeĭ de pe urmă.

Alăturea de mine sĕ ivește la fereastră, un obraz rotungior pe care 'l vĕzusem în copilărie, dar de care mĕ dispărțise moartea mameĭ, plecarea sororilor, talazurile vremeĭ...

Ne despărțisem copiĭ și acum fie care suntem copțĭ pentru dragoste, fie-care suntem gata ca să cântăm gingașul cîntec al amoruluĭ...

Numaĭ în această casă mĕ arăt cum sĕ cade, nu sperĭĭ cocoanele, nu fac comediĭ. Aice e locul meŭ pe odihnă, unde mĕ repausez de muncile vieţeĭ, de certurile zileĭ...

Rezvrătitul devine blând, brutalul devine gingaș. O iubesc și totuși nu am curagiul să'ĭ spun patima. O cânt în versurĭ, ĭi spun cu ochiĭ, iubirea. De rostit însă cu gura, nu o pot...

Și din toate mi să alcătuește idealul meŭ pe care stă scris cu litere marĭ, în mijlocul singiurilor și a flăcărilor:

Amor și *Rezvrătire*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XX

IN ȚARA SPANZURATORILOR

— Milian!... aud strigând în urma mea pe stradă.

Și o mână mă apucă de braț. E doctorul Rickard, veșnic în gură cu pipa lui, care înfățoșează un chip de negru.

— Milian poți să faci o treabă?

— Firește.

Sunt încântat că se adresează la mine. Aceasta este o dovadă că mă bucur de oare care stimă.

— Poți să te duci la Odesa?

— La Odesa!

Dinții clănțăesc, tremur.

— Ce ți-e frică, tremuri?

— Eŭ? Frică? Ferească D-zeŭ. Mi-e frig.

— Va să zică pleci?

— Când vrai... azi, mâine, ori când.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Bine!

Şi doctorul, în semn de mulţumire, scuipa printre dinţi un lung şiroiŭ de salivă neagră.

Lucrul e hotărît voiŭ merge în Rusia, unde însemnate lucrurĭ mi sĕ încredinţează.

Îmĭ scot paş-port, mă gătesc de drum, ascund biletul de recomandaţie în vata căptuşeĭ. Călătoresc ca neguţitor de caĭ. Dîntêiŭ voiŭ merge în Kişineŭ şi apoĭ la Odesa.

La toată lumea, luĭ Răreŭ, luĭ Don Nastasă zic că mă duc pentru câte-va zile la o vie.

La gară, Bert, care'ĭ funcţionar acolo, îmĭ dă o cabină singur. Pentru a nu atrage privirile, călătoresc în clasa a treia.

Bert, vine şi mă vesteşte că sunt urmărit, că o spioancă s'a urcat în acelaşĭ tren cu mine, o bătrînă al căruia nume îl ştiam.

— Păzeşte-te bine, îmĭ recomandă dênsul.

Lucrul era cu putinţă. Cu câte-va zile înainte fusesem la Congresul studenţilor, mă afirmasem ca socialist, ziarele tipăriseră numele meŭ.

La Consulatul rusesc când m'am dus ca să-mĭ vizeze paş-portul, mi sĕ părea că funcţionariĭ sĕ uită chioriş la mine, ca sĕ privesc între dênşiĭ, cu un fel de semnificaţie.

— Sĕ poate... Sĕ poate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Suntem în Rusia.

Trenul se oprește la Unghenĭ, unde gendarmiĭ ne daŭ jos din vagoane. Sala de așteptare a gărei e tăcută, naltă și bolțele eĭ pare-că sunt ale uneĭ catedrale. Din susul lor, picură o tăcere de ghiață și pe lespezile podeleĭ, pașiĭ resună în chip lugubru, ca la beserecă.

Călătorĭ nu suntem de cât douĭ. Baba și eŭ.

— Unde mergeți? mĕ întreabă bătrîna.

— La Odesa, rĕspund cu îndrăzneală, păziudu-mĭ vorbele, mișcările, făcêndu-mĭ curagiŭ.

— Și eŭ tot la Odesa.

Am planul ca să o fac să crează că merg la Odesa și la Kișineŭ, să mă scobor, să-mĭ piearză urmele.

Ni se cere pasurile, ni le cercetează, suntem întrebați de scopul călătorieĭ.

— Să cumpĕr caĭ.

Și ofițerul sĕ uită lung la mine, cercetându-mĕ din cap până la picioare. Ĭi sufer privirea, cu obrăznicie.

— Negustor de caĭ. Haraşo...

Eŭ protestez, nu sunt negustor de caĭ, dar merg sĕ cumpĕr pentru mine...

— Negustor, orĭ nu... Haroşo! Iditie!

Și-mĭ închise guișetul, cu putere, înjurând...

Sub îmfățoșarea mea obraznică, fricĕ îmĭ face ca dinții să-mĭ clănțăească. Înțepenisem fălcile ca să-nu daŭ la iveală starea sufletuluĭ. Și pașiĭ re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sun pe lespezĭ, repetaţi de ecoul boltelor negre... Ear ochiĭ bătrîneĭ mĕ urmăresc, îĭ simt pretutindenĭ, îĭ ştiŭ că nu mĕ pierd din vedere...

— Kişinef!

Mĕ scobor repede, mĕ strecor printre mulţime şi strig un birjar care ştie moldoveneşte:

— La un hotel!...

— La numer?

Ce va să zică *numer*? Cine ştie ce-o fi, unde mĕ va duce...

Ce? pe aicĭ călătoriĭ aŭ obiceiul să meargă de a dreptul de la gară la...

— Nu frate, nu la *numer*, la *hotel*...

— La *tractir*...

Altă comedie!... Mama când prindea pe vre un om pe la slugĭ, făcea scandal, strigând că în casa d-eĭ nu e *tractir*. Va sĕ zică *numer*, *tractir* e tot acea...

— Unde mĕ ducĭ domnule? Aĭ spus că ştiĭ românește. Şi în loc sĕ mĕ ducĭ la hotel, mĕ ducĭ la... tractir, cum îĭ ziceţi.

Sunt gata să mĕ daŭ jos din birjă, care înota în noroiŭ, până la butucul roatelor...

In sfârşit putem să ne înţălegem. — Tot la hotel vrea el sĕ mĕ ducă, dar pe acolo hotelurile sunt botezate cu acest nume în două înţelesurĭ pentru mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Pe drum, mĕ informez, dacă sunt caĭ buni în Chișineŭ...

— Caĭ buni?... De unde? Noĭ când voim să cumpărăm ne ducem tocmaĭ la Odesa!..

Și eŭ care veneam în Chișineŭ ca să cumpĕr caĭ!...

Ear spionca lui Bert, călătorea în spre Odesa, cu siguranță că'ĭ sunt în mînă...

O păcălisem!....

La hotel, îmĭ daŭ pasul că să'l vizeze poliția, îmĭ descos bilețelul din căptușeală haineĭ și plec ca să-mĭ găsesc oameniĭ.

Știŭ ce am să fac: Trebue sĕ mĕ duc pe strada Găreĭ, să întreb de birtul Wereĭ T. Dânsa mĕ va pune în comunicație cu D, care mĕ va recomanda luĭ Z—ținta călătorieĭ mele.

— Aicĭ e birtul Wereĭ T..?

Și din cârciumă în cârciumă întreb, intru în toate birturile. Pretutindeniĭ același respuns:

— Nu. Dar dacă poftiți să mâncați...

— Nu e aicĭ, nicĭ nu sĕ pomenește prin mahalaua aceasta...

La gară mĕ amestec printre muncitoriĭ întrebând de birtul Wereĭ T...

Același respuns.

Mĕ întorc din noŭ pe strada Găreĭ, voind să merg până în capĕtul eĭ... La mijloc însă drumul era închis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Toată strada nu e de cât un lac de noroiŭ. Merg ținîndu-mĕ de garduri, gardurile însă sĕ rump sub greutatea trupuluĭ. Trebue să mĕ întorc...

Am altă adresă...

Și iarăși încep drumul meŭ întrebând din stradă, în stradă. Acesta e în cea altă parte a orașuluĭ. Trec prin centrul orașuluĭ, pe lângă palatul guvernatoruluĭ, pe lângă Seminar, pe lângă două parcurĭ frumoase.

Și la fie-care întrebare, pare-că în fie-care om găsesc un spion, care îmĭ scrutează gândurile, care mĕ cercetează...

In sfârșit eată-mĕ's. Strada e acesta, casa e acesta.

Intru.

— D-l Z. aicĭ șade.

— Aicĭ, dar e la spital, la seminar...

La seminar! La seminar!...

Dar trebue să intru pe acolo, să atrag privirile, să compromit poate oamenĭĭ...

Sunt hotărit însă să merg până la sfârșit. Ce va fi sĕ va întâmpla.

M'am întors la seminar.

— D-l Z...

— E la infirmerie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Băeții mĕ conduc până la ușa unei odăi mari pline de paturi și de băeți care dorm.

— D-l Z...

Un tânĕr se ridică chiar de lângă ușă. Mĕ prezint, îi dau hârtia mea de recomandație. El sĕ uită curios la mine. Nu pricepe nemic!

— Dar eŭ nu cunosc pe D. asta e adresa fratemeŭ care este la Kiew...

Casc gura mare...

In sfârșit ne înțelegem. El cunoaște pe F. care este pretenul luĭ D. și de la acesta îl vom afla...

— Dar cum? Dar cum?

Trebue să fugă din seminar, ca să mergem la F. Tânĕrul se îmbracă repede și eșim pe poarta seminarului.

— Dar am vorbit tare, nu ne-o fi aŭzit cine-va?

— Nu, toți sunt muscalĭ.

Sunt liniștit...

F. nu este însă acasă.

Îĭ scrim ca să găsească pe D. și să vină la hotel la mine cu dânsul.

F. însă fusese deja în temniță și e sub privighercа gendarmilor. Am făcut multe ocoliri pentru a ajunge și a eși de la dânsul....

Când am ajuns acasă înoptase. Mersesem opt oare în șir, străbătând Kișineul în toate părțile.

Simt o mare plăcere trintindu-mĕ în pat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Tresar.

— Unde este hârtia? O caut prin pozunare, pretutindene. Hîrtia nicăiuri. O caut din nou, cu un fel de friguri, cu sângele în cap.

Hîrtia nicăiuri!

Sunt pierdut. Desigur am pierdut-o. Poliția o va găsi și din pricina zăpăceleĭ mele, mĕ voiŭ pierde și voiŭ băga și pe alțiĭ în belea.

Pe mine mĕ pot lua ca din oală. Pasul mi e la poliție. Pe ceĭ alțĭ earăși iĭ pot prinde, adresa lor era în lăuntru.

Mĕ primblu prin odae zăpăcit, trăsăriud la orice mișcare prin coridoare, la sunetul fie-cărui clopoțel.

Desigur e poliția! mĕ gândeam eŭ.

In odae e întuneric. Nu aprinsesem luminarea. Ferestrele daŭ într'o piață mare, de unde sĕ aud cântice de muzică, glasurĭ de bețivĭ...

Bucuria din oraș contrasteaza cu grija sufletuluĭ meŭ.

Hârtiea! Hârtiea!...

Cine-va bate la ușă... E stăpânul hoteluluĭ care vine să mĕ întrebe de nu voesc să mânînc ceva.— Un evreŭ murdar și slugarnic.—

Imĭ aprinde luminarea și stă la ușă...

— Nu, nu mănînc, am mâncat în oraș...

Dar evreul nu esă. Stă la ușă și mĕ privește lung. Pare-că vrea să-mi spună ceva....

— Cacanaș...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Sunt plictisit. Am nevoe să fiŭ singur, să mĕ gîndesc limpede asupra stărei mele.... Mĕ fac că nicĭ nu 'l aud.

— Cacanaș, insinuează din noŭ evreul....

— Eĭ ce?

Evreul mĕ privește cu un ochiŭ lubric și plin de înțelesurĭ....

— Maldaveanca, harașoiea! Prima...

Nu prea înțeleg ce vrea să spună, căcĭ știe foarte puțin românește!

— Maldaveanca, harașoiea.... Prima.... Și el îmĭ face semnul că e grasă, bine făcută....

Pricep, ce 'mĭ oferă și refuz cu indignare. La lucrurĭ de acestea aveam eŭ acuma gândul!

Evreul se retrage, tot insinuindu-mĭ.

— Maldaveanca, harașoiea.... prima...

Sting lumînarea și mĕ trîntesc pe pat... Voiŭ să dorm, să uit tot, apoĭ întâmplă-se orĭ ce se va întâmpla. Să-mĭ perd constiința situațiuneĭ, atât voiŭ.

Din somn însă mĕ trezește o muzică din odaia de alăturĭ. Acolo chefuesc, cînt. Iĭ înjur că tocmaĭ aicĭ și-aŭ găsit loc de petrecere. Totuși staŭ într'o stare dintre somn și trezire, aromisem.

Iarăși o bătae la ușa. Aprind lumînarea. Earăși Evreul.

— Cacanaș!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și același gest, aceiași clipire din ochĭ plină de înțeles.

— Du-te dracululuĭ...

— Maldaveanca, harașoiea...

— Lasă-mĕ, în pace...

— E aicĭ, s'o aduc,... lucru fain... s'o vedeți...

Și un cap roșcovan de femee se itește pe ușa....

Așta mĕ scoate din sărite....

— Eșĭ afară!..

— Cacanaș... Mald...

Dar nu sfîrși bine și sfeșnicul îĭ sbură în cap, apoĭ garafa, apoĭ săltarul de la mesuță...

Și sub această bombardare scăpaĭ de Evreŭ, care tot îl auzeam, de după ușă, strigîndu-mĭ.

— Maldaveanca... Harașoia!...

Era târziŭ când o a treia bătaie în ușă, mĕ făcu să mĕ scol. In așteptarea jidanuluĭ pusesem mâna pe călimările de pe mesuță.

Aprind lumînarea. Sunt în fața unuĭ om străin

— D-l Milian din Moldova?...

— Eŭ sunt.

Poliția! Poliția! gândeam eŭ plin de spaimă. Necunoscutul îmĭ întinse o hîrtie. Mĕ uit. E biletul meŭ, biletul pierdut... De sigur că sunt arestat, poliția a pus mâna pe dânsul.

Străinul însă urmează:

— Sunt D. Am căpătat foarte târziŭ biletul d-tale pe care mi l'a adus F.

Sunt scăpat!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Biletul îl dădusem eŭ singur și uitasem... O piatră grozavă, mi se ridică de pe piept...

Cel care sosise era un tînăr ca de douĕ-dĕcĭ și patru de anĭ. E Român deși vorbește cam greŭ românește.

Ne înțelegeam însĕ foarte bine.

Ne-am dat întâlnire pentru a doua zi. Era să vie pe la mine, ca să mĕ ea de la hotel.

Și liniștit m'am culcat, dormind cu sufletul liniștit, bucuros, fericit...

Deja jumĕtate din treabă era isprăvită...

A doua-zi când m'am sculat era târziŭ. M'am dus la fereastră. Mĕ atrasese zgomotul pieței. Și lucrul cel dîntâiŭ care mi-a lovit privirea e o zidire mare, grozavă care dominează orașul:

E temnița!...

Sunt foarte neplăcut împresionat de această priveliște. Par-că e o prevestire rea...

A doua zi m'am întâlnit cu toțiĭ în fundul uneĭ mahalale la o fată trimisă aice în surgun. Chipul eĭ galben mi-a rĕmas intipărit în minte și dĕgetele'i subțirĭ, lungĭ și ca de fildeș. Pe masă am găsit pe Haine. Avea ceva ciudat această copilă care nu era nicĭ frumoasă, nicĭ urîtă, dar care totuși îți robea băgarea de seamă. In ochiĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ei se citea o hotărîre, o tărie de caracter puternică...

Când ne-am despărțit i-am spus că poate ne vom mai întâlni...

Ea a dat jalnic din cap...

O fi în Siberia, o fi moartă, nu știu. Cea ce'i sigur e că era în stare să facă multe..

Mi-am sfârșit treburile. Pot pleca. Și nu voiŭ să mai staŭ cinci minute mai mult în această țară. La Odesa nu mai am nevoe să mă duc.

La gară însă cine-va mĕ apucă de mână. Mĕ întorc. E D. Pare-că a eșit din pămînt. Venise să'mi spună încă ceva. Și tot așa de tainic, tot așa de repede pieri.

Trenul șueră, sĕ mișcă, a plecat...

Pe drum însă negre gânduri mĕ căznesc: Dacă vor fi aflat că am fost, dacă vor da ordin să mĕ prindă. La fie-care stație mĕ pitulesc bine și mĕ uit pe furiș ca să vĕz dacă nu sunt căutat...

Pe-aproape de graniță m'am crezut prins:

Pe un costiș un pluton de cazaci venea în fuga mare spre gară. De sigur că vin să mĕ aresteze.

Trenul însă a plecat fără ca să'mi facă ceva.

La Ungheni însă mĕ tem de a bine le.

Ofițerul mĕ cercetează în tăcere și pare că chibzuiește dacă sunt eŭ sau nu's eŭ.

— Cum te cheamă?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Dinu Milian!

— Unde ai fost?

— La Kișineŭ..

Și ofițerul cercetează viza poliției de acolo. Totul e în regulă.

— Haraşo! Iditie!..

Când am trecut podul, când am vĕzut căciula dorobanțului, am scos trupul pe fereastră și isbucnind într'un rîs nebun, am dat o tîlă înapoi!

— Na! Proștilor!...

Sunt priimit cu brațele deschise.

Dădusem dovezile!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XXI

LA LUCRU!

Am trei domiciliuri. Când vor să mă caute de la moșul, trebue să înceapă din Sărărie și să se oprească în Strada mare, unde este cartierul general. Acolo, în același salon spațios, stau Hamil, Garanță și tînĕrul Dinu Milian.

La Răreș este domiciliul oficial, acolo îmi vin scrisorile, acolo este biblioteca mea.

In altă casă din strada Târgului de sus, îmi este patul și *mobilele*.

Eŭ stau însă împreună cu Hamil și cu Garanță.

Adunare generală.

— Trebue să ne punem pe lucru, ne spune solemn Dr. Rickard...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi ne-am pus pe lucru...

Cara, Garanţă, eŭ şi ceĭ alţĭ lucrăm în Clubul Studenţilor.

Dr. Rickard lucrează printre muncitorĭ. Acolo îl ajutăm şi noĭ ţinênd discursurĭ, conferinţe...

Şi cu toţii, în fie-care seară suntem la locul de întâlnire: *Cafeneaua Maisner.*

După cizmarĭ, veniră brutarii. După brutarĭ, caretaşiĭ, fierarii. Cu toţii ne punem pe lucru ca să le înjghebăm societăţi, să 'ĭ organizăm în societăţi pentru ajutorul mutual, pentru a resista contra patronilor.

In fumul negru al cafeneleĭ, printre berile şi cârnaţii cu hrean, glasul nostru resună, chemând poporul la noĭ, deşteptându'l asupra drepturilor şi datoriilor sale.

Mâinele noastre delicate, mâine de coconaşi, sĕ unesc cu acele pline de bătăturĭ ale fiilor poporuluĭ...

Visam pentru vara viitoare o întreagă federaţiune a tuturor breslelor, câmpul Copouluĭ plin de mulţimea muncitorilor întruniţi şi îmfrăţindu-se unii cu alţiĭ, fără deosebire de neam şi de religiune.

La d-rul Rickard casa e tot-dea-una plină. El dă de mâncare şi de bĕut la toţi musafirii sĕĭ...

Şi *socialiştiĭ* veneaŭ cu sutele...

Ear D-rul Rickard, veşnic cu pipa în gură, şi scuipând printre dinţi, se mândrea arĕtându-şi efectele propagandeĭ:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— No, veḑĭ eŭ lucrez, nu ca voĭ...

Noĭ care nu dădeam de mâncat și de bĕut nimăruĭ, plecam fruntea, înaintea dovedireĭ aceștiea...

— De! doctore, facem și noĭ pe cât putem..

•

Acum sunt din cercul *intim*.

Mi se spune că trebue să facem o întreprindere *serioasă*.

Trebue de *păcălit* un spion rusesc.

Arnold, un *pricten* care călătorise în Rusia sĕ întâlnise în drum cu dânsul. Și fără să știe întraseră în vorbă, își deschisese sufletul Caiafeĭ. Acesta firește sĕ dăduse și el de revoluționar, de nihilist.

Când Arnold ne-a spus omul cu care călătorise și cu care sosise în Iași, noĭ recunoscurăm pe spionul despre a căruia sosire ne vestisĕ din Paris.

Arnold scăpase ca prin urechile aculuĭ din țară spânzurătorilor!

Spionul care venea în Iași, ca să spioncze mișcarea noastră, credea că prin trânsul va putea să intre în relațiunĭ cu Rickard, cu Cara, cu cercul ieșan.

Numaĭ grație acestuĭ lucru, Arnold nu fusese oprit la graniță.

Planul *păcălelcĭ* este întocmit. Arnold își ea însărcinarea să'l pună în practică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

El e tot prieten cu Caiafa, sĕ face că nu ştie nemic, îi promite că 'l va pune în relaţiuni cu cercul iaşan pe care 'l ponegreşte pe cât poate pentru a nu atrage atenţiunea Rusului...

De cât-va timp Arnold e trist, se arată deznădăjduit în faţa spionului...

— Dar ce aĭ? Ce aĭ păţit? Îl întrebă veşnic *prietenul*.

— Nemic.

Şi aşa jalea devenea din ce în ce maĭ mare, pentru mirarea şi curiositatea spionului.

— Dar ce aĭ? spune. Poate te-aşĭ putea ajuta..

— Nu pot. Nu am nemic, dar 'mĭ vine să mĕ omor, mizerabil ce sunt.

După multă insistenţă, Arnold, se hotări ca să se destăinuiască.

La Viena o tipografie secretă a partidului terorist, din preună cu Krapotchine şi Lavrof aşteaptă de la dânsul zece miĭ de leĭ, care numaĭ sosesc şi fără care totul se pierde: tipografiea pierdută şi ceĭ doui revoluţionarĭ trebue să se întoarcă înapoĭ, toată întreprinderea căzută în baltă.

Arnold îşĭ zmulgea părul de desperare mergând prin odae ca un zmintit

— Şi toate aceste pentru o mizerabilă sumă de zece miĭ de leĭ!

Spionul îl mângâe, îĭ spune că totul nu este perdut.... că va vedea el..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Inaintea lui se descoperea o perspectivă frumoasă: A da în mâna poliției pe Krapotchine și pe Lavrof, a'i descoperi o tipografie rusească, era desigur a înainta de la începutul *carierei*, a deveni om mare.

Și chiar în sara aceia, spionând consulatul rusesc, am constatat o lungă întrevorbire între *prietenul* lui Arnold și consulul țarului.

Lucrul mergea bine!

Peste trei zile spionul declără lui Arnold, că'l poate scăpa din încurcătură. E în stare să'i împrumute suma cerută.

A doua zi lucrul trebuea să fie sfîrșit.

Pentru a'i da toată încrederea spionului, în adevĕrul vorbelor lui Arnold, el dădusĕ adresa Rusului pentru corespondență.. In fie-care zi, Garanță, cu o șapcă de telegrafist în cap, venea să tragă clopoțelul spionului, aducênd câte o telegramă din Viena.

Un *pricten* de la poștă ne dădusĕ tot ce trebuea pentru telegrame: hârtie, chitanțe.

Fabricam depeșe, în care sĕ vorbea despre urgența banilor, despre pierderea întreprinderei. Apoi Garanța o dădea spionului, care credea în adevĕr, că are face cu telegraful românesc.

Metodele cele mai simple, sunt acele care reușesc mai bine!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

A treia zi Arnold plecă la Viena.

La gară ne puse în mână banii, sărută pe *prietenul* său nepreţuit şi pe drum, schimbându'şi direcţiunea, a doua zi era în Bucureşti.

Ear peste zece zile *Comitetul Executiv* ne respunsese deja că a primit cele zece mii de lei.

Banii veneau din Rusia şi tot în Rusia trebuea să se întoarcă.

Spionul fusese păcălit. Debutase aşa de prost, că a trebuit să plece.

Ear de câte ori Consulul Rusesc, dădea cu ochii de noi, îi întorcea în altă parte... Il costa c'am mult această *păcălcală.*

Profesiunea de socialist are însă şi neplăcerile ei.

Garanţă şi cu mine, ne-am luat însărcinarea a ţine conferinţe la mai multe societăţi de lucrători. Sediul social era în una din odăile *particulare* ale cârciumei din colţul Stradei Bănceî.

Nici odată conferinţele noastre nu să sfârşieau cu bine. Erau Dumineca seara şi auditorul de multe ori, inainte de-a veni la *club* făcuse numeroase visite alcoolice. In tot-d'a-una eram întrerupt prin strigătele unui beţiv, prin certa mai multora, prin intervenirea celor treji şi în sfârşit prin o bătae obştească. Când vedeam, că lucrul a ajuns la argumente *solide*, stingeam lampa. şi prin mulţime, străbăteam afară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ear în launtrul scandalul urma, până când fiecare făcea ca mine, strecurîndu-se în tăcere. La urma urmeĭ, cîrciumarul găsea doĭ saŭ treĭ beţivĭ care, sătuĭ ca să se certe şi să se bată, adormiseră frăţeşte, unul peste altul...

Printre picăturile lupteĭ, poeziea îmĭ ocupă ceasurile libere.

Pe bietul Cara îl asasinez cu cap-de-operele mele-

Rickard voesc însă să 'mĭ cunoască meritele literarie. In el am încredere că mĕ va judeca drept.

Rickard a ascultat, cu răbdare, treĭ caiete de versurĭ....

La urma urmeĭ, când am început pe al patrulea, a protestat...

— Maĭ lasă pe altă dată, frăţicule!

— Eĭ bine, cum îţĭ place?

— Ce?

— Cum ce? Poeziele mele?.

— Ce aste sunt poeziĭ?

? ! ? !

— Dar ce sunt, respund eŭ jignit.

Şi aicĭ Rickard îmĭ spuse un nume care nu să poate tipări...

In sinceritatea luĭ mĕ ucisese, maĭ mult decât toate corespondenţile *Sfaturilor literare*, mĕ des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

curagiasă..... Va să zică nu sunt poet.. Toată iluziunele mele, căderă din vĕzduhul albastru în care să avintăseră ca ciocârliea, în mlaștina puturoasă a realităței...

— Va să zică nu's poet, nu's poet!...

— Ce poet, frățicule? Cetește pe Necrasoff, pe Puschin, cetește pe Hood, poetul *Cântecului Cămașeĭ*. Aștia sunt poeți...

Și căzui lățit subt apreciațiunea lui Rickard, ca o cloporță sub o lespede uriașă...

Toți aveaŭ interesul să mĭ nege talentul... dar el, el nu avea pentru ce să-mĭ taie aripele năzuințelor mele...

Nu's poet și pace. Trebue să-mĭ eaŭ orĭ și ce speranță. Burgheziĭ îmĭ neagă *talentul*, socialiștiĭ mi'l neagă.

La cine dar să mĕ maĭ îndreptez?.

Și eŭ care'mĭ pusesem încă în minte a fi *poet socialist!*

De-abea, dacă maĭ am curagiul să maĭ cânt amorul, să oftez asupra ochilor negri aĭ vecineĭ... Mĕ tem ca și ea să nu zică cea ce spusese Rickard.

Lucrez în taină, nu arĕt nimăruia versurile mele, le ascund ca o rușine, ca produsul uneĭ crime, ca o slăbiciune omenească!...

Mă rușineam chiar de copiiĭ meĭ!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XXII

IN LUPTA

La sfîrșitul vacanției ne facem programul campaniei de earnă.

Mi se dă însărcinarea de-a organisa studenții, de-ai rezvrăti, de-ai atrage în partea noastră.

Primesc cu entuziasm această sarcină. De mult îmi ardea sufletul de a curăți grajdurile lui Augias ale Universității.

Și mai ales contra lui Mucius, îmi îndreptez toată ura. A lovi în frunte, pe acele de care se teme toată lumea, al dobori la pămînt, al umili, ce glorie, ce mulțumire!...

Mucius este rector. Taie și spînzură la Univertate... Sub insultele lui cu toții pleacă fruntea, rezbunându-și prin latrine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In vestibulul Universităţeĭ studenţiĭ fac zgomot, vorbesc, rîd...

— Dar la crişmă vĕ treziţi? se aude pe scară tunând vocea de taur a luĭ Mucius.

Toţi tac, caut să fugă, să se adăpostească vedereĭ luĭ Mucius.

Sunt hotărit...

Ţanţoş, cu pălăria pe ceafă, cu picioarele rescrăcărate, mĕ pun înaintea rectoruluĭ...

— Nu suntem la crişmă, suntem la Universitate..

— Dar cine eştĭ d-ta?

— Student în litere, Dinu Milian, dacă vrai să mĕ cunoştĭ.

— Şi nicĭ nu'ţĭ eaĭ pălăria din cap înaintea profesorilor d-tale, aşa ştiĭ să'ĭ respecţĭ...

— Maĭ întâiŭ eĭ trebue să se respecte....

— Domnule....

— Eĭ? Spune!....

— .... Te trezeştĭ la cârciumă....

— Poate viĭ d-ta de acolo; de vorbeştĭ aşa *parlamentar*...

Şi ochiĭ luĭ Mucius se injectează de sînge, obrazul îĭ se face roş, cred că 'l va apuca o congestiune.

Nu maĭ ştie, ce să respundă. Cutezanţa mea îl împrostise, îĭ tăiase vorba....

Băeţiĭ îmbărbătaţi de atitudinea mea, mĕ înconjuraseră, intraseră în vorbă, începuseră să protesteze.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Ce suntem noĭ argaţi, de ne vorbeştĭ ast-fel.

Mucius furios, făcu stânga 'n prejur, sĕ urcă pe scară, strigând:

— Las' că vă învĕţ eŭ minte! Las' pe mine...

Când a ajuns în capul scăreĭ zgomotul devinise scandal...

Mucius sĕ întóarce furios:

— Domnule Milian !...

— Domnule Mucius !...

Vĕdênd că nu o va scoate la capăt, din noŭ începu urcarea scăreĭ sbierând:

— Vĕ învĕţ eŭ minte !...

Şi din jos băeţiĭ ĭi respunseră printr'un *huidco* puternice şi bine hrănit...

— Domnul Milian! Domnul Mimilian, vĕ pofteşte decanul, strigă moş Alexandru prin coridoare.

Decan la litere e *Electricul*. Om bun şi care ştiea că Mucius e nebun.

Mĕ primeşte rîzind.

— Dar ce s'a întâmplat?

Ĭi povestesc cele ce se petrecuse cu d'amĕnuntul.

— De ce nu'l lăsaţi în plata domnuluĭ, nu ştiţi că'ĭ *nebun*.

— Dacă'ĭ nebun, legaţi'l, nu'l lăsaţi în mijlocul nostru?

— Dar ce stricăm noĭ?

— Dar noĭ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In sfârșit el îmĭ spune că rectorul l'a însărcinat să 'mĭ facă *avertisment*, primul soiŭ de pedepsă universitară.

— Va se zică te-am *avertizat*, îmĭ zice zîmbind *Electricul*.

— Da!

Și ne despărțim scandalisați și unul și altul asupra purtăreĭ luĭ Mucius.

De atunci nu maĭ salut pe Rector. Mĕ uit țintă în ochiĭ luĭ. El trebui să'ĭ plece. Nu maĭ face însă scandal. Auzisĕ că eram *nihilist*.

Băeții m'aŭ urcat în slavă, la auzul *vitejicĭ* mele.

— Auzĭ, să se pună *în cârcă* cu Mucius, al draculuĭ băeat... Așa oare or fi toți socialiștiĭ?

Și fie-care sĕ minuna cum nu am fost dat afară, cum nu am fost bătut cu vergĭ sub poarta Universitățeĭ!

De atunci ceasurile luĭ Mucius îĭ eraŭ numĕrate.

Îĭ apusese steaua.

Și ca un vînt de revoluție trecu asupra Universitățeĭ.

De astă dată paharul este plin.

Mucius respinsesĕ de la examen pe cel maĭ bun băeat din anul al treilea. El spusese *posesiune* în loc de *poșcciune* și Mucius, i-a spus că nu știe să vorbească românește, s'a înfuriat și l'a trîntit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Deja băeții strig, că lucrul nu mai e de suferit.

In grabă scriu un articol în care purtarea lui Mucius este vestejită, în care declar că păharul s'a umplut și acum a început să-și arunce jos coprinsul. Iscălisem: *Non timens.*

Și în aceiași seară să citea în ziarele iașane:

„Toți studenții Universității de Iași, sunt rugați „a să întruni în sala Clubului Studenților, când „se va discuta o cestiune vitală pentru dênșii.“

Articolul publicat în *România Tînără* făcuse zgomot. Ziua fu turburată. Furtuna începea să se deslănțuiască. Fie-care avea injuria pe buze, fie-care era hotărit ca să se pună înainte.

Beția răzvrătirei pusese atâția ani ca să le coprindă sufletul. Acum însă'i coprinsese de-a binele.

Sara întrunirea a fost solemnă. De când Clubul era, nu se vĕzuse atâta lume. Tot ce facultatea aruncase din sinul ei, toți aceia care 'și întrerupsese studiile, toți *veteranii* Universității veniseră ca să-și verse focul mediocrității lor, din preună cu puterele tinere al studenților activi.

Când am intrat în sală, adunarea deja era completă. Mĕ așteptau numai pe mine, pentru ca să deschid ședința. Eŭ o provocasem.

Un fior dulce mi-a străbătut sufletul când m'am vĕzut ținta atâtor ochi, când m'am vĕzut *omul zilei.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și intrând în această sală plină de lumină, în care era să se pună în evidență făptura mea, în această sală zgomotoasă, asupra căreia sufla vîntul revoluțiuneĭ, un minut mi-a trecut prin minte trecutul meŭ plin de necazurĭ, suferințele umilireĭ, copilăria trecută sub disprețul tuturor. Și ca un vis neplăcut, am înlăturat această amintire, cu o mișcare dându-mĭ pĕrul peste cap... Ce-a fost s'a trecut. De suferințele trecute îmĭ rĕzbun în această clipeală, când prin vorba eșită din gura mea pot pune foc la entuziasmul acesteĭ mulțimĭ.

Sunt rezbunat! Sunt rezbunat!...

Acesta însă trecu prin minte ca o clipeală. Din visarea mea, m'a scos aplausele băeților care îmĭ daŭ scaunul președințial.

— Dinu Milian! Dinu Milian să vorbească!...

In cuvîntarea mea fac istoricul faptelor, arĕt umilința studenților, drepturile și datoriele lor.

Le arĕt pe Mucius călcând în picioare tot ce are un student maĭ sfânt: onoarea.

Și aplausele sublinieaŭ cuvintele mele.

Apoĭ arĕt că studenții sub noua injurie ce li sĕ face, trebue să protesteze cu demnitate...

După mine urmează șirul întreg al oratorilŏr, povestind fie-care unele din faptele luĭ Mucius:

Ba că a dat jos de pe trotuar pe o femee îngreunată, ba că era sĕ'l bată un oficiar pentru mojiciea luĭ, ba că a nenorocit pe cutare băeat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Şi Daniel în aplausele tuturora, rupse în bucăţi caietul lui Mucius, unicul care era în Universitate şi care să păstra ca uă moaşte de toţi aceia care trebuia să'ĭ înveţe limba...

Şi acum îmĭ pare rĕu de pierderea acestuĭ document linguistic!

Propunerile curg droaie. Nicĭ una însă nu mulţumeşte pe toate facultăţile. Dreptul nu vrea să se rezvrătească de cât cu cele alte facultăţi de o dată...

Ideia care a întrunit pe toţi a fost acea ca întreaga Universitate să părăsească cursurile până ce Mucius nu va fi îndepărtat.

Greva, neplănuită de nimenĭ, eşi din mulţimea acesta, care nu voiea să pornească de cât în masă..

Toţi ne-am închinat înaintea hotărîreĭ!...

Dedusem foc caseĭ şi nicĭ nu ştiam că să va aprinde cu totul. O singură protestare, era planul meŭ. Nicĭ nu bănuiam că s'ar fi putut face atâta.

Şi în josul hotărâreĭ cu toţiĭ am pus iscălitura pentru a'ĭ angagia pe toţi, pentru a împedica *trădările*, retragerile.

In aplausele nebune ale mulţimeĭ, am proclamat *greva!*

In aceiaşĭ seară am telegrafiat ministruluĭ de instrucţiune hotărîrea noastră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

A doua zi, două afișuri mari, lipite în vestibulul Universității anunța hotărirea noastră.

Ear la cursuri, nici un băeat !..

Mucius însă dă ordin să se rumpă afișele.

Acesta era o provocare. Dacă la Universitate ele sunt rumpte, le vom pune pe stradă. Și până la amiază, zidurile Iașilor erau lipite cu afișuri tipărite în roșiu:

Toți Studenții Universității
din Iași
In Unanimitate au hotărât părăsirea cursurilor
din causa d-lui **P. Mucius.**
Motivele s'au făcut cunoscut ministrului.

Insingerăm zidurile Universității cu roșul literilor lor...

Aproape nici o voace discordantă.

In seara întâia a fost oare care huiduelì. Era să fie examen și niște *veterani* voiau să se prezinte.

Profesorii însă în fața greveì a suspendat sesiunea. Și băeții au primit pe *trădători* cu pietre și cu *huideo.*

O comisiune de treì se hotărăște ca să înghebe un memoriu pentru profesori.

Și în acestă luptă suntem duoì: Liu și cu mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Eŭ sunt acțiunea rezvrătireĭ, el este pana greveĭ.

Protesturĭ la ziare, articole de apărare, memoriĭ, toate es din pana luĭ. Nu am vreme să mĕ ocup cu acesta. Trebue ca veșnic să țin aprins suflul revoluțiuneĭ.

In fie-care seară Clubul resună de glasul nostru. Fie-care aduce veștile culese de prin oraș, aprecieațiunele publiculuĭ, amerințările dascălilor, mișeliile lor. Ceĭ care eraŭ funcționari fuseseră amerințați ca să fie dați afară. Și fie-care din noĭ și-aŭ luat însărcinarea că să hrănescă pe una din victime. Chiar sala clubuluĭ se proectează să se schimbe într'un vast dormitoriu pentru ceĭ loviți în piinea zilnică...

A la guerre, comme à la guerre!

Trebuiam să ne îngrijim de răniții noștri !..

— Mă frățicule, tu te prostești cu greva...

E glasul luĭ Rickard care nu precepe chipul nostru *legal* de acțiune... Eŭ însĕ apĕr legalitatea, zic că nu voim să eșim din trînsa căcĭ în acest chip nimenĭ nu ne poate zice că am eșit din dreptul nostru.

— Prostiĭ ! Prostiĭ și iar prostiĭ... Maĭ bine o bătaie bună și totul se sfîrșește... Temporizînd, mâine vĕ veți cere ertatare, sărutînd cea ce-ați scuipat...

Protestez în numele studenților...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Bine, bine, aĭ să vezĭ, încheiă filosoficește d-rul, scuipînd prelung printre dinții luĭ galbenĭ.

Ministrul însă sosește la Iași.

O comisiune dintre studenți este aleasă ca să meargă la dînsul.

Ministrul ne-a primit bine, a înjurat pe Mucius, a făcut socoteală cu noĭ, dacă are vîrsta și anii de pensiune, apoĭ ne-a recomandat liniștea, căcĭ el va regula totul...

Prima satisfacțiune ni s'a dat. Mucius nu maĭ e rector. In locul luĭ e Papa-Culeiŭ, boerul din odaia directoruluĭ, cel ce sămăna cu sființii din Evangelia țițaieĭ Dodo.

Atîta nu ne mulțumește.. Cea ce voim este curățirea Universitățeĭ de Mucius.

Orĭ noĭ, orĭ Mucius!

Sunt centrul tuturor privirilor. Iașul, pentru o clipeală, mĕ făcusĕ eroul sĕŭ. Numele 'mĭ este tipărit prin ziare. Sunt înjurat, ferește: dar ce'mĭ pasă mie dacă asupra numeluĭ meŭ, planează geniul rĕuluĭ?

Astă mĕ facc și maĭ *intercsânt*.

In sfârșit îmĭ era împlinit visul întru cât-va. Pofta de slava îmĭ era potolită...

Și ducându'mĭ gândul înapoĭ, la noaptea când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

plîngeam asupra obscurității mele, când mĕ temeam ca să nu trec fără de urmă prin lume, am zîmbit cu indestulare.

Mĕ uit în oglindă, îmĭ studiez chipul, cercetez dacă în el este mefistofelecismul răutății pe un obraz simpatic și atrăgător...

Maĭ îmĭ venea ca Narcis, să mĕ amorizez de mine însu-mĭ.

In acest vălsămag al vieței, în această răzvrătire, eŭ caut să fiŭ pe întâiul plan al tablouluĭ, chipeș și fioros, ca eroiĭ de pe litografiele patriotice și rezboinice, — cu părul coborîndu-sĕ pe umerĭ în unde, cu gestul hotărît, cu ochiĭ plinĭ de văpaie.

Profesoriĭ țin cu ministrul conferințe la facultate.

Trebue sĕ știm totul ce se vorbește. Dar cum? Toate ușele sunt închise. Secretariul și cu moș Alexandru păzesc la ușa consiliului.

Din această parte nicĭ o putință de-a asculta, de-a surprinde vre-o vorbă.

— Voiŭ știi, ziseĭ hotărît băeților, și împreună cu Liu, împreună cu Melțu, plecarăm spre Universitate.

Trebuia să ne întroducem hoțește, pe fereastră, în catul al doilea, prin aripa zidireĭ despre grădină. De aicĭ trebuiam să trecem prin maĭ multe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

camere, printr'un coridor de sticlă și apoi să ajungem la odaia de lîngă acea a consiliului. Era de ajuns ca o singură odaie să fie închisă și planul nostru era stricat. Ajungea ca o singură ușă să se deschidă și eram prinși, noaptea în casă străină, după ce am intrat prin escaladațiune. Codul Penal era formal în această privință.

Cum însă să ajungem la catul al doilea? E o înălțime de cel puțin trei stânjeni. In grădină sunt mai multe bănci. Le punem una peste alta căutând să alcătuim un fel de piedestal. Sub greutatea trupurilor noastre, băncile se restogolesc cu un zgomot care, crezurăm că ne va da de gol. Și am fugit în fundul grădinei. Nu se întâmplasă însă nemic. Totul recăzu în tăcerea nopței. Ne trebue o scară. Alt-fel nu putem face nemic. Și noaptea plecăm în recunoaștere, la locuința economului. La apropierea noastră însă un câine începe să latre. Hoțește ne strecurăm până lângă casă. Scara stătea rezimată de un zid, o scară lungă, potrivită cu totul pentru întreprindere. In două mișcări, am luat scara, și ocolind câinele care tot mârîea, am eșit din nou în grădină.

Suntem în susul scărei, lângă fereastră, dar nu o putem deschide prin afară. Să o spargem ne temeam de sgomot, să o siluim, nu puteam căci nu avem de cât un singur punt de reazim și am fi putut cădea tocmai de la trei stânjeni de înălțime.

Fereastra însă s'a deschis. Suntem în camera întâia·

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ne suisem numaĭ douĭ. Al treilea păzește jos în grădină. Înaintăm cu multă îngrijire, eŭ înainte, Melțu după mine, rămânênd la ușa coridoruluĭ de steclă, ca să păzească ca nu cum-va să ne taie retragerea. In această privință eram hotărit. Aveam revolverul în mâna stângă și un buzunar plin cu cenușă. Revolverul pentru aĭ zăpăci, cenușa ca să'ĭ orbească, ear eŭ, în vălmășagul produs, să mă strecor pe scară în grădină și de acolo peste ziduri în oraș.

In această tăcere sinistră a zidireĭ care dormea, ușele scârțiea în chip îngrozitor, pașiĭ noștriĭ se aud de minune.

In coridorul de steclă mĕ crezusem descoperit. Când eram drept pe la mijloc, de cea altă parte a scăreĭ zăriĭ chipul secretaruluĭ. Ca o grămadă căzui la pământ, acoperit de noapte.

Sunt scăpat.

Eată-mĕ's în odaia de alăturĭ. Din *Consiliŭ* sĕ aude limpede discuțiunea. Sunt stăpân asupra situațiuneĭ. Aud spuindu-sĕ numele meŭ, aud planurile lor de-a ne împăca, de-a ne robi din noŭ, aud opiniunile fie-căruia asupra mișcăreĭ noastre, știŭ cea ce vor să facă, cea ce cer ministruluĭ.

Imĭ vine să deschid ușa, cu o mișcare puternică, și să mĕ arĕt acestor oameni, să le strig că mint, că spun neadevĕruri pe socoteala mea, că studenții aŭ dreptate și nu eĭ care susțin pe un coleg nevrednic de simpatiele lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și glasul tututora era stăpânit de glasul lui Miltiade, care veșnic repeta:

— Energie! Energie! Energie!...

Chiar și ministrul care complotase în aceiași zi cu noi contra lui Mucius, complota acuma cu profesorii contra noastră!

Infamii!... Infamii!...

Ear a doua zi fie-care își vĕzură vorbele reproduse în ziare.

Acesta 'i minunaseră cu desăvêrșire. Ajunsese să se bănuească unul pe altul de trădare.

Greva însă este de mult moartă. Contra ei se scoală toți aceia care sunt băeți *serioși*. Se îmbătaseră un moment. Și după beție, sosiseră părerile de rĕŭ.

Vorbesc din ce în ce mai tare de interesele lor, de esamene, de familie, de cariera compromisă...

Greva se ține numai prin doui, trei care mai ținem încă sus steagul, ridicăm moralul, terorizăm pe cei mișei. Greul era că nici unul nu îndrăznea să meargă la curs...

Precupețim zilele, orele, în speranța unei reușite..

Rugăm, amenințăm, promitem.

Totul e pierdut.

Mișeii și-aŭ simțit puterile lor, le-aŭ unit, aŭ făcut majoritate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Trebue însă să cădem cu onoare...

Şi anunţăm Universitateï că reîncepem cursurile, căcï ele sĕ perd, nu pentru profesorï, dar pentru studenţi.

De toate rĕutăţile eŭ sunt de vină. Eŭ sunt pricina căderei, a nuoeï umilinţi, a înfrîngereï.

Fie-care mĕ priveşte *chioriş*, mĕ ocoleşte pe stradă. Eram o oglindă vie a miseliei lor...

In curênd îmï vor dovedi şi alt-fel recunoştinţa.

Şi Rickard aruncându-şï scuipatul ï subţire printre dinţi, repeta în chip filosofic...

— Nu ţi-am spus eŭ, frăţicule, nu ţi-am spus... Lingeţi, unde aţi scuipat.

Şi ridicând mâinele peste cap, el repeta, întinzîndu-se şi imitând glasul meŭ:

— *Le-ga-li-ta-tea*!... Noï voim *Le-ga-li-ta-tea*!

Aţï ajuns de v'a-ţï cerut ertare ca copiï care greşesc !...

— Legalitatea! Aţï vĕzut ce este legalitatea !...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XXIII

ORDINEA DOMNEȘTE LA VARȘOVIA

Aniversarea *Comunei* din Paris se apropie. Voim să o sărbătorim în chip vrednic de amintire. Doctorul Rickard își ea însărcinarea ca să organizeze totul. De o lună de zile el dirigueşte coruri, repetează cântice revoluționare în toate limbele. In fie-care seară birou'i de consultație se schimbă în conservator. Și tacticos și cu pipa în gură, Doctorul, dă tactul melodielor. E o urmare veșnică de la bubuitul Marseilezei franceze, la cântecele jalnice ale revoluțiuneĭ rusești. Și notele se urmează una după alta, vesele saŭ triste, naive orĭ măestrite, înflăcărând sufletele acelora care le amintesc multe lucruri... Garanță, după poezia *Cine trece Oltul mare*? alcătuise versurĭ revoluționare, în care ciocoiĭ, nu sunt tocmaĭ lingușiți...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Aderențe la banchet veniseră multe. Eram să fim mai mult de două sute. Cu acest prilej se vor ținea și câte-va cuvântări. Erau să vorbească Cara, Rickard și Dinu Milian.

Inchiriasem o sală mare, sala teatrului de la *Chateau aux fleurs*.

Prin Iași, cu iuțeala gândului se respândește vestea:

— Țarul a fost ucis! Țarul a fost ucis!

Prietinii de dincolo, de peste Prut, reușiseră în sfârșit. In cercul *intim* ne-am îmbătat cu adevărat muscălește.

Eram așa de beat că mi-a dat un tovarăș să mĕ întorc acasă.

Pe strada, legănându-mĕ și ținându'mi echilibrul de tovarăș, cântam în gura mare *Deșteaptăte Române*. Toată lumea dormea dusă și nimeni nu a voit să se deștepte la glasul unui socialist beat.

Numai gardiștĭ respectuoșĭ, pentru un *boiar* cu pălăria naltă, își scoteau căciula.

Boeariĭ sunt respectați chiar și când sunt beți.

Serbarea Comunei pare-că avea două ținte: aniversarea resculăriĭ pariziane și serbătorirea morței țarului. Noi însă luaserem hotărirea ca să nu pomenim aproape nemica de acest de pe urmă eve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

niment. Totuși ne temeam de sfârșitul meseĭ, când limbele sĕ desleagă și creeriĭ devin aburoși. Apoĭ la urma urmeĭ întâmplese ce se va întâmpla.

Era chiar vorba că vom eși în frunte cu steagul roșiŭ, ca să *manifestăm* înaintea consulatuluĭ Rusesc.

Eŭ îmĭ curățisem deja revolverul.

La caz de atac din partea poliției eram hotărît *sĭ daŭ.*

18 Martie.

Dorm dus, visînd despre banchetul care va fi seara.

Știŭ că totul este pregătit, conferința mi-am făcut-o în cap, m'am uitat în oglindă ca să vĕd dacă am am aerul destul de potrivit pentru a ține dinscrsuurĭ. Deci pot dormi în liniște.

Cine-va însă cu îndărătnicie voește să mĕ scoale.

Deschid ochiĭ, casc, mĕ întind.

— Milian, Milian!

E Bilig, un *nihilist* care mĕ trezește.

— A aaa!... Ce este?..

— Repede, repede, te chiamă doctorul. Prefectul a oprit să ne dea sala. Vin-o repede la Rickard.

Mĕ îmbrac, fără să maĭ mă spăl și pornesc cu Bilig.

La Doctor a aprope un balamuc. Unii repetează cântecele, alțiĭ fac listele de bucate, alțiĭ alcătuesc un steag roșiŭ pe care lipesc litere aurite, unii scriŭ, alțiĭ discută.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Rickard mĕ primeşte ridicând braţele la cer, plin de indignare.

Plecăm la *Chateau aux fleurs*. Acolo Evreul sĕ baricadează după ordinul prefectului. El nu poate să se pună rĕŭ cu *domnul* prefect, ca să'ĭ închidă stabilimentul.

Trebue să mergem la prefect!

Luăm şi pe Cara şi tus-treĭ urcăm scăpile luxoase ale prefecturei.

Ne primesc foarte politicoşĭ. Prefectul nu ştie ce să ne facă, ca să ne dea o bună primire. Suntem măguliţi de toate aceste...

— Eŭ să vĕ opresc întrunirea? Ferească D-zeŭ! Drept cine mĕ luaţĭ pe mine. Eŭ? Tocmaĭ eŭ? Eroare domnilor. Nu mĕ cunoaşteţĭ de loc... Vĕ bucuraţĭ de libertatea întrunirilor în ţara Românească. Nu suntem doară în Rusia.

— Dar antreprenorul...

— Ah! antreprenorul!... Altă ceva. Pe el pot să'l opresc.

Regulele poliţieneştĭ 'mĭ permite aceste. Dar pe d-voastră... ce idee... nicĭ-o-dată.

Vedem că 'şĭ bate joc de noĭ. Şi cu toate aceste nu putem să 'ĭ zicem nemic.

Apoĭ ne ea, cu intimitate, zicêndu-ne că a priimit instrucţiunĭ de la Bucureştĭ, ca să oprească banchetul într'un *local public*, că acestă o cere relaţiunele diplomatice, raţiunele de stat, că el ne *sfătueşte* să renunţăm la această idee.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Acesta este cu neputință.... Vom ține banchetul într'un *local privat*.

— Foarte bine! Foarte bine... Dar vĕ sfătuesc sa vĕ gîndiți la cele spuse.

Și prefectul politicos și afabil, ne conduse până la scară, trimețindu-ne salutări, de departe cu vêrful degetelor.

— La revedere! la revedere!

Până în seară am găsit alt local.

Incepuse sĕ înopteze când, drept colțul stradeĭ Marĭ mĕ întâlniĭ cu Bilig...

— Știĭ, că nu ne maĭ dă sala...

— Acum, cu câte-va ceasurĭ înainte de banchet? Unde să găsim altă sală?...

In sfârșit ne ducem amênduoĭ la Rickard ca să ne sfătuim asupra situațiuneĭ.

Acolo se strînsese deja lume.

Nu ne pierdem însă. Intr'o jumĕtate de ceas, zece inși, trimeși în zece părți ale orașuluĭ, găsiseră zece localurĭ. Ne oprim asupra unuia. Luăm măsurile trebuincioase ca poliția să nu măĭ afle și de astă-dată și cum invitații să fie vestiți despre schimbarea sĕleĭ..

— Poliția! Poliția!...

Casa este deja înconjurată, nimenĭ nu maĭ poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

eși afară. Din potrivă toți cei carî vor să intre sunt lăsați.

Și invitații sunt primiți cu strigăte de ura din partea arestaților.

— In numele legeĭ, sunteți arestați...

Douĭ procurorĭ, judecătorul de instrucțiune, daŭ năvală în camera de primire...

— Lucrul se îngroașă 'ĭ șoptesc luĭ Rickard..

Unul dintre magistrați ne ea numele și adresa, altul face perchesiție luĭ Rickard, sechestrîndu'ĭ hîrtiele, steagul roșiŭ, imprimatele, tot ce credea el de cuviință. Un fel de hoție... legală... Eŭ însă fac scandal...

Nu mîncasem încă, era tocmaĭ oara meseĭ și strig, fac zgomot ca să'mĭ dea de mîncare saŭ să'mĭ dea drumul, fie chiar și între jandarmĭ, ca să mănînc.

Plictisiți, trimit pe un guardist ca să'mĭ aducă demîncare.

Acum fac scandal, ca să'mĭ aducă de băut.

— Domnul Milian!... și un procuror mă roagă ca să'l însoțesc *acasă*.

— *A casă*? La care anume?

— ?!..

— La *domiciliul* d-tale!..

— Am *treĭ*... strada Universității... strada...

Procurorul casçă gura, plin de mirare...

— La care vreĭ, d-ta...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și ne-am urcat în birjă, în tovarășie cu un comisar.

La poartă lumea să înghesuește în jurul nostru. Sunt *invitații*, care tot nu pierduseră speranța banchetului.

Ne poftim unul pe altul ca să ne urcăm în trăsură.

Lumea aplaudă această politeță *în extremis*..

Trebue să mai zăbovim, căci se întâmplă un mic scandal.—Poliția lăsase în lăuntru pe un *invitat* și acum nu'l lăsa să easă...

— Dar lasă-mă, domnule...

— In lăuntu! f. c. m. zbiera giandarmul că daŭ cu patul armeĭ.

— Dar am venit la doctor... sunt clientul d-sale, voĭ ca să'l consult.

Și bietul om se adresa la toată lumea, care dădea din umerĭ...

— Lăsați-mă sunt profesor de danț, peste o jumătate de ceas să deschide *serata*....

Și bietul profesor se ruga de toată lumea ca să 'i dea drumul, căci așteaptă lumea a casă, că pierde *seratâ*.

— Io nu soțialist, io profesor de danț.... danț maister.

Și am pornit, pe când tot să auzea strigătul desperat al polonuluĭ.

— Io nu soțialist... io profesor de danț... danț maister...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Am ajuns acasă. Un *pricten* îmi face perchiziție. Deci nu'mi pot face mare rĕŭ. Și în adevĕr perchiziționea s'a făcut în familie,

— Eĭ Milian, spune ce aĭ? Dynamită, praf, boambe?.. Deschid toate sartarele.

Magistrații, ca să dovedească, că aŭ *perchiziționat* aŭ plecat cu vre-o două cărți socialiste, vre-o treĭ ziare și un manuscript...

Le strîng mâna și eĭ pleacă cu prada lor, după ce aŭ scris un proces verbal de două coale.

Sunt liber !...

Alerg din noŭ la Rickard. Pe el 'l ridicase. Celor lalți le dăduseră drumul.

Mulțimea mĕ înconjoară, îmi propune ca să facă *revoluție*, să meargă să'l scoată pe Rickard. Propeveduesc liniștea, căci scandalul ar da prilej poliției ca să verse sânge.

Plec spre Cara cu câți-va prietenĭ.

La dânsul se perchiziționase de asemenea. Luaseră maĭ multe scrisorĭ. Lucrurile însă care în adevĕr, l'ar fi compromis, scăpaseră.

Chibzuind asupra situațiuneĭ facĕm să dispară toate urmele bănuitoare. Eram chiar să dăm foc caseĭ, arzênd hârtiele. Se făcuse în casă întocmaĭ ca la baie...

Sunt lucrurĭ însă care nu pot și nu trebue să fie distruse. Fie care ne însărcinăm ca să le ascundem.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Sunt plin, paltonul este umplut, pozunarele ticsite.

Când am eșit, cu toții am luat drumuri deosebite ca să nu fim urmăriți.

Orașul e ca în starea de asediu. Stradele sunt înțesate de forța armată. Guardiștii sunt îndoiți și li s'au dat ca ajutor fanaragii și măturătorii de stradă. Toți port pe umĕrul drept, câte o pușcă de gardist.

Simt însă că sarcina începe să cadă, că pozunarele trosnesc, că în curînd totul va cădea în stradă, că voiu fi descoperit.

Opresc o birjă, pun piciorele pe capra trăsurei, îmi pun pălăria pe ochi și ast-fel trec prin mijlocul orașului, în goana mare. Guardiștii, respectuoși înaintea boerilor cu pălăria naltă, își rîdică chepiurile, ear birjarii mĕ sălută.

Nici nu'și închipueau dânșii că și eu eram una din cauzele acestei înărmări...

Când am ajuns acasă, scapetul mĕ întrebă:

— No, cacanaș, dar ce s'a întâmplat ?..

— Ce s'a întâmplat ?..

— Pe semne, revoluție, cacanaș.

Și eu, întinzînd mâna asupra orașului, care resuna de pasul regulat al patrulelor, în tăcerea nopței, făcând ca glasul meu să'l repete echoul, am strigat:

— Ordinea domnește la Varșovia !..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ear birjarul dînd din cap, l'am vĕzut biciuindu-şi caiĭ şi plecând în goana mare...

— No Varşaŭ, Iaşĭ cacanaş, no Varşaŭ !..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

XXIV

ADIO!

Sunt învins!...

Acesta este un lucru ca orĭ și care altul, un rol, o profesiune chiar.

Toți mĕ arăta pe stradă, trângându-și tovarășul de mânecă:

— Uite ăsta este Milian.

Și îmĭ ridic fruntea sus, îmĭ trântesc pălăria maĭ pe ceafă, daŭ cu bastonul maĭ puternic în pământ, preumblându-mĭ prin oraș sumeția'mĭ de răzvrătit învins.

Pe lângă acestea sunt și dat judecăței. — Un lucru însă mĕ supără. Din toți ceĭ nouă inși [pe care rechizitoriul îĭ denunța ca turburătorĭ și resturnătorĭ aĭ ordineĭ stabilite, eŭ singur sunt *minor*. Acesta mĕ face prea copil, îmĭ dă beneficiul circonstanțelor ușurătoare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Și în acest timp Rickard, Bilig și ceĭ alțĭ *străinĭ* stăteaŭ închișĭ...

Ziarele sunt pline de numele nostru. Fie-care partidă ne arunca una în capul alteia. Și calomnia se strecura pretutindenĭ, îmbălind reputația cu scuipatul eĭ.

Sunt însă în culmea mândrieĭ.

In parlament chiar sĕ povestește despre mine. Sunt subiectul interpelăreĭ luĭ Minorescu. El spune Camereĭ, că nu'mĭ face onoarea de-a'mĭ cita numele în Parlamentul României!..

Luĭ Văzdoagă, îĭ slujisem drept piedestal pentru ca să se urce la minister.

Mĕ credeam chiar cauza proclamăreĭ Regatuluĭ...

Consiliul universitar însă se adună. E vorba de a discuta cestiunea noastră.

Și adoua-zi pe zidurile Universitățeĭ se citea următoarele :

„*D-niĭ Alex. Rarĕu și Dinu Milian sunt eliminați dintre numĕrul studenților universitarĭ, ca propovăduitorĭ de ideĭ subversive pentru ordinea stabilită.*“

(Iscălit) *Rector : Papa Culeiŭ.*

Ear gazetele anunțară cu mulțumire această mĕsură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Rickard e espulzat.

Cât aĭ clipi din ochĭ, guvernul făcuse o anume lege și o și pusese în aplicare.

După plecarea luĭ, toată propaganda 'i se pierdu ca un vis...

Ceĭ care crezuseră că fac socialismu bênd și mâncând la dânsul, se împrăștiaseră, de nu le vedeaĭ nicĭ vârful călcâilor.

Când te întâlneaĭ pe stradă cu unul din acestia, ocolea zece uliți, ca nu cum-va să 'l *salutĭ* și astfel să fie denunțat poliției ca socialist...

Nu de treĭ orĭ, de sute de orĭ, acestĭ noĭ Petre, și-aŭ vîndut pe Cristosul lor...

L'am vĕdut pe unul, făcându-și cruce că nu cunoaște pe nimenĭ, că nu a fost prietenĭ cu nimene din noĭ.

Și pe fie-care zi aceleași deziluzii... Unul câte unul, cu toțiĭ se duceaŭ, dădeaŭ afundul, se pierdeaŭ.

In această vas-frângere rĕmâneam în picioare, doĭ saŭ treĭ, câți-va numaĭ.

Lupta se sfârșise, fie-care căuta scăpare.... Ear lângă steag, ca să 'l rădice sus, ca să 'l apere, eram aceia care ne hotărâsem să stăm până în sfârșit....

Și-am stat la locul de onoare...

S'a liniștit furtuna. Ne numărăm morțiĭ și răniții:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Rickard expulsat, Cara dat judecăței și scos cu totul din profesorat, Hamil și Garanță și-au pierdut posturile. Mie și lui Rarău, mi s'a sfărâmat *cariera*....

Reacțiunea venise puternică și răzbunătoare...

Prin București e vorba ca să se protesteze pentru darea noastră afară din facultate. Un protest chiar se iscălise.

In Iași însă studenții îmi întorc capul. Cauza reală a escluderei era grevă și aceia pentru care mă jertfisem, îmi contestau acum și calitatea de *student*.

La o întrunire vreau să iau cuvîntul. Președintele mă întrerupe :

— Domnule, d-ta nu mai ești *student*, nu poți vorbi în adunarea studenților :

— Nu ești student, afară, afară, răcneau aceia care acum trei luni, mă aclamaseră, mă urcaseră în cer.

Nici nu vor să mă primească la congresul lor Pentru dênșii, nu mai eram student !...

Mișeii ! Mișeii...

Și înaintea mea mi se arată chipul lui Rickard ținându-mi descursuri asupra mișeliei studențimei..

Dacă l'aș fi prins pe Mucius in acest moment, l'aș fi sărutat, cerându'mi ertare.

Pentru dînșii numai un asemenea om le e tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

buincios. Avusese dreptate când sĕ purtase cu eĭ ca cu slugile...

Robiĭ ! Robiĭ !...

Și chiar din Club vor să ne dea afară. Aicĭ însă eram ca într'o cetate. Noĭ am reușit să'ĭ dăm afară...

Era ca în timpul Mareĭ Revoluțiunĭ !

Cariera !...

Earăși această nălucă mi se pune înainte ! Și cu toate acestea nu puteam rămîne cu profesiunea de socialist. Din toate părțile, mi să aruncă, ca o învinovățire faptul că nu sunt încă *om*. Imĭ trebue o diplomă, o carieră. De acea de care mĕ dispărțiseră și mă scăpaseră profesoriĭ, mĕ desgustasem.

Voiŭ pleca în străinătate !...

Și o dată hotărîrea luata, am început să o pun în practică...

Pentru a o pune trebue să rump ceva viŭ din sufletul meŭ. Viața turburată a agitațiunelor, luptele-mĭ zilnice, acesta era viața pentru mine. De dînsa trebuea să mă despart... Și încă de ceva și maĭ dulce încă, de ochiĭ vecineĭ care în tot timpul lupteĭ, ĭĭ simt urmărindu-mă, proteguindu-mĕ sub adăpostul razelor lor...

De acești ochĭ trebue să mĕ despart și cine știe, dacă nu pentru tot-deauna...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In lăuntrul vălmășagului această idilă mă odihnește. Ea e ca pe o mlaștină o floare de nufer... A ști că ești geniul răului, că propeveduești distrugerea, că deasupra mefistofeliceĭ tale priviri planează o țintă înaltă și nobilă, că aproape de tine Demon, simți aripele albe de înger, acestea toate îți dau curagiul ca să te arunci în vîrtejul lupteĭ.

Voiŭ fi în stare însă să rump această jumătate din viața mea. Am rumpt cu lumea, am fost în stare să arunc în vînturi tot ce am avut mai scump, am știut să sufer umilința, voiŭ ști să sufer și iubirea.

Mi-e frică să mĕ arunc în focul lupteĭ fără de armă. A avea o *carieră* este a avea un scut contra dușmanului. Pentru a nu mĕ arunca, cu mâinele legate, în brațele luĭ, trebue să fiŭ mișel, să'mĭ pun în ladă armele, să'mĭ făuresc pentru toată viața mijlocul paîneĭ zilnice.. Tot-de-auna am avut această pâine, nu întreagă de multe orĭ, adese udată cu lacrimĭ. La privirea însă a viitoruluĭ, care m'ar lăsa și fără această, mă tem, renunț pentru moment la lupta...

La gară.

Prietiniĭ mĕ întovărășesc. In jurul meŭ fac un cerc, pe care polițaiul îl privește cu ochĭ rĕĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In șuerul mașinelor, vorba noastră este ferbinte și făgăduim să nu ne uităm, ca chiar de departe să lupt pentru idea mea de căpitenie...

— O dată de două, de trei ori sună clopotul. Trenul sufiând ca un oftigos se mișcă a lene.... Strâng mâna prietenilor și atîrnat de scară, mișc în aer batista. Ei mișcă pălăriele și mâinele... La o cotitură însă, peronul dispare. Prietenii nu mai erau. Pieriseră....

In vagon e lume. Intre alții Labasan de la *Factorul* se uită lung la mine și la obrazul meu pe care încet se coboară o lacrimă..

Stau la fereastră, cu trupul în afară privind Iașul care ca într'o panoramă se desfășură de-asupra șesului Bahluiului. Și amintirile curg șiroiu în capul meu. Recunosc fie-care casă, fie-care beserică, aice este cutare stradă, din colo alta, mai la deal este casa noastră, apoi mă opresc lângă aceia care trebue să fie a drăguței mele. In lăuntru e un suflet care se avîntă în spre mine, cum eu mă avînt înspre dênsul, acolo este cea altă jumătate din viața mea... Uite, *Buna-Vestire*!

In țintirimul ei sunt două groape, care cuprind două trupuri, din aceste am eșit eu, făptură care mă rezvrătesc contra lumei... Și mie-mi pare bine de moartea lor. Ce visaseră să facă bieții oameni din copilul lor și ce a eșit acuma? Lumea, prin mine, era să'i urască pe dênșii. Pe stradă, cu degetul erau să fie arătați.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Uite, tatul lui Milian! Uite mama lui Milian!

Și acesta, ca cum ar zice: Uite mama lui Gavril Buzatul saŭ a lui Radu Anghel...

Ar fi murit bătrânii de rușine, din pricina fiului lor..

Și mama, biata mama, care mĕ dăduse afară pentru că susținusem, din preună cu Cicerone, că porcul are suflet, mama ce ar fi zis câud m'ar fi vĕzut ținta rĕutăcioasă a celor de sus, dat judecăței, gonit din Universitate!...

În mormêntul vostru stați mai bine. Morții sunt muriți. Nu știți, nu simțiți, nu gândiți despre copilul vostru. O mare și aceasta este marea veșnicieĭ, ne desparte.

Adio! Adio! pentru tot de auna...

Și adio șoptește tot orașul care defilează pe dinaintea trenuluĭ, adio pajistea verde a câmpieĭ. Încadrând orașul în cadrul lor de verdeață, dealurile care 'l înconjoară, șoptesc și ele acest rĕmas bun!...

Adio! Adio! pretutindenĭ...

Adio îmĭ spune beserica unde zac aĭ meĭ, adio îmĭ cânta casa părintească, adio iubita ale căreia buze, pare-că le vĕd prin zidul gros al caseĭ, mișcându-se și șoptându-mĭ simfoniea tristă, dar dulce, simfonia amoruluĭ și a părereĭ de rĕŭ...

Adio! Adio!...

Și uitându-mĕ înapoĭ pare-că în aer sĕ întrupează batiste albe, care bat vĕzduhul cu aripele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lor; sunt semnele de iubire ale prietenilor, care aŭ glas și care se unesc în cântecul obștesc al fireĭ.

Adio! Adio! Adio!...

Și pare-că totul ea mantiea jălniciei când glăsuește pe nota tristă a cântecilor de morți, acest adio, acest rĕmas bun pentru tot de auna...

Deal, vale și câmpie, orașul care sĕ urcă în amfiteatru, besericĭ care își ridică turnurile lor de asupra uneĭ mărĭ de zidirĭ, toate mi se par că șoptesc, că-mĭ spun că nu le voiŭ maĭ vedea de acuma...

Adio! Adio!..

Și acestora le respunde sufletul, gura și brațul meŭ. In fie-care vĕd un prieten salut o amintire, îmbrățoșez o ființă dragă... Și gestul le trimite o sĕrutare din vîrful degetelor, sufletul le spune tot ce el simte, ear buzele mele, în cântecul general, al rĕmasuluĭ bun, întonează:

Adio! Adio! Adio!..

Adio prietenĭ, groape iubite, adio iubita mea!

Și vouă surioare, ce poate lăcrămați departe, adio și vouă adio!...

Adio viața mea necăjită în copilărie, umilințe ale pruncieĭ, adio voĭ toți aceia care mi-ați aplecat fruntea spre pămînt, pentru ca din mine apoĭ sĕ easă rezvrătitul lumeĭ... Și piciorul aproape paralizat al luĭ Lenoveanu, barbișonul luĭ *Don* Birzoiŭ, Musteață-Roșie toți și toate, mi-se arată în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

minte jucând înaintea ochilor mei și întonînd cel de pe urmă adio.

Obosit căzuĭ pe bancă, cu capul între mâinĭ...

Și simfonia adioluĭ din ce în ce devenea maĭ îndepărtată și maĭ dulce. Pare-că se aude prin somu, în dulceață aromireĭ din zorile zileĭ...

Și tot maĭ încet, tot maĭ dulce cântă cântecul.

Adio ! Adio ! Adio !..

Sĕ părea că e un cântec de păserĭ, se părea că e un bîziit de albine, sĕ părea că e o suflare de de vînt...

Adio ! Adio ! Adio !..

Din această aromire, mĕ trezesc, ducând ear capul la fereastră.

In această întoarcere spre jalea trecutuluĭ, perd conștiința prezentuluĭ, uit că nu sunt singur, că sunt cu oameni în vagon...

De o dată pe muchea dealuluĭ o vedenie 'mĭ însângerază ochiĭ.

Dominând orașul, pe coasta Iașuluĭ, înpunătoare și uriașă se arată clădirea *Institutuluĭ Academicor*.

Și una câte una, îmĭ vin în minte toate amănunțimele vieței petrecute acolo.

Sufletul mi să înfurie la această arătare. Acolo nouă anĭ de zile, mi-am scuipat eŭ singur asupra demnității mele. Mă înfuriŭ pe mine însumĭ că am fost în stare să sufer toate aceste, că am fost mișel, mișel până la cea maĭ joasă treaptă, mișel că sărutasem până și mână luĭ Musteață-Roșie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mĕ vĕd dat afară, rîsul băeţilor, rîsul dascălilor, rîsul lumeĭ!... Şi pare-că nu-mĭ ajunge rezbunarea de-a fi un dărmător, îmĭ trebue, pare-că alte ruine, mĕ înfuriŭ la gândul că nu am fost cu totul resbunat. Mişelul! Mişelul ce am fost.

Şi nebun, cu ochiĭ în sânge, scoţêndu-mĭ trupul cu totul afară, ridicând braţul şi încleştându'mĭ pumnul, îl arătaĭ amerinţător zidireĭ îndepărtate şi tăcute.

De pe câmpie un băeat, vĕzêndu-mĕ în această stare, îmĭ făcu un gest obşcen...

Şi din lăuntrul vagonuluĭ se auzea glasul luĭ Labasan care şoptea unuĭ tovarăş.

— Tot e nebun.. A avut dreptate lumea!..

Trenul coti. Iaşul pierise din ochiĭ meĭ.

SFÎRŞIT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU.

CUPRINSUL

	Pagina
I. Din Noaptea Amintirei	5
II. La școală	13
III. Din isprăvile mele	31
IV. A casă	49
V. Moartea Tatei	67
VI. Post Mortem	77
VII. Nu se poate!	90
VIII. Huricle lui Lapoviță	103
IX. Intâia Idilă	118
X. Sfântul Neculae	131
XI. Catinca	141
XII. Revoluția	154
XIII. Anche io sono pittore	166
XIV. In Vacanție	175

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Pagina

XV. Chiofteaua lui Fericire *187*
XVI. In timpul Rezboiului *200*
XVII. Tentația Sfîntului Antonie *207*
XVIII. Cariera *216*
XIX. Ioan Cara *228*
XX. In țara spânzurătorilor *243*
XXI. La Lucru. *256*
XXII. In luptă *264*
XXIII. Ordinea domnește la Varșovia. . . *279*
XXIV. Adio! *289*

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

BUCURESCI

TIPOGRAFIA „ROMANULU", VINTILA C. A. ROSETTI

2, Strada Dómneĭ, 2

1887

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr